

könyv
könyvtár
könyvtáros

1994
január

Koos Hawinkels

Kiss Gy. Csaba

**Képek
a többnyelvű írásbeliség témájában
tartott konferenciáról
Cikkünket lásd a 49. oldalon
(Arnóth Károly felvételei)**

Nagy Attila, Ramháb Mária, Nemes Erzsébet

Fátyol Mihály

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

1994. január

Tartalom

Antall József 1932–1993	3
<i>Könyvtárpolitika</i>	
Sonnevend Péter: Jegyzetek a könyvtárpolitikus Gulyás Pál tevékenységéhez ..	5
<i>Műhelykérdések</i>	
Richlich Iлона: A menedzsment újfajta megközelítése egy budapesti kerületi fiók-hálózatban	15
Halász Béla: Business az biznisz	24
Benkő Zsuzsa: Tallózás a gyermek-ismeretterjesztő könyvek között	27
Karsay Orsolya: Kéziratos hungarika-hagyatékok gyűjtése külföldön	32
Kuruc Imréné: A szabványosításról	38
<i>Perszonália</i>	
Mezei György: In memoriam dr. Hiller István (1934–1993)	41
Dr. Móra László: Beszélgetés a 85 éves Tombor Tiborral	43
<i>Könyv és Nevelés</i>	
Homor Tivadar: Inkurrens állomány az iskolai könyvtárakban	46
<i>Konferenciák, kiállítások</i>	
Zsidai József: Az 1993. évi frankfurti könyvkiállítás és vásár után... ..	49
Arnóth Károly: Vezet-e út Európába?	51
Hadrovics Gábor: Az I. pozsonyi nemzetközi könyvkiállítás: a BIBLIOTEKA ...	56
<i>Szabad tér</i>	
László Gézané: Gondolatok Bényei Miklós: Hogyan tovább a helyismereti munkában című cikkéhez	58
Busa Margit: Magyar sajtóbibliográfia 1850–1867	61
<i>Extra Hungariam</i>	
Fülöp Mária: Vizsgálódások, felismerések a Maros Megyei Könyvtárban II.	63
Halász Péter: A Bódvavölgye mint kétnyelvű regionális lap	66
Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesület tagjaihoz	70
Lapunk e számában Trojan Marian Jozef grafikáiból válogattunk	

From the contents

Péter Sonnevend: Pál Gulyás as library politician (5–14);

Ilona Richlich: A new approach to management in a Budapest district library (15–23);

Tivadar Homor: Collections in less demand in school libraries (46–48).

Cikkeink szerzői

Arnóth Károly, az OSZK KMK munkatársa; *Benkő Zsuzsa*, az OSZK KMK munkatársa; *Busa Margit* bibliográfus; *Fülöp Mária*, a Maros Megyei Könyvtár munkatársa; *Hadrovics Gábor*, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár munkatársa; *Halász Béla*, a Veszprém Megyei Könyvtár igazgatója; *Halász Péter*, a Bódvavölgye főszerkesztője; *Homor Tivadar*, a győri Ortutay Gyula Általános Iskola könyvtárostánára; *Karsay Orsolya*, az OSZK osztályvezetője; *Kuruc Imréné*, a Magyar Szabványügyi Hivatal munkatársa; *László Gézané*, a Nyíregyházi Megyei és Városi Könyvtár osztályvezetője; *Mezei György*, a Győri Városi Könyvtár ny. igazgatója; *Móra László*, a kémiai tudományok kandidátusa, ny. osztályvezető; *Richlich Ilona*, az FSZK XIII. kerületi főkönyvtárának igazgatója; *Sonnevend Péter*, a JPTE Központi Könyvtárának főigazgatója; *Zsidai József*, a Miskolci Egyetem Központi Könyvtára főigazgatója

Szerkesztőbizottság:

Tóthné Környei Márta elnök
Domsa Károlyné, **Mauer Péter**,
Poprády Géza, **Sóron László**

A szerkesztőség tagjai:

Bereczky László főszerkesztő
Bajai Mária tervezőszerkesztő
Vajda Kornél olvasószerkesztő

A szerkesztőség címe: 1134 Bp., Váci út 19. – Telefon: 131-2992/120

Közreadja: a Könyvtári és Informatikai Kamara, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Maróti Istvánné**, a Könyvtárellátó Vállalat igazgatója

Készült az ETO-Print Nyomdaipari Kft.-ben

Felelős vezető: **Balogh Mihály** ügyvezető igazgató

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Művelődési és Közoktatási Minisztérium Közművelődési és Kulturális mecenatúrájától és a Magyar Hitelbank „Táncsics Mihály” Alapítványától

Terjeszti a Könyvtárellátó Vállalat

Előfizetési díj 1 évre 1488, 1/2 évre 744 forint. Egy szám ára 124 forint

HU-ISSN 1216-6804

Antall József 1932–1993

A tévé és a rádió megszakította adását, hogy bejelentse: meghalt Magyarország miniszterelnöke, *Antall József*. Az őt helyettesítő *Boross Péter*, valamint az államfő *Göncz Árpád* szinte azonnal szóltak Magyarország népéhez. Másnap nemcsak a hazai, de a szó legtágabb értelmében vett világsajtó is első helyen, bőséges terjedelemben foglalkozott a szörnyű ténnyel, azzal, hogy századunk és térségünk egyik legnagyobb államférfia távozott az élők sorából. Neve, amely évtizedekig könyvek és tudományos cikkek szerzőjeként volt forgalomban, hogy később szinte napi sűrűséggel szerepeljen a nyomtatott és az elektronikus sajtóban, hazaiban és külföldiben, sajtóügynökségek, távirati irodák anyagaiban, politikai és politológiai elemzésekben, átment egy másik szférába: a történelem nagyjainak névtárába.

Abszolút bizonyosság, hogy senki sincs, aki tőlünk, a *Könyv, Könyvtár, Könyvtárostól* tudná meg, mi és mikor történt. Az sem volna minden komikus pretenzió nélkül való, ha valamiféle „méltatást” nyújtanánk olvasóinknak (mily henye már maga a szó is). Hogy ki volt Antall József, hogy mi volt ő nekünk és számunkra, hogy ki volt ő sub specie aeternitatis, azt tudósok, történészek, a szép szó mesterei és a történetfilozófiában otthonosak fogják majd évtizedes munka, kollektív kutatás

és reflexió termékeként megmondani. Mi még csak arra sem vállalkozhatunk, hogy Antall Józsefről, a „kollégáról” szóljunk. Mert hisz könyvtáros *is* volt. Minden nekrológ megemlítette, hogy a magyar-történelem szakos tanárnak felsőfokú könyvtárosi végzettsége is volt, hogy tudományos főmunkatársa, majd vezetője, főigazgatója volt a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, *Könyvtár* és Levéltárnak. Mi azt is tudjuk, hogy a nehéz években az FSZEK egyik fiókkönyvtárában is dolgozott. Szóval valóban kolléga volt, erre maga is utalt, például akkor, amikor a budapesti LIBER konferenciát üdvözölte, már miniszterelnökként. (Lapunk nagy tette volt, hogy első számában szerzőként szerepeltethette Antall Józsefet, belső munkatársai számára nem felejthető élmény, ahogy a miniszterelnök alávettette magát a határidő, a lapzárta kívánalmainak, valamint az, hogy szövegét saját kezű pontos javításaival szinte postafordultával küldte vissza. Olvasóink bizonyosan nem feledték azokat a könyvtáros-szívnek oly jóleső megállapításokat sem, amelyekkel ebben a cikkben találkozhattak.)

Amiről mi szólni szeretnénk, pontosabban amire utalni vágnánk, az egy régi, soha nem évülő, nekünk könyvtárosoknak kiváltképp húsba vágó problémánk. Klasszikus filozófusok is sokat foglalkoztak vele, olyan nagyságok szenteltek e témának külön művet, mint Theobald Ziegler, hogy az emberi-történelmi nagyság hogyan oszlik meg a szellem és a tett emberei közt. A könyvtáros, ez a dolga, elsősorban a szellem embereinek objektívált, könyvbe foglalt, rögzített tezaurusával foglalkozik. Antall József a szellem embere is volt, könyvei, tanulmányai beletartoznak ebbe a nagy tezaurusba, ám egy pillanatig sem lehet kétséges, hogy halhatatlanná a tett emberekként vált. Ilyenként vált részévé a magyar és az európai történelemnek, ilyenként fognak rá emlékezni iszonytató hosszúságú idők múltán is, ilyenként épül, épült bele jelenünkbe és jövőnkbe.

Hogyan őrizze, hogyan közvetítse, hogyan ápolja Antall hagyatékát a könyvtáros? A lelkesedésre oly kevésbé hajlamos Schopenhauer mondta, hogy valahányszor belélapoz Plutarkhoszba, „szármáyai nőnek”. Nem a klasszikus szerző mondataira gondolt, hanem a hősök példáira, akikről Plutarkhosz szólt. Hogy Antall József öröksége meditációra, reflexióra, szármáyoló lelkesedésre vagy vitázó-értékkörző belső monológgra késztesse, hogy igazi lénye ne csak politikai szerkezetekben, történelmi struktúrákban és modellekben őrződjék meg mintegy névtelen erő- és hatótényezőként, ahhoz persze Plutarkhoszok (is) kellene. Hogy azonban a Plutarkhoszok, eljövendők és már megszólaltak eljuthassanak mindenkihez, az már a mi dolgunk.

Antall József emlékét, személyének, egyéniségének, nagyságának varázsát mi ma élők egy kis ideig belső kincsként őrizhetjük. Ami azonban e lényegből írott formában megőrizhető, őrizték, közvetítsék, sugározzák szét a mi műveink, a könyvtárak.

Jegyzetek a könyvtárpolitikus Gulyás Pál tevékenységéhez

Gulyás hatvan esztendőös hatalmas szakmai munkássága megérdemelné a monografikus feldolgozást. Eljő ennek is az ideje: most jó, hogy Pécs a halálévfordulót alkalmasnak ítélte az emlékezet élesztésére.

Jegyzeteink is csak ennyire vállalkozhatnak. Kérdőjel lopakodhat a „könyvtárpolitikus” kifejezéshez? Van-e ilyen egyáltalán, kiket nevezhetünk könyvtárpolitikusnak, Gulyásra mennyire jellemző, illetve ezirányú tevékenysége mennyire mérvadó a hazai könyvtárügyben?

Kozocsa 1963-as nekrológja a „magyar bibliográfia történetének és a hazai könyvtárügynek egyik legátfogóbb kultúrájú művelője”-ről beszél. (Zárójelben említsük meg, hogy közvetlenül Kozocsa búcsúztatása után kapott helyet a 75 éves *Fitz József* méltatása, továbbá azt, hogy ezen írások a *Magyar Könyvszemle* hasábjain jelentek meg, melynek ekkor felelős szerkesztője *Kőhalmi Béla* volt. A három név: századunk könyvtárügyének legfontosabbjai közé tartozik.)

A politikusról a magyar értelmező szótár annyit tud, hogy „politikával foglalkozó közéleti személy”; a Révai Nagy Lexikon szerinti meghatározás szinte betűre ugyanez („aki a politikával foglalkozik”), kiegészítve azzal, hogy „lehet elméleti vagy gyakorlati”. A politika az értelmező szótár szerint „a társadalom, az állam vezetésére, a hatalom megszerzésére vagy megtartására irányuló közösségi vagy egyéni tevékenység”. A Révai hosszabb elemzéséből emeljük ki az alábbiakat: „a politika az államszervezés és kormányzás tudománya... Ahány téren az államélet megvalósul, a kormányzásnak minden ágazatában szó lehet kormányzási elvek megállapításáról s ezek alkotják az illető kormányzási elvek megállapításáról s ezek alkotják az illető kormányzási ág külön politikáját...” Még egy utolsó meghatározás. Az értelmező szótár a tudósról ezt mondja: „tudománnyal hivatásszerűen foglalkozó, abban tekintélynek számító személy”.

Próbáljunk meg egy rövid summázást: könyvtárpolitikus az, aki a könyvtárügy szervezésére-vezetésére irányuló elvi és gyakorlati nézeteket fejt ki, azzal hivatásszerűen foglalkozik, e téren tekintélynek örvend. Magánhasználatra úgy gondolom, hogy ilyen könyvtár-politikusi adottsággal rendelkezett a századelőn *Ferenci Zoltán*, *Gulyás Pál*, *Szabó Ervin*, a két világháború közt *Fitz József*, majd újabb időkben *Sallai István* és *Sebestyén Géza*.

Tehát Gulyás Pál. 1902-ben, 21 évesen összeállítója a magyar bibliográfiai irodalom jegyzékének, bírálója a Szabó Ervin által összeállított iparkamarai könyvtárkatalógusnak (*Magyar Könyvszemle*, 1902.), ugyanebben az évben megjelenik doktori értekezése, s mint „múzeumi gyakornok”, a nemzeti könyvtár kötelékébe lép, ahol közel harminc évig – megszakítással bár – tevékenykedik. A *Magyar Könyvszemlé*t ekkor *Kollányi Ferenc* szerkeszti, s Gulyás hamarosan nélkülözhetetlen

segítője lesz. A későbbiekben – 1911 közepétől 1924 végéig – tizenhárom és fél éven át önállóan jegyezte a lapot. 1907 nyarán a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa (MKOT) támogatásával tanulmányutat tett az észak-német népkönyvtárak megismerésére (*Északnémet népkönyvtárak*. Drezda, Berlin, Charlottenburg, Hamburg, Bp. Atheneum, 1908.). Talán legfontosabb könyvtár-politikai művei, *A népkönyvtárak szervezése, fenntartása és kezelése* című „gyakorlati kézikönyv népkönyvtárak és kisebb közkönyvtárak kezelői számára” megírására az előszó szerint az MKOT 1908. november 27-i ülésén hozott határozattal kérték fel, maga az előszó 1909. április 25-én datálódott, vagyis a mintegy 12 éves könyv öt hónap alatt „szaladt ki” Gulyás tollából, aki ekkor magát „múzeumi segédőr”-nek, s egyúttal „népkönyvtári szakmegbízott”-nak nevezi. 1910-ben megjelent a híres *Népkönyvtári címjegyzék*, szerkesztette a MKOT megbízásából dr. Gulyás Pál. A közel hatszáz oldalas korpusz 2566 kötetnyi könyv leírását, értékelő annotációját tartalmazza, majd ajánlott listákat ad különböző pénzüsszegekért beszerezhető „nép- és vándorkönyvtárak”-ról (300 Koronától 2000 Koronáig). 1911-ben napvilágot látott az olasz (Az olasz népkönyvtárügy fejlődése és jelen állása) és 1913-ban a holland tanulmányútról beszámoló brosúrája (A németalföldi könyvesházak és velük rokon intézmények). Szintén 1913-ban második, átdolgozott kiadásban megjelentetik a kézikönyvet (jelentős, egynegyednyi terjedelembővítéssel). 1915-1923 közt a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségén tevékenykedik. 1917-ben publikálja Gulyás a *Múzeumi és Könyvtári Értesítő*ben átfogó könyvtárügyi kérdéseket tárgyaló tanulmányait (ezek a szerző kiadásában ugyanezen évben kötetbe fűzve is az olvasók kezébe kerültek, *Könyvtári problémák* címen). A *Magyar Könyvszemle* 1920–22-es évfolyamaiban 130 oldal terjedelemben helyet kap élesen leleplező szándékú pamfletje „Kommunista könyvtárpolitika” címen.

A húszas-harmincas évek fordulóján Gulyás a nemzeti könyvtár kötelezpéldányrészlegének felelőse, s mint ilyennek része lehetett az 1929-es törvény megteremtésében. 1930-ban példaértékű tanulmányt publikált a *Magyar Könyvszemlében* A magyar könyvkiadás egy esztendeje címmel (1928-ról). Gulyás Pál 1914-től a pesti egyetemen a könyvtártan magántanára. 1924-ben nyilvános rendkívüli tanári címet nyert. A húszas évek közepétől fokozódóan könyvtártörténeti, bibliográfiai és biobibliográfiai tevékenysége válik hangsúlyossá munkásságában (*A könyvek és könyvtárak egykor és most*, 1924., *Magyar életrajzi lexikon* 1925-től, illetve 1939-től, *A bibliográfia kézikönyve* 1941–1942).

Könyvtárpolitikai tevékenysége pályafutásának első két évtizedében játszik központi szerepet. Elfelejtett-elsüllyedt kornak tűnik ma ez a századelő. Pedig milyen izgalmas, szinte gejzirszerű fejlődés-emelkedés következett be a századfordulótól tartó két évtizedben. 1894-ben *Széll Kálmán*, a Dunántúli Közművelődési Egyesület elnöke, később miniszterelnök vezetésével alakuló közgyűlést tart az Országos Múzeum és Könyvtárbizottság, mely hozzájárult a MKOT és az országos főfelügyelőség létrejöttéhez. Ez utóbbi állami szerv az uralkodó szentesítésével 1897. december 10-én lett életre hívva. *Széll Kálmán*, majd *Berzeviczy Albert* és *Wlassics Gyula* elnökletével a MKOT és a főfelügyelőség egyre jobban kibontakoztatta tevékenységét. 1903-ban megjelent *Ferenczi Zoltán* kolozsvári, majd budapesti egyetemi könyvtárigazgató tollából a *Könyvtártan* című alaprú azon *Múzeumi és Könyvtári Kézikönyvek* sorozat első köteteként, amelynek majd negyedik egysége lesz Gulyás népkönyvtári összegzése. A tanács, illetve a főfelügyelőség éves

pénzalappal rendelkezett, ennek nagyságrendje előbb pár ezer, majd pár tízezer, 1910 után már néhány százezer korona (ekkor egy könyv 1–4 koronába került, avagy egy dollár öt koronát ért). 1902-ben a MKOT által előkészített anyagból a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeletet alkotott az állampénzen felállított népkönyvtárak működtetéséről. Nagy tehát a lendület, a tenniakarás. Gulyás tanulmányútjai (a korábbiakat kiegészítve említhető a Népkönyvtári intézmények Párizsban és Londonban című 1909-ből) ezt a felmenő ágú hullámot erősítették. Jól jött a sok nyelvet tudó, agilis, kiváló íróképességű fiatalember.

Népkönyvtár – közművelődési könyvtár

Van egy tartós tévképzet a mai átlagos szakmai tudatban. Eszerint a századelőn a hivatalos szervek a népkönyvtárakkal egyfajta „szellemi ínségkonyhát” adtak az alsóbb osztályoknak, míg a Fővárosi Könyvtár Szabó Ervin irányításával a modern, angolszász szellemű public library mintájára kívánta ellátni – válogatás nélkül – az összes felhasználót. A mai olvasat nem igazolja vissza e szembeállítását. Inkább vagyunk hajlamosak azt gondolni, hogy Gulyás és Szabó szembenállása alapvetően politikailag – vagy még sarkosabban: ideológiailag – motivált: a szocialista (szociáldemokrata, szindikalista) Szabó nézetei irritálták a konzervatívabb pályatársat. Távolabbról még az is felmerülhet, hogy a főváros kontra országos minisztérium – ma is oly ismert – szembenállása vagy rivalizálása növelték a két személy vitaintenzitását. Amire azután az utókor – jócskán elfogultan – még rá is tett. Nem témánk a Gulyás kontra Szabó Ervin per vagy a Gulyás kontra tanácsköztársasági könyvtárügyi politikai megbízottak (*Dienes László és Kőhalmi Béla*) per, jóllehet egyszer alaposabban érdemes lenne e témáknak is utánajárni. A higgadtabb álláspontra, egymás józan tudomásulvételére és – mondhatni – eltűréssel elegyes megbecsülésére adott már maga Kőhalmi Béla is példát, mikor az átkos ötvenes években lehetőséget adott Gulyásnak a (bármily szerény) szakmai munkálkodásra.

Gulyás népkönyvtári alpművének bevezetőjében tizenegy művet említ, mint amelyek döntően segítették művének elkészültét. Látunk itt öt német kiadást, ugyancsak öt angolt-amerikait, s végül egy franciát. Azt is érdemes aláhúzni, hogy a századforduló német szerzői is előszeretettel merítettek az angolszász vagy holland példából. (Egyébként az öt német nyelvű mű egyikének szerzője épp egy holland szakember.) Azután Gulyás a *Magyar Könyvszemle* 1911. évi kötetében tíz oldalas cikkben ismerteti a májusban felavatott New York Public Library új épületét és működését. A megnyitáson jelen lévő *Taft amerikai elnök* üdvözléséből Gulyás az alábbiakat emeli át cikkébe: „A könyvek felhalmozása egyetlen könyvtárban, bármily értékesek, ritkák és nagyszámúak legyenek is azok, ha nem jár vele a megtekintés, használat és kölcsönzés könnyűsége, hasonló azokhoz a föld mélyén elraktározott s értékes ásványokat tartalmazó bő erekhez, melyek létezéséről tudunk, de amelyekhez nem férhetünk hozzá, hogy az emberiség számára hasznosíthassuk”. Gulyás ezt így kommentálja: „Valódi aranymondás, melyet figyelmeztetőül minden közkönyvtár kezelőjének be kellene vésnie emlékezetébe!”

Most már érdemes közelebbről megnézni: népkönyvtár vagy közművelődési könyvtár (utóbbi mögé gondolva az angolszász public libraryt)?! Mit mond Gulyás

könyve a népkönyvtár elnevezésről? Hosszabb idézet kívánkozik, hogy az összefüggő gondolatmenet teljesen világosan álljon előtünk: „...néhány szó a népkönyvtárak elnevezéséről. Az emberbaráti intézmények a »nép« jelzőt annyira kiforgatták egyetemes, az egész nemzet minden tagját összefoglaló jelentéséből, hogy e fogalommal ma már szinte önkénytelenül az alamizsna, a lealázó jótékonyosság képzelete társul (gondoljunk csak a népfürdőkre, népkonyhákra stb.) s mélyen sérti az önérzetesebb néprétegeket. Innen az a törekvés mindenütt, ahol a régi s tényleg némiképp emberbaráti jellegű népkönyvtárak meghonosodtak, hogy a fejlettség magasabb fokán álló közművelődési könyvtárakat új fogalommal igyekeznek megjelölni. Így keletkezett a német *Lese- és Bücherhalle*, a holland *lesmusea* s a franciáknál a Morel ajánlotta *palais de lecture* kifejezés. Nálunk az elnevezés érzelmi oldalát Ferenczi Zoltán világította meg először s ő elvetve a népkönyvtári elnevezést a közkönyvtár kitétel mellett foglalt állást. Magam is osztom ezt a nézetet, de az ilyen közművelődési könyvtárakat szívesebben nevezném el *könyvesházak*-nak. Minthogy azonban a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa az ilyen intézményeket, megkülönböztetésül a szorosabb tudományos célokra maguk elé tűző könyvtáraktól, hivatalosan népkönyvtáraknak minősíti, e kézikönyvben magam is e már megszokott kitételrel élek, de megjegyzem, hogy ily intézmények létesítésénél helyesebbnek tartom akár a közkönyvtár, akár a jóhangzású könyvesház elnevezést”. (A népkönyvtárak... i.m. 1. kiad.: 31. l.)

Gulyás felfogása szerint a népkönyvtáraknak „egyetlen természetes feladata van: jó, minden irányzatosság nélkül összeválogatott könyvanyagot a nép minden rétegét nemesen elszórakoztatni a magasabb művelődésre vezetni”. (A népkönyvtárak... 1. kiad. 25. l.) Ezután egyetértően idézi egy amerikai szerzőtől a következőket: „Az iskola arra a művészetre tanít, mint kell a könyveket haszonnal olvasni; ekként előkészíti az embert, hogy maga vegye kezébe önművelődésének munkáját s ehhez kelljenek a nyilvános közkönyvtárak” (W. T. Harris – idézi J. Twens Handbuch für Volkstümliche Leseanstalten. Berlin 1904. 6. l. – Gulyás: A népkönyvtárak... 50–51. l.) Gulyás melegen ajánlja a városi közművelődési könyvtáraknak, hogy az emberek kényelemszeretét ismerte minél több fiókkönyvtárat és kikölcsönzőállomást állítsanak fel (előbbi saját állománnyal is rendelkezik), továbbá figyelme kiterjed arra is, hogy a városi könyvtárak az egyes járások anyakönyvtáraivá válhatnak („a járás székhelyén fennálló központi könyvtár saját anyagából látja el könyvekkel a járáshoz tartozó falusi fiókjait, melyek ennek ellenében a népkönyvtári célokra befolyó összegeket az anyaintézményhez utalják át” – ld. 30. l.). Így a települészervezet és közigazgatás adta lehetőségeket a hálózati együttműködés („centralizáció”) javára kívánja kiaknázni.

A népkönyvtári helyiség és berendezés című fejezetben úgy foglal állást, hogy „ideálisabban oldható meg a népkönyvtár elhelyezésének kérdése az esetben, ha akár köz-, akár magánépületben kizárólag e célra lefoglalt, külön helyiségekkel rendelkezhetünk” (68. l.) Alaprajzi vázlati javaslatot tartalmaznak az egytermes és kéttermes elhelyezés beosztására, továbbá angol szerző művéből (J. D. Brown: Manual of library economy, 1907.) átveszi a „nyílt polcrendszerű közkönyvtár alaprajzvázlatát”, azaz bevezeti a hazai szakmai közgondolkodásba a – mai szóval élve – *szabad-polcos* könyvtárhasználatot.

Összefoglalóan: ha Gulyás 1909-ben és 1913-ban megjelent művét a negyven évvel későbbi sztenderd könyvtári művekhez hasonlítjuk (Gerő Gyula: Kis

ország minden lényegesebb városában megteremthetők a közművelődési könyvtárak. Hivatkozva Wlassics Gyulának, a MKOT elnökének 1913-ban tartott előadására, ismét összefoglalja a városi közművelődési könyvtárak kettős szerepét: „egyfelől kielégítenék a működési székhelyükön élő lakosság szellemi szükségleteit, másrészt anyakönyvtárukat szolgálnak a körzetükhöz sorozott kisebb községek és tanyák különböző típusú és eredetű népkönyvtárainak...” (149. l.). Pécssett érdemes ehhez még hozzátenni, hogy Gulyás e megállapítását épp Baranya vármegye példáján illusztrálja, aláhúzva, hogy a megyeszékhelyen az „Ingyenes Népkönyvtár-Egyesület fiókkal felszerelt könyvtára mintaszerűen működik” (150. és köv. lapok). A következő fejezetben a falusi népkönyvtárakkal foglalkozik, hangsúlyozva, hogy ezek „könyvtári igényeit az anyakönyvtárak csomagkönyvtáraival kombinált népkönyvtárak útján lehet a legcélszerűbben megoldani” (157. l.). Felfigyel arra, hogy számos alapító lehetőségeit kihasználva – a földművelési minisztériumtól más tehetősebb pénzforrásig – egyes településeken szinte gomba módra jönnek létre párhuzamos és kicsi népkönyvtárak. A népkönyvtárak telepítése érdekében megfontolandónak tartja, hogy ennek feltétele legyen az, hogy a helyi erők a könyvtár kezelőjének legalább tiszteletdíjat adjanak. Másrészt a jó népkönyvtárak elengedhetetlen feltételeként fogalmazza meg az igényes ismeretterjesztő irodalom kiadásának jelentős erősítését. Rövid fejezetben foglalkozik ezután a népkönyvtárügy és a nemzetiségi kérdés összefüggésével. Elismeri, hogy a szászok felettébb fejlett népkönyvtári hálózatot hoztak létre, s újabb időkben e mintát – ha szerényebben is – követik az erdélyi románok (az Astra népművelési szövetség a román népkönyvtárak létrejöttét 1899-es programjában hirdette meg, s 1911-ben már 429 különböző minőségű népkönyvtár működött összesen 26 ezer kötettel). Legfontosabbnak az állami kulturális politika szintjén a magyar irodalom klasszikusainak jó minőségű fordításait tartja (példaként említi, hogy klasszikus regényeink közül román nyelvre egyedül Eötvöstől fordították le A falu jegyzőjét). Mai szemmel e program felettébb szerénynek s szűkkeblűnek tűnhet.

A művelődéstől eleddig elesőknek kíván segíteni a vakok központi könyvtárának megteremtésére irányuló javaslatával.

Visszatérve a közművelődési könyvtárak kérdéskörére, feltétlenül érintendő azon fejezetének mondandója, amelynek címe: „A helyi vonatkozású irodalom a vidéki közkönyvtárakban”. Mai szóval: a helyismereti irodalom gyűjtésének és szolgáltatásának programját fogalmazza meg. Már az indító mondat összefoglalja a mondandó lényegét: „Nagyobb vidéki könyvtáraink egyik legfontosabb feladatát a helyi irodalom lehető teljes felgyűjtésében látjuk”. A gyűjtés hátterét a kötelezpéldányokról szóló 1848. és 1897. évi törvényekben véli megtalálni. Ezek előírják, hogy sajtórendészeti célra a helyi hatóságoknak is kell adni egy példányt (1848: XVIII. tv. 40. par.), majd a példányt a miniszter által megjelölt nyilvános könyvtáraknak kell átadni (1897: XLI. tv. 15. par.). Az illetékes könyvtárakat, illetve múzeumokat a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége 1902. évi jelentésében sorolja fel (köztük olyanokat, mint a pécsi Városi Múzeum, a szegedi Somogyi Könyvtár, a temesvári Városi Közkönyvtár stb.). Gulyás javaslatot dolgozott ki a kötelezpéldányok indokoltabb elosztása céljából – kilenc régióra osztva az országot. Továbbá javasolja, hogy a fővárosi ügyészség sajtórendészeti példányát a Fővárosi Könyvtár kapja meg. A helyismereti anyag gyűjtése három fokozatban valósulna meg. A felső szintet a most említett regionális gyűjtemények alkotnák, ezt követné a megyei szint

s (azon belül harmadikként) a jelentősebb városoké. Így a Dunántúl regionális központja a győri Városi Könyvtár lenne, ezen belül a Baranya megyei anyagot gyűjtené a pécsi könyvtár, végül a mohácsi könyvtár egyetlen fokozatot képezne: a mohácsi vonatkozású irodalom egybegyűjtését látná el. Nem szükség hosszabb elemzés annak belátására, hogy e program jószerével csak félszázad múltán kezdett megvalósulni.

A helyi irodalom gyűjtése már érinti az állományépítés kérdését, amellyel két további fejezet foglalkozik. Az egyik előírja a muzeális értékű könyvanyag centralizálását. Ezen elsősorban a középiskolákban található „teljesen holt tőké”-t érti, s úgy gondolja, hogy az eddig itt gondozott értékeknek „méltó helye a nagy nemzeti könyvtárakban, egyetemi könyvtárakban s ily természetű anyagban máris bővelkedő kisebb gyűjteményekben van, ahol intenzív tudományos kutatás folyik...”. A lebonyolítás a főfelügyelőség feladata lenne, amely a beérkező listákat először a Széchényi Könyvtárnak adná át, hogy ott kiválogassák az „országos szempontból legjelentősebb intézet” szükséglete szerintiüket.

Egy újabb fejezet a többes-példányok értékesítési mechanizmusát írja le. Abból indul ki, hogy „a legtöbb közkönyvtárban ...meglehetősen felszaporodnak idővel a fölösleges többes példányok” (ajándékok révén, vagy annak következtében, hogy az eleinte igen keresett könyvek iránt utóbb „megcsappan az érdeklődés”). A főfelügyelőség már 1906-ban megkezdte az ilyen műveket tartalmazó jegyzékek gyűjtését és körözését, akkor 30 intézmény küldte el jegyzékét. A későbbiekben a kérdés csak 1915-ben került napirendre, így indokolt szólni róla. Gulyás két módot lát az érdeklőség fenntartására: az olasz gyakorlat szerint a felkínált könyveket a közkönyvtári gyűjtemények kedvezményes áron vehetik meg (vagy csereértékű műveket adnak értük), Amerikában viszont van egy központi „leszámítoló ház”,

ahol a beadott duplumok értéke szerint lehet válogatni a többi rendelkezésre álló kiadványból (ezt Dewey vezette be az albani Állami Könyvtárban). Mindkét irányú javaslatnak – a régi anyag centralizációjának és az újabb duplumok cseréjének is – az volt a célzata, hogy működőképes gyűjtemények jöjjenek létre, a művek ott legyenek vagy oda kerüljenek, ahol használat indokolja létüket.

Egyetemes reperóriumok

A tanulmányfűzer talán legmaradandóbb fejezete viseli e címet. Mai olvasó számára rögtön magyarázat kívánkozik e kifejezésekhez. Gulyás első mondata máris eligazít: „A közkönyvtárak tudományos anyagának kihasználása szempontjából nagy fontosságúak az egyetemes repertóriumok, melyek lehetővé teszik, hogy a kutató bizonyos könyvek vagy kéziratok lelőhelyéről gyors tájékozódást nyerhessen”. S azonnal példával is szolgál: „régibb irodalmunk kutatóinak nélkülözhetetlen segédeszköze Szabó Károly Régi magyar könyvtára, mely legalább első két kötetében minden egyes könyvre nézve taxatív felsorolja, hogy mely könyvtárakban van belőlük példány”. Ezért az „ily repertóriumok létesítése tehát a céltudatos könyvtárpolitika leghálásabb s egyúttal legsürgősebb feladatai közé tartozik” – állítja a szerző. Ezután részletes szakmai körképet rajzol, kezdve a kéziratok országos lelőhelyjegyzékeivel (már a XVII. században készült ilyen Belgiumban és Angliában). A munka olyan méretű és igényességű, hogy Gulyás megítélése szerint ily munkára csak állami megbízás vagy országos tudós testület útján lehet megoldást találni. Állami megoldásra példaként kínálkozik a francia gyakorlat. Lajos Fülöp király 1841-ben írta alá megfelelő rendeletét, az első kötet 1849-ben, az utolsó pedig 1885-ben látott napvilágot. Németországban nem állami szerv, hanem a Tudományos Akadémia hozott megfelelő döntést. Magyarországra Gulyás a francia példát látja alkalmazhatónak, s felelősnek a főfelügyelőséget javasolja. Fontos szakmai kérdés a megfelelő katalogizálási szabályok kidolgozása, ebbe az összes szakértőt be kell vonni. Gulyás számításai szerint mintegy 50 ezer kézirat feldolgozására lehet számítani: s húsz év alatt készülhet el a munka. Kívánatosnak tartja a feldolgozást összekötni a kiadással, amire a Tudományos Akadémia vállalkozhatna. Újabb dokumentumtípus az ősnymtatvány, mely szintén mielőbb lelőhelyjegyzéket igényel. A két fenti munka össze is kapcsolható, tehát azonos szakemberek végeznék a helyszínen a katalogizálást. E két típus tekintetében a jegyzékek kinyomtatásával véget érne a munka.

Más és hasonlíthatatlanul nagyobb vállalkozást igényel a *főbb közkönyvtárak nyomtatványairól szóló közös jegyzék*. Ezen eszme már több évszázados múltra nézhet vissza. Gyakorlati téren a porosz nagykönyvtárak összefogása és az állami pénzekkel való támogatás tette reálissá. A különböző címleírások okozta gondok kiküszöbölésére születtek meg F. Milkau munkája eredményeként a közismert porosz instrukciók. A berlini Királyi Könyvtár és a tíz másik gyűjtemény együttműködése a napi kapcsolatban oda vezetett, hogy pontosították a tennivalókat: számos tudományos szempontból kevésbé jelentős dokumentumtípust kizártak a feldolgozásból. Kiváló „mellékterméke” a hatalmas vállalkozásnak, hogy a porosz királyi könyvtár 1904 őszén létrehozta a „német könyvtárak tudósító irodáját”, azaz lelőhely-információt szolgáltató egységét. A svájci – hasonlóan pozitív – példa

ismertetése után Gulyás javaslatot tesz a hazai munkálatokra. A szervezés és irányítás a főfelügyelőségre és a nemzeti könyvtárra várna, s helyileg mindenképpen a Széchényi Könyvtár jöhet csak számításba. Gulyás próbát is végzett. Kiírta a nemzeti könyvtári katalógusból a Bab kezdetű címeket: 129 lett a számuk, s ezeket összevetette három fővárosi és két vidéki gyűjteménnyel (egyetem, akadémia, országgyűlési, továbbá egri érseki lyceum, pápai református főiskola), s azt találta, 95 művel, vagyis 80%-kal gyarapodott listája. A hat könyvtárban 20%-nyi műből található több példány. Gulyás úgy gondolja, hogy a hazai könyvtári gyűjtemények szegényessége nem indokol tartalmi szelekciót, s különben is, ami ma kevésbé fontos dokumentumnak minősülne, holnap esetleg a kutató számára értékesnek bizonyulhat. A publikálás viszont olyan költségeket igényelne, hogy a szerző nem is meri javasolni. Megfelelőnek tartja a cédulaformájú nyilvántartást. A használat joga a kutatókat illetné meg, kik tételenként tíz fillért (mai áron talán tíz-húsz forintot) fizetnének az információért. Kezdetben a húsz legnagyobb könyvtár bekapcsolását látja célszerűnek. Amikor ezek állományából hiányzó tételt keresnek, akkor a központ tudakozódna kisebb gyűjteményekben is (35–40 fővárosi s ugyanennyi vidékire gondol Gulyás a kisebbek esetében). További „szép feladata lenne ennek az irodának... a hazai folyóiratok egyetemes tárgymutatójának a megszerkesztése”.

Gulyás tehát az általa „Magyar Bibliográfiai Intézet”-nek elkeresztelt irodára a következő feladatokat ruházná: – a húsz nagyobb könyvtár központi címjegyzékének elkészítése és aktualizálása; – lelőhely-információ; – tárgymutató (szakkatalógus) építése; – a Magyarország bibliográfiájából hiányzó tételek közreadása; – a hazai folyóiratok repertóriumának készítése és közreadása; – éves sajtóbibliográfia közreadása.

A háborús összeomlás, forradalmak, Trianon, mint oly sok mindent, ezt a tervet is elsodorta. Ám 1923-tól az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ a fővárosi nagykönyvtárak közös központi katalógusának megteremtésével egy igen lényeges teendőt mégis útjára indított. Így ma a központi katalógusok hetven éves fennállásukat könyvelhetik el.

„Első helyet foglal el a könyvtárosképzés kérdése”

Tárgyalásunk végén kap helyet a fentiek szerint, s a Könyvtári problémák című tanulmányfüzérben is első helyre került kérdéskör.

Gulyás maga is részt vett a század elejétől több-kevesebb rendszerességgel megtartott tanfolyamokon, mint a bibliográfiai rendszerek előadója (a későbbi nagy szintézis első alapjai is ekkor rakódhattak le). Azután bejárta Európa minden számottevő országát könyvtári tanulmányút céljából. Így kellő áttekintéssel rendelkezhetett, felmérhette a kérdés rendkívüli jelentőségét. Legfontosabbnak azt tartja, hogy „állami tudományos könyvtáraink tisztviselői státusába lépőktől nálunk is könyvtárosi államvizsgát kellene megkövetelni”, s az erre irányuló vizsgaszabályzatot a miniszter hatáskörében kellene kibocsátani. Ahhoz, hogy az érintettek eredményes vizsgát tudjanak tenni, „természetesen a vizsgára megkívánt elméleti és gyakorlati ismeretek megszerzése módjáról is gondoskodni kellene”. Legjobb lenne, ha a budapesti egyetemen a „könyvtárтан részére nyilvános rendes tanszék szervezhetnék”. Átmenetileg, amíg e tanszék létrejön, „fel kellene használni azt a körül-

ményt, hogy hazánk két legrégebbi egyetemén, a budapestin és a kolozsvárin legalább egy-egy magántanár képviseli a könyvtártudományt”, s rájuk lehetne bízni a tanfolyamok tartását (zárójelben hozzátehetjük, hogy e kettő maga Gulyás és a kolozsvári egyetem könyvtárigazgatója, *Gyalui Farkas*). Gulyás elképzelése szerint a tudományos, illetve a közművelődési könyvtárak kezelőinek képzése egymástól elkülönítve történhet. A közművelődési könyvtárosok eredményes képzését legjobban az segítené elő, ha a MKOT a „főváros közelében... *egy minden ízében modernül felszerelt mintakönyvtárat létesítene*, ahol a vizsgára készülők hat-hat hónapot töltenének”. Hely szempontjából szóba jöhet a „magyar állam egyik legkiválóbb szociálpolitikai alkotása: a Kispeszt határában elterülő Wekerle-telep, melynek főterén volna megépítendő a modern igényeknek megfelelő könyvtárépület”. Ugyanakkor a „közművelődési könyvtárakkal rokon, azoknak mintegy alsóbb tagozatát képező népkönyvtárak kezelőit rövidebb kiképzésben kellene részesíteni *népkönyvtárkezelői kurzusokon*”. Ezeket a főfelügyelőség évente rendezhetné meg. A népfőiskolai ifjúsági könyvtárak kezelőinek kiképzése pedig megtörténhet a tanítóképzéssel kapcsolatban.

Megemlítjük még, hogy Gulyás elképzelései közt az is helyet kapott, hogy a főfelügyelőség egyfajta szolgáltatóközponttá nőhetné ki magát. Ez olyan „anyagbeszerző központ” lenne, mely segítené a célirányos könyvtári bútorzat tervezését és rendelését, az egységes méretű cédulákkal, más ügyviteli dokumentumokkal való ellátást, a központi köttetést, de még a központi dokumentum-beszerzést is. Kirajzolódik tehát egy mai szóval élve: könyvtárellátó képe.

*

Összességében rendkívül tanulságos és jövőbemutató Gulyás probléma- és javaslati listája. Bibliográfiai intézettől könyvtárellátóig, központi katalógusoktól országosan átfogó szakképzési rendszerig valóban a leglényegesebb tennivalók formálódtak gondolatmenetének köszönhetően.

Gulyás fölényesen ismerte korának európai szintű szakmai irányait. Olvasottsága, tanulmányútjai, s ugyanakkor a gyakorló tudós szubjektíve is tudatosuló igényei egyaránt ráébresztették, mennyi a tennivaló a könyvtárak tevékenységének fejlesztése érdekében. A polgárosodás nagy hulláma, a századforduló Európára kinyíló Magyarország adta ehhez a szellemi háttérrel. Egy talán optimista koré, amikor messzire lehet látni: kirajzolódnak az igazi csúcok, s a hozzájuk vezető utak. Az elmúlt hosszú évtizedek borongós vagy éppen vérködötől sötétülő világa nem tették lehetővé azt a gyors haladást, amit a hazai könyvtárfejlesztés első nagy hullámának idején a jobbak, s köztük Gulyás Pál megvalósíthatónak véltek.

Ettől ő még az első könyvtárfejlesztési korszak érdemi könyvtárpolitikusaként marad meg emlékezetünkben. Újravizsgáljuk gondolatait, s egy más kor, más szak kifejezéseket kínáló századvég embereiként úgy látjuk, érdemes lenne az ő elképzelésekben gazdag, s ugyanakkor részletekben precíz észjárását ma is utánozni.

(Elhangzott december 8-án Pécsen, a Gulyás Pál emlékülésen.)

Sonnevend Péter

A menedzsment újfajta megközelítése egy budapesti kerületi fiókhálózatban

A véletlen úgy hozta, hogy éppen a magyarországi rendszerváltozás első évében, 1989-ben lettem az egyik budapesti kerületi könyvtárhálózat igazgatója. Előzőleg 15 évig a hálózati és felügyeleti osztály vezetője voltam. A centrális irányítási modellnek megfelelően ez az osztály mintegy közvetítő funkciót töltött be a főigazgató és a hálózat között. Feladata az általános és konkrét könyvtár-politikai célkitűzések realizálásának irányítása, ellenőrzése és módszertani segítségnyújtás volt. E munkám során alkalmam volt megismerni a főváros minden könyvtárát. Ismertem az eredményeket és nyomon követhettem azokat az egyre súlyosabb gondokat, amelyek a gazdasági regresszió következtében a könyvtárunkat is egyre inkább utolérték.

Az instabilizálódás erősödése és az ebből következő problémák

Mi, magyar könyvtárosok évtizedekig biztonságban érezhettük magunkat. Az állam minden év elején biztosította azt az összeget, amely többé-kevésbé fedezte a szükséges költségeket. Ez lehetővé tette, hogy a könyvtárlátogatók igényeit (lehetőségeinkhez képest) kielégítsük. Kialakult egy stabil használói réteg, körülhatárolható igényekkel és egy könyvtárosi gárda, amely ezt korrekt módon kiszolgált.

Ám ez a rend egyszerre felborult. Az emberek anyagi létbiztonsága megrendült, szinte hónapok alatt százezrek váltak munkanélkülivé. Életmódjuk megváltozott, hagyományos művelődési szokásaikról is le kellett mondaniuk.

A könyvtárak költségvetési kerete erősen megcsappant, fennmaradásuk is veszélybe került. Az évtizedekig megszokott ingyenes szolgáltatások egy részét

térítéshez kellett kötni. Különös helyzet alakult ki: a lakosság többet várt el a könyvtáraktól, hiszen a könyvek ára többszörösére emelkedett, vásárlás helyett is a könyvtárakat vették igénybe. Ezzel egyidejűleg bizonyos szociális funkciók is ide tevődtek át. A könyvtárak pedig az elszegényedett lakosságtól költségtérítést igényeltek, hogy alapfeladataikat elláthassák. Ez a használókat és a könyvtárosokat egyaránt zavarba hozta. Az olvasónak meg kellett szokni, hogy bizonyos szolgáltatásokért fizetni kell, a könyvtárosnak pedig azt, hogy a fizetőképes kereslethez igazodjék. Ráadásul versenyre kell kelni más intézményekkel is. Szélesíteni kell a tömegkapcsolatokat, nélkülözhetetlenné válni a nagyközönség számára, ezenkívben a pénzüket is mozgósítani a könyvtár érdekében.

A helyzetet súlyosbította, hogy a munkahelyekkel egyidőben munkahelyi könyvtárak százait is megszüntették, a potenciális olvasóközönség köre tehát bővült.

Angyalföldi panoráma

Jelenlegi munkahelyem a 130 ezer lakosú, szépnevű Angyalföld Magyarország nyolcadik, Budapest negyedik legnagyobb lélekszámú települése. Nevével ellentétben, korántsem az angyalok földje, valamiféle édenkert, hanem nagyon is nehéz, ellentmondásokkal teli terep.

A XX. század elejétől a 80-as évek közepéig a főváros egyik legjelentősebb ipari települése volt. Területén kisebb-nagyobb gyárak, ipari üzemek tucatjai működtek. A lakosság nagy része pedig ezekben dolgozó ipari munkás.

Napjainkban sem a település szerkezete, sem a lakosság összetétele nem ilyen homogén. Az alapterületét tekintve is nagy kiterjedésű kerület nagyjából négy nagyobb részre osztható. A belvárossal is érintkező déli rész a század elején épült elegáns, többemeletes bérházakból áll. A lakások tágasak, a Dunára nézők Budapest legdrágább lakásai közé tartoznak. Az itt lakók a háború előtt a nagypolgársághoz tartoztak, összetételük szerint ma is főként polgári értelmiségiek. Közülük sok az idős, nyugdíjas, egyedül élő, de megszokott környezetéhez, lakásához ragaszkodó ember. A kerület egy távolabbi része családi házas telepítésű. Ezek a század 20-as 30-as éveiben épültek postai és vasúti kistisztviselők számára. Ők ma is itt élnek, egy-egy szoba hozzátoldásával az új családtagok is ideköltöztek. A harmadik településrész a gyárak köré épült zsúfolt, korszerűtlen bérházakból áll. Itt lakott a gyári munkásság túlnyomó többsége. E házak egy részét a városrekonstrukció során lebontották, de a mai napig sokan laknak itt, többek között a kerületi népesség közel 10 százalékát kitevő cigányság. Sok gyárat az elmúlt években bezártak, az itt lakók többsége munkanélkülivé vált. A bűnözés aránya és a közbiztonság a budapesti átlagnál rosszabb. Végül az 50-es évektől a 80-as évek közepéig több kisebb-nagyobb lakótelep is épült a kerületben. Az itt élők demográfiai összetétele - mint minden lakótelepé - heterogén. A régebbi építésűekben a lakosság előregedett, a lakások szűkössége nem teszi lehetővé generációk együttlakását. Az újabban többgyermekes családok laknak, akiknek fő gondja a lakáskölcsön törlesztése, a család eltartása.

E rövid szociográfiai bemutatást azért tartottam fontosnak, mert ebben az egy közigazgatási egységben jelen vannak mindazok a jelenségek, amelyek a mai magyar (főként fővárosi) életet reprezentálják. Az ezekből adódó problémák pedig

lecsapódnak a könyvtárakban is, melyekre a szolgáltatások szervezésénél is tekintettel kell lennünk.

Könyvtárak Angyalföldön

A könyvtárak telepítése – számukat tekintve – ebben a városrészben megfelelő. 1991-ig nyolc könyvtár működött itt, ez a legtöbb az összes fővárosi kerületek között. Ezt részben a terület nagy kiterjedése indokolja, részben az a közelmúltig hangoztatott nézet, hogy a szocialista társadalom különös gondot fordít a munkásság kulturális, többek között könyvtári ellátására is.

Ha figyelembe vesszük, hogy 1911-ben a szabadkőműves páholy tagságának adományából itt létesült Budapest sorban második könyvtára, és 1983-ban itt épült fel a főváros utolsó korszerű könyvtáráépülete, akkor a „közfigyelemmel” látszólag nincs probléma. A két fenti időpont között a város mindenkori vezetői ügyeltek arra is, hogy a gyárnegyedekben éppúgy legyenek könyvtárak, mint az új lakótelepeken. Fontos eredmény ez, hiszen Budapestre általában nem ez a jellemző, mindmáig nagyon sok a „könyvtári fehér folt”.

Az angyalföldi könyvtárak többsége azonban korszerűtlen, kicsi, összalapterületük összesen sem éri el a 2000 m²-t. Ennek is mintegy felét az utójára épített főkönyvtár tesz ki. Ezt kivéve valamennyi lokális feladatokat lát el, és igyekszik a környező lakosság igényeihez igazodni. A főkönyvtár budapesti mércével mérve modern, jól tagolt, szolgáltatáskínálata széleskörű, állománya kiegyensúlyozott. Néhány különgyűjteménye (pl. földrajzi és néprajzi dokumentumállomány) fővárosi hatáskörű.

1989-ben ezt a kerületi hálózatot vettem át egy nyugdíjba vonult kollégától. A fenntartó, a fővárosi önkormányzat már akkor sem tudta – és azóta egyre kevésbé tudja – biztosítani a működéshez szükséges költségfedezetet. Az intézmény vezetői számára az tűnt a legkézenfekvőbbnek, ha a redukált pénzkeret miatt csökkentik a könyvtárak számát és szűkítik a szolgáltatásokat. Vagyis csak annyit tartanak meg, amennyire a pénzből futja.

Az angyalföldi hálózat komoly veszélybe került: – itt működött szám szerint a legtöbb könyvtár; – sajnálatos tény volt, hogy ennek ellenére sem az olvasó, sem a kötetforgalom nem volt magasabb, mint a budapesti átlag; – a működésből eredő könyvtári bevételek alacsonyak voltak; – a helyi önkormányzat támogatása pedig szinte említésre sem méltó.

A szolgáltatásszűkítés közeli realitássá vált. Nagyjából a megtakarítandó összeg nagyságát is meghatározták számomra. Egy évet kértem a főigazgatótól arra, hogy megismerve a helyi adottságokat és lehetőségeket előterjesszem javaslatomat, hogy hány könyvtárat zárjunk be, hol és mennyivel szűkítsük a nyitvatartási időt és egyéb szolgáltatásokat, és mennyivel csökkenthető a munkatársak száma. A haladékat – nem könnyen – megkaptam.

Lépések a fennmaradás irányába

A feladatot kihívásnak tekintve úgy gondolkodtam, hogy manapság az igazi tudás

az élni tudás és ennek első lépése a túlélni tudás. Egész „stratégiámat” a *túlélésre* alapoztam. Vagyis arra, hogy ameddig csak lehet, kerüljük el a legrosszabbat, a könyvtárak bezárását. Úgy gondoltam, ha van esély a túlélésre, akkor előbb-utóbb talán lesz a felemelkedésre is. Ha valamilyen módon sikerül a szintentartás, talán a fejlesztés ideje is eljön egyszer. Ez persze jó ideig nem várható „felülről”, hiszen az egész magyar gazdaság mélyponton van. Ha mi magunk nagyon sürgősen *biztonságpártiból* nem válunk *vállalkozáspártivá*, a könyvtárak visszavonhatatlanul sérüléseket szenvednek: újabb fehér foltok a fővárosi könyvtári térképén, cserben hagyott olvasók, munkanélkülivé vált könyvtárosok.

a) *Első lépés: szolgáltatásbővítés?* Paradox módon a takarékoskodást a szolgáltatások bővítésével kezdtük 1990 januárjában. A fejlesztéshez pénzünk nem lévén, tartalékainkat vettük számba. Említettem, hogy Angyalföldön a főkönyvtár kivételével valamennyi fiókkönyvtár kicsi, ezért azokban soha nem is kölcsönöztek mást, mint könyvet. Ez a helyi ellátás szűkkörű volt, bár igyekezett a lakossági specifikumokhoz igazodni. A főkönyvtár dokumentumkörébe tartozott ugyan mintegy 10 ezer hanglezet és hangkazetta, de ezeket csak onnan lehetett kölcsönözni. Részint ebből a készletből, részint a költségvetési keret átcsoportosítása folytán új vásárlásokból a kerület valamennyi tagkönyvtárában a könyvkölcsönzést hangzódokumentumokkal is kiegészítettük. Ezek között komoly- és rockzenei felvételek éppúgy szerepeltek, mint mesekazetták és nyelvleckék. Egyelőre 1–1 fiókkönyvtárban a számítógépes játékkazetták és a videokazetták kölcsönzését is bevezettük.

A fent említett valamennyi dokumentum kölcsönzése térítéshez kötött, a kínálat bővítése betétnövekedéssel is kecsegtetett.

Két tagkönyvtárban a könyvállomány elhelyezését is módosítottuk. Az addig mechanikus alfabetikus és szigorú könyvtári szakrend helyett népszerű tematikus állománycsoportokat állítottunk össze. Ezeket tetszetős reklámfeliratokkal láttuk el, és körjük hangulatos olvasósarkokat alakítottunk ki. Ezzel a könyvtári miliót akartuk barátságosabbá, olvasóközelibbé tenni. Az idős értelmiségiek lakta városrész könyvtárában, ahol komoly igény volt német, angol, francia eredeti nyelvű könyvekre, az állományt megújítottuk. Félreértés ne essék, nem új könyveket vásároltunk, – hiszen arra nem volt pénzünk – hanem a többi könyvtárból cseréltünk át olyan műveket, amelyek eddig ott nem voltak meg.

Alig néhány hónap alatt valamennyi könyvtár képét, állományát, szolgáltatását valamilyen módon átalakítottuk. Noha ezek a változások nem kerültek sok pénzbe (annál több élőmunkát és energiát igényeltek, erre még később visszatérek), az olvasók úgy vélték, hogy az ellátás jelentős mértékben javult. Ezért többen és gyakrabban látogattak és nem sajnálták kifizetni a magasabb összegű beiratkozási és kölcsönzési díjat.

Az év végére az olvasói és a dokumentumforgalom 25 százalékkal emelkedett, könyvtári bevételeink pedig jelentősen megnöttek. Sajnos csak „előző önmagunkhoz” képest, mert utaltam már rá, hogy 1989-ig ebben a kerületben a bevételek minimálisak voltak. Ezért további olyan iniciatívákra volt szükség, amely a kulturális instabilitás időszakában segítséget nyújt a közönségnek, a könyvtárak túlélését pedig előmozdítja.

b) *Második lépés: vállalkozások.* A könyvtár nyitottságának, nélkülözhetetlenségének érdekében a hagyományos funkciók mellett olyan újdonságokra is szükség volt, amelyek az eredeti profiljától nem idegenek (vagy nem nagyon azok), csak

addig nem gondoltunk rá. Nevezhetjük ezeket vállalkozásoknak vagy innovációnak is. A főkönyvtárban jól felszerelt hangstúdió működik, ez adta az ötletet saját szervezésű nyelvtanfolyamok indításához. Valamivel olcsóbban hirdetjük meg, mint a hagyományos nyelviskolák és maximálisan alkalmazkodunk a közönség igényeihez. A birtokunkban meglévő nyomtatott és audiovizuális nyelvleckéket ingyen vagy csekély térítés ellenében kölcsönözzük a hallgatóknak. Kérésre mérsékelt áron hangmásolást is vállaltunk. Volt olyan időszak, amikor hatféle tanfolyam is működött egyszerre. Japán nyelvi kurzusunknak pl. Budapestszerte híre van. Ennek a kitűnő nyelvtanár érdemein felül az az oka, hogy a Japán Nagykövetségről rendszeresen hozzájutunk eredeti nyelvű újságokhoz, amelyek hatásosan segítik a nyelvtanulást.

A könyvtár kiállítótermében folyamatosan helyet adunk kerületi amatőr művészeknek, sőt diákoknak is. Ezért ugyan nem kérünk terembérleti díjat, de a Magyar Televízió több alkalommal hírt adott a kiállításokról. (Gondoskodunk róla, hogy a meghívók mindig eljussanak hozzájuk.) A televíziós bemutatók hatásos reklámnak bizonyultak. Ugyanezt a helyiséget rendszeresen bérebe adjuk különféle termék-bemutatók és áruvásárok céljára. Ez egyfelől komoly bevételi forrás, másfelől sok olyan látogatót vonz, akik a vásárlás ürügyén jönnek el először a könyvtárba. A közeli lakótelep házaiból tisztes bérleti díj fejében gyakran tartanak lakógyűléseket a könyvtár helyiségeiben. Ez szintén hatékony reklám.

A hír gyorsan terjed, egyre több bérlő jelentkezik, a lakosság pedig megszokja, hogy „a könyvtárban mindig történik valami”, van valamilyen különleges esemény.

c) *Harmadik lépése a közösségi kulturális tevékenység kibővítése.* A munkanélküliség, elszegényedés következtében az embereknek egyre kevesebb pénze van színházra, mozira, a művelődési házak programjaira. Úgy gondoltuk ennek pótlására is tehetnénk valamit, bővíthetnénk szabadidős tevékenységi körünket. Természetesen a tervezett programok csak a látogatók számára ingyenesek, a meghívott művészek, előadók, klubvezetők tiszteletdíját valamiből finanszírozni kell. Ennek érdekében harmadik éve minden olyan pályázatra jelentkezőnk, alapítványi támogatásért folyamodunk, ami valamilyen módon a könyvtárhoz kapcsolható. Az

eddig eredmények kielégítőek: évente 10–12 féle pályázati támogatást nyerünk. Néha egy célra több helyről is! Jóllehet a támogatást elsősorban tevékenységre adják, lehetőség van arra, hogy ezekből szerény mértékben dokumentumkészletünket is gyarapíthassuk és gépparkunkat is bővíthessük. Ez utóbbira különösen nagy szükség van, mert az elmúlt három év alatt nyolcszor törtek be könyvtárainkba. A betörők főként audiovizuális eszközparkunknak „szenteltek megkülönböztetett figyelmet”.

A fenti támogatások következtében pillanatnyilag is kilenc féle klub működik az angyalföldi könyvtárakban. Néhány példa ezek közül: nyugdíjas klub, cigány klub, reneszánsz kör középiskolásoknak, japán játszóház, állatbarát klub, meseíró kör kisiskolásoknak. Sok író, művész, „híres”, ismert ember volt már könyvtárunkban vendég, sok hasznos kézműves foglalkozás színhelyei a könyvtárak. Az események minden esetben valami módon a könyvtári dokumentumokhoz kapcsolódnak. A látottakról-hallottakról könyveket, hang- és videokazettákat lehet kölcsönözni. Így a kapcsolat a közönséggel soha nem alkalmi vagy egyszeri, hanem folyamatos.

A helyi önkormányzat és a könyvtárak

Az FSZEK fenntartó és felügyeleti szerve Budapest Főváros Közgyűlése. A kerületi önkormányzatok támogatása ajánlott, de nem kötelező. A XIII. kerületi szervezet hosszú ideig el is tekintett ettől, intézményeinknek semmiféle anyagi támogatást nem nyújtott. Holott az angyalföldi önkormányzat nem szegény. Jól értékesíthető Duna-parti és belvárosi telkein külföldi vállalkozók szállodák és üzletházak sorát építik. A kerületben viszont sok szegény ember él. Idős, beteg kisnyugdíjasok, munkanélküliek, akik számára a könyvtárak afféle szociális hálózatként működnek. Az ingyen programokról az imént szóltam, de egyre többen vannak, akik egyszerűen melegedni vagy a társaság kedvéért jönnek be. A főkönyvtár pl. naponta 10 órán át tart nyitva, szombaton és vasárnap délelőtt is a közönség rendelkezésére áll. A hírlap- és folyóirat-olvasás, a zenehallgatás, csoportos videófilmezés ingyenes, nem kell hozzá beiratkozni sem.

Hónapokig kerestem a módját, hogyan lehetne a kerületi önkormányzatot támogatóként megnyerni. Az ő gondolkodásukba is olyan módon beintegrálódni, mint ez a lakosság körében sikerült. Sajnos többségük nem volt könyvtárba járó ember (ez nem feltétlenül kritika, de tény), így ott nem volt alkalmam velük találkozni. Mivel a képviselőtestületi ülések nyilvánosak, azokat kezdtem látogatni. Szólási jogom nem lévén, azt figyeltem, miről vitatkoznak és kik a hangadók. A szünetben őket kerestem meg, és tettem különféle, „témába vágó” ajánlatokat. Így került szóba a kerületi tanárok idegennyelvű továbbképzése (ld. könyvtári nyelvtanfolyamok) és a cigánykérdésnél egy cigányklub létesítése. A szünet utáni interpellációkban mind gyakrabban került szóba a könyvtár. Ezután hívtam meg a képviselőkből álló Kulturális Bizottságot egy beszélgetésre a könyvtárba, majd kerestem fel a polgármester urat. A lefolytatott beszélgetésekben azt hangsúlyoztam, hogy a könyvtárak a helyi lakosság kulturális és társadalmi tevékenységének alapintézményei. A területen élő emberek 10 százalékával van rendszeres, sokukkal napi kapcsolatunk.

Többszöri tájékozódás és tájékoztatás után a kerület vezetőinek nemcsak az érdeklődése fordult a könyvtárak felé, hanem a pénztárcája is megnyílt. Mindkettőt

eklatáns példákkal illusztrálhatom. Dokumentumgyarapítási gondjainkat megismerve (ugyanis hosszabb ideje már évente csupán olvasóként egy fél új dokumentumra futja a pénzünkből) ebben az évben 1 millió forintot szavazott meg a közgyűlés beszerzési támogatásként. Tájékoztató: a XIII. kerületi könyvtárak 1993-as eredeti dokumentumkerete 3 millió forint volt. Ez nőtt a helyhatóság jóvoltából 4 millióra. Nemcsak finanszírozója, hanem szurkolója, segítője, sőt résztvevője a kerületi önkormányzat az „Egy ország, egy hónap” című, népeket, országokat, kultúrákat bemutató sorozatunknak.

A rendezvények a spanyolországi világkiállítás apropóján indultak és terveink szerint az 1996-os Budapesti Expo-ig tartanak majd. Minden hónapban négy-öt, az adott országot leginkább reprezentáló programot rendezünk. Finnországgal irodalmán, zenéjén, kedves mesefiguráján (a Muumin) és finom süteményen, a piirakkán keresztül ismerkedtek az angyalföldi emberek, de nagy érdeklődést váltott ki a „Kisebbségben Finnországban” című beszélgetés is, amelyet egy újságíró vezetett. Az érdekes előadásoknak, bemutatóknak egyre több látogatója van a helyi önkormányzat munkatársai közül is. Természetesen mint civil érdeklődők. A görög gasztronómia „szakértőjeként” maga a polgármester úr mutatkozott be. Saját készítésű görög ételspecialitásokra látta vendégül a könyvtár olvasóit. Az önkormányzat több százezer forintos támogatásán kívül a nagysikerű programsorozatnak számtalan más szponzort sikerült megnyernünk. A svájci Nestlé gyár 30 kg csokoládéval, a Kínai Nagykövetség reprezentatív kiállítással, a Holland Nagykövetség pénzzel támogatta a könyvtárat, illetve olvasóit.

Ha sommáznai akarnám kapcsolataink alakulását, azt mondhatnám, hogy amit terveztem, sikerült. A helyi lakosság mellett a kerület vezetői is magukénak tekintik a könyvtárakat. Csakhogy 1994-ben újabb választások lesznek Magyarországon. Lehet, hogy mindent előlről kell kezdenünk?

Az emberi tényezők. Személyzeti munka

Utoljára hagytam azokat a kérdéseket, amelyek a legnehezebbek, amelyek egész munkánk sarokkövei voltak. Elképzeléseim sikere, vagy kudarca, egész „stratégiám” azon múlott, hogy sikerül-e a könyvtárosokat magam mellé állítani. Minden kollégának – mégpedig rövid idő alatt – el kellett sajátítani egy újfajta hozzáállást, magatartást, amelyet az új helyzet megkívánt. Változtatni kellett a tempón és a szemléleten. A tempóváltást a szolgáltatások bővítése, a forgalom megnövekedése követelte meg. Ennél is nehezebbnek bizonyult azonban a hagyományos, kissé konzervatív könyvtárosi magatartás megváltoztatása, amely addig egy alapos, korrekt kiszolgálásra szorítkozott.

Egy percig sem titkoltam, hogy a tét a könyvtárak további léte vagy nemléte, a kihívás azonban túl hirtelen jött, és a nyomás túlságosan sokoldalú volt. Az föl sem merült, hogy a könyvtár (és a könyvtáros) tájékoztató kondícióját mérsékeljük, hiszen ezzel alapfunkciónkat adnánk fel. A hagyományos feladatok mellé kellett felvállalni olyan egyéb közművelői sőt szociális tevékenységet, amely eddig csak elvétve volt jelen a könyvtárakban. Mi több, érdekeink úgy kívánták, hogy nem várjuk meg az új igények jelentkezését, hanem elübük menjünk, felkínáljuk a szorult helyzetbe jutott civil társadalomnak. Ez a feladat nagyfokú nyitottságot, állandó

készenlétet, empátiát és türelmet követelt. Ezt tetézték azok a gazdasági megszorítások, amelyek a könyvtár helyzetét kiszolgáltatottá tették, a használókat pedig ingerültté: nemcsak adófizetőként, hanem mint egyéneknek is fizetniük kellett.

A könyvtárosok új, nehéz szerepeket kaptak, amelyeket még a tanulási időben jól kellett alakítaniuk. Minden szerep főszerep, sőt kulcsszerep volt, hiszen a „társulat” létszáma kicsi volt. Az újfajta könyvtárosi szerep bizony nehéz és összetett: megőrizni az értelmiségi könyvtárosi létet, népművelőként megfelelni a rekreációs igényeknek és „kimosolyogni” az emberek zsebéből a pénzt. Mindezt nagyon tudatosan, de a könnyedség, természetesség látszatát keltve. Aki ezt nem tudta, vagy nem akarta vállalni, attól – a többiek érdekében – meg kellett válnunk. Hosszú ideig talán a Szabó Ervin Könyvtár egyik legnépszerűtlenebb embere voltam. A fluktuáció soha nem látott méreteket öltött. Mindenáron meg *kell* találni minden feladatra a legmegfelelőbb embert.

A munkaszervezet változtatása is szükségessé vált. A kerületben dolgozók összlétszáma 40 körül mozgott 1989-ben. A technikai személyzetet leszámítva a könyvtárosok által igénybevehető munkaórák száma kb. 4000 óra/hó, amely 22 főfoglalkozású embernek felelt meg. A változtatás lényege az volt, hogy a munkaidőt a legracionálisabban használjuk ki, a könyvtári forgalomhoz igazítsuk. Mivel a munkaórák számát nem növelhettük, az olvasóforgalom és a könyvtári programok száma pedig fokozódott, megnöveltük a részfoglalkozású munkatársak számát. (Egy „egész” embert két „félre” váltottunk fel.) Pillanatnyilag az egész XIII. kerületi hálózatban három főfoglalkozású (havi 173 órában dolgozó munkatárs dolgozik: a két éjjeliőr és én. Nekem kötelező! Az összes többi 60–160 óráig igen változatos, de a feladatokhoz igazított munkarendben. Ez, sajnos, nem humánus eljárás. Azt az időt, amelyet a kollégák a könyvtárban töltenek, maximálisan ki kell használniuk, lazítási idő nincs. A könyvtárosok létszámát ezzel a módszerrel 33 főre emeltük. Több nyugdíjas kolléga csak a délutáni vagy esti legforgalmasabb időszakban dolgozik, a főkönyvtár hétvégi szolgálatára pedig minden fiókkönyvtár munkatársa be van osztva. A létszámmozgás még ma sem szűnt meg teljesen, de lassan stabilizálódik a helyzet.

Ha a munkatársaim teljesítményét most nem minősítem, értékelem, annak az oka, hogy mindaz, amiket eddig elmondtam, az ő munkájuk eredménye.

Rövid összegzés

1990 végén, a „próbaév” leletével a főigazgatónak a következőket jelenttem: – A XIII. kerületben minden könyvtár nélkülözhetetlen. Egyet – a legkisebbet – bezártuk ugyan, de azt is azért, mert a helyiség életveszélyessé vált és felújítására nem volt pénzügyi fedezet. – A szolgáltatásokat szűkítés helyett bővíteni kell és lehet is. – A nyitvatartási idő csökkentése a megnövekedett igények miatt elképzelhetetlen. – A személyzet létszámát a megszüntetett tagkönyvtár munkatársaival csökkentettük. Mindketten nyugdíjba mentek. További csökkentést nem tartok lehetségesnek, de a munkaszervezet változtatását igen.

A főigazgató úr nem örült, hiszen a többi könyvtárigazgató kollégám is különféle lépéseket tett a fennmaradás érdekében és többnyire hasonló következtetésre jutott. Érveimet azonban elfogadta és egyelőre kényszerítő eszközökhöz nem folyamodott. És akkor ez volt a legfontosabb.

Hogy mi történt még az elmúlt három év alatt, azt a fentiekben körvonalaztam. Befejezésül csak néhány számadat:

A könyveket négy hétre, a hangzó dokumentumokat egy hétre, a videódokumentumokat 2 napra kölcsönözzük. A kölcsönzők kb. egyharmada kétnaponként látogatja a könyvtárat!

Könyvtári bevételeink összehasonlító értékelése nem lenne reális, mert az elmúlt években központilag emelkedett néhány szolgáltatás térítési díja. Helyettük idei költségvetésünk néhány adatát ismertetem: A XIII. kerület 1993. évi költségvetési kerete: 14 373 000 Ft. (Ez a bérkeretet, a TB járulékot és a dologi kiadásokat – dokumentum, eszköz, szakmai anyagok, stb. – tartalmazza.) Ebből központi támogatás: 10 338 000 Ft.; Saját bevételek: 4 035 000 Ft.; (Ebből video kölcs. díj) 1 200 000 Ft.

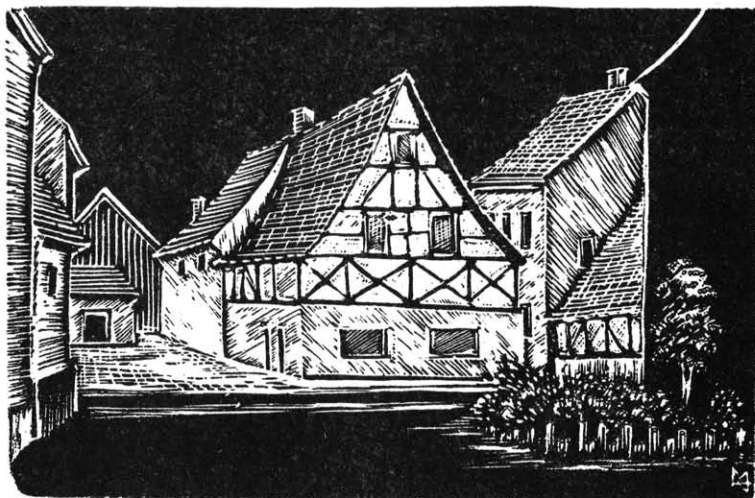
	1989.	1992.
könyvtári látogatók száma:	114 157	157 981
kölcsönzők száma:	79 408	133 018
kölcsönzött dokumentumok száma:	305 390	460 139

Eredeti költségvetésen *felül* az első félévben folyósított támogatások: Helyi önkormányzat támogatása dokumentumszerzésre: 1 000 000 Ft.; Eddig visszaigazolt pályázati támogatások: 540 000 Ft.

Mondhatnám azt, hogy a számokat nem kommentálom, hiszen önmagukért beszélnek. De nem állhatom meg, hogy ne tegyek egy optimista megjegyzést befejezésül: talán most már csak a következő 10–20 év lesz nehéz. Utána minden jóra fordul!

(Elhangzott Oslóban, az Északi Országok közművelődési könyvtárainak szemináriumán)

Richlich Iлона

Business az biznisz

Hasonló címmel tartott bemutatót ősszel a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtárban a Magánvállalkozásokat Fejlesztő Központ Alapítvány és a Magyar–Amerikai Vállalkozási Alap. Az érdeklődők dr. Tóth Tamás közgazdász professzor jóvoltából láthatták és megérthették azt a magyar-amerikai videó alapú oktatási rendszert, melynek célja a magyarországi gazdasági átmenet segítése. A magánvállalkozóknak szóló négyrészes anyag piacgazdaságról, marketing és számviteli ismeretekről szól, újszerű formában.

Az esemény társrendezője a könyvtár információs irodája volt, amely egy éve kezdte meg működését. Megkérdeztük a tulajdonos szervező képviselőjét: miért éppen ránk esett a választás? A válasz egyszerű, de meglepő volt. Számukra természetes, hogy egy városban a közkönyvtár az a hely, mely leginkább nyitott, egyben semleges, az állampolgárok mindenfajta előítélet, félelem nélkül keresik fel; kérnek felvilágosítást ügyes-bajos dolgaikban. Különösen igaz ez akkor, ha az első övezetben nem ütköznek adminisztratív akadályokba, mindig nyitva találják és már itt feleletet kaphatnak feltett – elsősorban közhasznú – információs kérdéseikre.

Minket hasonló szempontok vezéreltek, amikor létrehoztuk ezt az önállóan működő részleget. Az ötlet természetesen nem volt eredeti. Kanadai kisváros (Oakwill, Ontario állam, 100 ezer lakossal a hatalmas Ontario-tó partján) public libraryjébe belépve találtam magam szembe az előtérben korszerű technikával felszerelt irodával, készséges, minden látogatóra figyelő kollégánővel. Speciális polcon fellelhető volt minden városi aktuális anyag: műsorfüzetek, prospektusok, menetrendek, plakátok, szórólapok, hirdetések stb. És (magától értetődően) különféle számítógépes adatbázisok. Akkor arra gondoltam, ezt mi is meg tudjuk csinálni, figyelve néhány nagyon egyszerű, de rendkívül fontos szempontra.

1. *A hely:* a könyvtár épületének a városközpontban kell lennie, mint a templomnak. Az épületen belül az iroda jó, ha a szabad övezetbe tartozik. Veszprémben szinte a település mértani középpontjában van az intézménynek otthont adó püspöki jószágkormányzósági palota. Benne az ún. földszinti klubövezetben rendeztük be, térben nem elkülönítve új részlegünket. Az ide belépőknek nem kell olvasójegyet felmutatni, lehet dohányozni, újságot olvasni, kiállítási képeket nézegetni, melegedni.

2. *Nyitva tartás:* reggel nyolctól este hétig! Szombaton is 13 óráig. (Ezt szeretnénk a 18 óras zárásig kitolni.) Vagyis gyakorlatilag mindig fogadjuk az olvasókat. Két könyvtáros számára ez elég szoros beosztás, de előbb-utóbb nekünk is meg kell tanulnunk, hogy a piacról élünk.

3. *Technika.* Mindenekelőtt korszerű távközlési berendezések szükségeltetnek. Az igazgató lemondott külön telefonvonaláról, a telefax kizárólagos használatáról. Így az iroda külön vonalat, az olvasók (pontosabban használók) pedig faxküldési lehetőséget kaptak szolid díjazás ellenében. Sikerült megszerezni egy évek óta kihasználatlanul álló színes (color) xerox-másolót, amely iránt nagy az igény, annak ellenére, hogy nem olcsó (125 Ft. egy A/4-es oldal). Viszont csak egy van a városban.

4. *Dokumentum háttér.* Szakmabelieknek nem kell beszélni a könyv- és folyóirat-állomány, a nem hagyományos dokumentumok jelentőségéről. Igen nagy emellett a helyi számítógépes adatbázisok jelentősége. Most épülő INFO-bankunkban 850 intézmény, gazdasági szervezet és egyéni vállalkozó visszaküldött adatlapjairól 13 000 tétel szerepel. Külön részt képeznek a megye önkormányzati hivatalainak (226 db) és 8 múzeum kiállításainak adatai. Nagy becsben tartjuk helytörténeti gyűjteményünk számítógépes feldolgozását (a bevétel folyamatosan történik), amely újabban a folyóirat-figyelés anyagát is tartalmazza. A periodika-rendelésről külön gépi nyilvántartásunk is van. Természetesen használjuk a KARTOTÉK-ot, PRESSDOK-ot (újabban CD ROM-on) és más központi szolgáltatásokat, végpontja vagyunk az IIF hálózatnak X 25-ön keresztül, szorosan együttműködve a Veszprémi Egyetem regionális központtal.

5. *Szakmai ismeretek.* Kiadtuk a jelszót: megválaszolatlan kérdés nem létezik. A megoldásban a könyvtár minden munkatársa köteles legjobb tudása szerint részt venni. Egy év alatt 450 írásban rögzített feladatot kaptunk, s mindegyikkel megbirkóztunk. Természetesen ebben nem szerepelnek az azonnali válaszok és az olvasószolgálati referenz kérdések. A kettő különválasztása házon belül még számos szakmai, szervezési, munkaszervezeti kérdést vet fel. A dokumentumháttérhez tartozik még, hogy birtokunkban van a VIP, VIPLA és VIP1 is. Mielőtt valaki is arra gondolna, hogy nagyon fontos személyiségek fölött rendelkezünk, magyarázattal kell szolgálnunk:

1992 őszén a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, valamint a Magyar Könyvtárosok Egyesülete kezdeményezésére megalakult a Vállalkozási Információs Projekt szervező együttműködési kör (innen a VIP). Idézem a sajtó tájékoztatására kiadott kommunikéből: „A projekt célja, hogy

1. az egyetemi, valamint az országos szakkönyvtárakban és megyei könyvtárakban máris rendelkezésre álló, a vállalatok piaci szerepléséhez, gazdálkodásához és technológiai fejlesztéséhez szükséges információkat az érdekeltekhez eljuttassa.

2. együttműködve a vállalkozási információ területén érdekelt különféle szervezetekkel – szervesen illeszkedve a kormány vállalkozásfejlesztési programjához – a magyar nemzetgazdaság szereplőinek tevékenységét elősegítő információs szolgáltatásokat hozzon létre és működtessen.

3. a könyvtári infrastruktúrát a vállalkozási információs igények kielégítése érdekében hasznosítsa.”

Résztvevők: 5 egyetemi, 5 megyei könyvtár és az Országos Műszaki Könyvtár. A kör nyitott, bármely könyvtár, információs intézmény csatlakozhat. Nyilvánvaló a korábban már megfogalmazott elv: miszerint a könyvtárak a legalkalmasabb intézmények és helyek az ilyen szolgáltatásra. A példa itt angol. Hazai irányítók a budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára és az Országos Műszaki Könyvtár.

Az eddig végzett munkára a tapogatózás a legjobb kifejezés. Konkrétumnak az a felmérés számít, amely regisztrálta az információközvetítéssel foglalkozó intézeteket, intézményeket, vállalkozásokat stb. Az elkészült adatbázis rejlik a VIP-ek mögött. Igaz, összegzés készült a vállalkozási információs szolgáltatások megteremtésének lehetőségeiről, a könyvtárak jelenlegi adottságairól, erőforrásairól, ebben azonban – egy-két nagykönyvtár kivételével – döntő súllyal jelentős anyagi ráfordítások szükségessége szerepel. A megcélzott hazai és nemzetközi forrásokból származó pénzzel viszont ezideig nem találkoztunk.

Minden alapot nélkülöző vádaskodás lenne arra gondolni, hogy megint az ismerős „törvény” működéséről van szó: minél távolabb vagy a tűztől, annál kevesebb jut. Be kell azonban látni, hogy a megyei könyvtárak saját erőből képtelenek lennének érdemi tevékenységre. A környezetünkben lévő anyagilag jól eleresztett helyi szervezetek egyelőre féltékenyen őrzik megszerzett pozícióikat. Ennek ellenére senki sem vitatja: „üzletelni” kell. Mielőtt még fejemet vennék, gyorsan leszögezem, azzal a hallgatóval értek egyet, aki a könyvtárosasszisztens iskolán a Milyen vállalkozásba fogna, ha 25%-kal csökkentenék könyvtára költségvetését – a következőt válaszolta: „Semmibe, mert nem lehet ennyivel csökkenteni!” Igaza van, csak növeljük. Ennek érdekében meg kell ragadnunk minden adódó közvetlen. vagy közvetett lehetőséget.

Halász Béla

Tallózás a gyermek-ismeretterjesztő könyvek között

A szülő, a nagyszülő, ha kisgyermekének, unokájának könyvet vásárol, kedvvel és érdeklődéssel, nagy hajlandósággal fordul a gyermek-ismeretterjesztő kiadványok felé. Szeretné, örömmel venné, ha a növény- és az állatvilág, a csillagászat, megannyi tudományág titkai minél előbb föltárulnának a kicsik előtt, ha az emberiség történelmébe, múltjába és jelenébe minél előbb belepillanthatna, ha a tudósok, a kutatók áldozatos munkájának eredményeivel minél előbb találkozna. Ösztönösen tudja ugyanis, nem mindegy, hogy korai emléknymok nyernek-e később megerősítést, s jó, ha a gyermeki tudatban már van olyan alap, olyan értelmi-érzelmi pillér, amelyre az esztendők múlásával, az iskolai és az otthoni stúdiumok az általános műveltség építményét megalkothatják. Ör helyén, a gyermekkönyvtárban a könyvtárosban lelkes társat, támogatót lelt mindenkor a szülő, nagyszülő. A szülő-pedagógus kapcsolat mintájára, ideális esetekben a gyermekkönyvtárost is azonos cél vezeti; szeretetteljes érzelmi kötődéssel, önzetlenül szolgálja a kisgyermek szellemi igényeit.

A régi könyvtárosok még emlékeznek arra, hogy milyen örömmel ajánlottuk akkor is az újonnan megjelent ismeretterjesztő munkákat, amikor – lépjünk most vissza az időben mintegy három évtizedet – sehol sem voltak még a jelen káprázatos, színpompás kiállítású ismeretterjesztő gyermekkönyvei – az Usborne természetbúvár könyvek, a Time-life képes világtörténete és reprezentatív társai. Szerény köntösben jelent meg, mégis szenzáció volt *Öveges* professzor minden munkája; *Simonffy Géza* az atomvilág szereplőiről mesélt, s öt kötetével a Gyermek-enciklopédia nyújtott a kicsiknek kitekintést a Földre, az ember és a kultúra, a technika fejlődésére. Értékes sorozatai közül a Búvár könyvekre lehetett igen büszke gondozója, a Móra kiadó. (Melléjük többek között a Gondolat kiadó alkotói műhelye jóvoltából tárulhatott föl a gyerekek előtt a tudomány megannyi csodája.) Kedvelt könyveikként kölcsönözték a kicsik *Lukács Ernőné* és *Tarján Rezsőné* könyveit, a Matematikai játékokat, a Vidám matematikát, vagy *iff. Bartha Lajos* Séta a csillagos égen című kötetét. Mind a Búvár könyvek köntösében jelentek meg e munkák. Volt közöttük geológiai, műszaki témájú kötet is, melléjük a másik kedvelt sorozat, a remek Bölcs bagoly adott ötletes bevezetőket az alkalmazott tudományok világába is. Keresett volt *Csató István* A robotember című munkája, mely arról mesélt, milyen lehetőségek elé állítja az emberiséget az automatizálás. Kedveltek voltak a világűr titkaival, meghódítóival, a hatalmas ütemben fejlődő űrhajózás rejtelmeivel foglalkozó ismeretterjesztő gyerekkönyvek is. *Artnér Tivadar* könyvei és más munkák segítettek a gyerekeknek a művészetek világával való ismerkedésben, s bizony sok-sok előjegyzés volt mindig *Gratzer József* Sic... című népszerű játékoskönyvére. Rangos helyet kért magának *József Jolán* műve, melyet

testvéréről , *József Attiláról* írt, de *Kittenberger Kálmán* útiélményei iránt sem lankadt soha az érdeklődés. Lelkesítő és izgalmas olvasmányok adtak képet az ifjúság számára a magyar történelem jeles fejezeteiről, a szabadságharc csatáiról, neves történelmi személyiségekről.

Volt tehát kínálat a gyermek-ismeretterjesztő munkákból, ha nem is küzdött a bőség zavarával e terület. Nem lehet kétségbevonni azt a tényt sem, hogy az ismeretterjesztő gyerekirók a legjobb értelemben vett didaktikusság követelményeit ismerték (kérdés-felelet forma, levegős, jól áttekinthetően tagolt szöveg-elrendezés, az értekező ismeretterjesztés olvasmányossága, a magyarázó ábrák, a rajzok alkotó szerepe), s magas alkotói szinten gyakorolták is. Egy ponton látszottak világosan a hiányosságok: az anyagi háttér fogyatékoságai a nyomdatechnikai színvonalat, s annak következtében a szemléletesség minőségét eleve meghatározta, márpedig gyerekkönyvek esetében a vizualitást megmozgató színeknek, a formáknak óriási a szerepe. Vonalas rajzok, fekete-fehér ábrák, esetenként fekete-fehér fényképek, s a fantáziarajzok mellé meglehetősen ritkán társultak színes rajzok, s azok is kezdetlegesebb, durvább színekkel. A jelen, pazar kiállítású ismeretterjesztő munkáit, külföldi kiadók kötetait már ismerve, még meghatóbbnak s lefegyverzőbbnek tűnik az az igyekezet, magas fokú hivatástudat, aminek jegyében a gyermek ismeretterjesztő munkák fő gondozója, a Móra egykor tevékenykedett. Elsősorban ennek köszönhető, ennek a kisugárzó szellemiségnek, hogy soha nem lesz az egykori gyermek-könyvtárosok számára e régi korszak sűrű, sem fekete-fehér. Ez az egykori könyvtárosi tapasztalat idézi meg az emlékezet fényénél az egykori kis olvasók lelkesedését, aktív-buzgó szereplésüket a gyermekkönyvtárosi foglalkozásokon, az író-olvasó találkozók. Mindezek fényénél látjuk jól, hogy a lelkesedés jelentősen hozzájárul ahhoz, hogy gazdagnak és színesnek tűnjön az ismeretterjesztő könyvek egykori világa, birodalma.

Több mint harminc esztendő telt el az időben. Az egykori gyermekkönyvtáros, ha a folyamatosság nem szoktatná hozzá a változáshoz, s váratlanul tárulna föl előtte a jelen, jócskán és igen jólesően elcsodálkozhatna. A fordulat nem egyik napról a másikra következett be. Már esztendőök óta felfigyelhettünk a szebbnél szebb ismeretterjesztő gyerekkönyvek folyamatos megjelenésére. Angol és olasz, amerikai és japán könyvkiadók kopogtatnak a hazai könyvpiacra és a Móra Könyvkiadó, de esetenként más kiadó is velük sokszor társulva színes kínálatot varázsolnak az ismeretterjesztő könyvekből a 90-es évek kisgyerekolvasóinak asztalára. Mielőtt e színes utazásra invitáló kiadványok között szétnézünk, elengedhetetlen egy tanulságos „közjáték”. Íme. Ha a távolabbi évek, tehát a földégett 60-as esztendőök és a jelen könyvtárait összevetjük, nem marad el a tanulság. A Búvár-könyvek sorozatának tagjai általában tíz forintos áron voltak megvásárolhatók (jelenleg a Búvár zsebkönyvek átlagos ára száz forint), s máris jólesően nyugtázhatjuk, hogy a formájában, szándékában hasonlóan igényes Kolibri sorozat 25–32 Ft-os átlagárát kér egy-egy kötetért. Ezt tekintve még nem kell elsápadnunk, s talán még az egyik legigényesebb sorozat, a Mi micsoda 300 Ft közeli árán sem. Ám a Discover remekszép munkái megközelítően már ötszáz forintért kaphatók, s a tartalmukban értékes egyedi ismeretterjesztő kötetek is legtöbbször megközelítik, de esetenként jócskán túl is lépik a bűvös ötszázas számhatárt, ami szülőt, nagyszülőt igencsak meggondolásra készítenet. (Íme egy-egy példa a közelmúltban megjelent, tartalmában igényes kínálat könyveiből: Nagyító alatt a trópusi esőerdő, Lilliput, 1992, 798 Ft;

Attwell, Gail: Rongybabák. Csináld magad! Panem, 1992. 599 Ft; Abrahams, Peter: Az emberi test. BUK, 1993. 850 Ft; Hull, Edward: A kezdetektől napjainkig. Novotrade, 1992. 3500 Ft; Hart, George: Az ókori Egyiptom, Park, 1992. 490 Ft+ÁFA stb.) Mégis vásárolnak szép számban gyerekkönyveket a hozzátartozók, mert úgy érzik, hogy e könyvek díszes kiállítása, s az árnyalt, gazdag tartalom vonzó, s a gyerekkönyvtárak polcain is ott kell lenniük az egyes tudományágakat egyedülálló ötletességgel bemutató ismeretterjesztő munkáknak, a gyermekenciklopédiáknak, bár az alaposan meggondolt beszerzés nyomán a példányszámok tükrözik a „hét szűk esztendőt”.

Tallózva az elmúlt két-három esztendő kiadványai között, igyekszünk kiemelni azokat a munkákat, azokat a sorozatokat, amelyek a szó legnemesebb értelmében formálják a gyerekek tudatát, szellemiségét és a gyermek-ismeretterjesztő irodalommal szemben támasztott követelményeknek megfelelnek. A Tessloff és Babilon Kiadó közvetítésével eljutott hozzánk az Európa jó néhány országában sikert aratott Mi micsoda sorozat. Változatos tematikája már külön is említést érdemel. Sport, történelem, régészet, fizika, csillagászat, s több kötetnyi terjedelemben zoológia – íme a főbb témák magas művészi szinten, pazar kiállításban, a színes fotók és hasonlóképpen színes magyarázó rajzok társaságában, könnyen érthető, világosan követhető okfejtések illusztrálásaként. Mindig ünnepi perc, ha megjelenik a Discover, a Phoenix könyvkiadó debreceni nyomdájának ragyogó felvételekkel illusztrált, albumszerű, ismeretterjesztő szándékú új kötete, hogy meséljen a gyerekeknek a természet megannyi csodájáról. S ha már a természettudományos tematikánál tartunk, megemlíthetjük, hogy a tudományágak közül ez a leggazdagabban képviselt területe a gyermek-ismeretterjesztő kiadványoknak. Hasznos zoológiai és botanikai témáival itt jelentkezik a Fürkész könyvek zsebkönyvsorozata, a Gyerekek természetkönyvtára, de az Usborne természetbúvár könyvek és a Kis természethatározó sorozata is. Külön szólnunk a Búvár zsebkönyvekről – dol-

gozatunkban immáron másodszor; jelenléte a gyermeki tudatformálásban megvan, de halványodik; 1991-ben hét kötetel, 1992-ben kettővel, s az idei évben még egy kötetel sem írta be nevét a könyvkiadás krónikájába. Nagy kár pedig, mert szívesen vesszük, s szívesen adjuk ki érte mindenkoron az új árat is, a közel száz forintot. Remek színfolt a Kis természethatározó, s a Kis matematikusok könyvtára is, bár az utóbbi 1990-ben jelentkezett utoljára. A jól ellátott területen is akadnak rossz történeések; hiába várja a gyerekönyvtáros a Mit mesél a természet? kötetel, de hiányoljuk a különféle természettudományos szakkörökhöz remekül használható szakköri kiskönyvtári füzeteket is.

Igen rangos sorozat az *Így élt...*, kötetel a gyermek-ismeretterjesztő munkák gerincét alkotják, bár – mint köztudott – nem csupán gyermekolvasók, hanem a nagyobbak, sőt a felnőttek érdeklődésére is számot tarthatnak. Több újrakiadás mellett új kötetek is – a közelmúltban *Ordas Iván* Mária Terézia portréja – segítenek a gyerekeknek a történelem, az irodalom és a színházművészet, de más területek jelentős személyiségeinek életre keltésében. Itt jegyezzük meg, a sorozat folyamatos újrakiadása – ha csak ennyi történik és nem több – is nagy nyeresége lenne a gyerekönyvtárak állományának. Bár az ún. vegyes tematikájú sorozatokban, s esetenként egyedi kötetekben is képviselve voltak a művészetek, mégis tudjuk tapasztalatból, hogy a „legmostohább” vidék ez; fájón hiányoljuk Az én múzeumom kötetel, s az Én zeneszerzőm sorozat munkáit, melyek közül az utolsó megjelent kiadványtól 1982-ben elköszönhattünk. Hasonlóképpen legalább újraközlésben szeretnénk ismét találkozni a Művészetről gyerekeknek remek elemzéseivel, nagy hozzáértéssel válogatott képeivel.

Ha eddig jutunk a felsorolásban, máris szemmel látható, hogy hiába a szemre tetszetős új kötetek nagy bősége, legföljebb is annyit mondhatunk: egyik szemünk sír, a másik meg nevet. Van ugyan igényes új történelmi sorozatunk, a Világtörténet – fiataloknak, de hiányoljuk a Képes történelem kötetelnek színfoltját, és az általános iskolás korosztály fájón nélkülözheti a Képes földrajz köntösében megjelenő olvasmányokat is; elapadásunk 1989-től egyértelmű. A változatos tematikájú Kolibri könyvek megjelenési gyakoriságának mutatója sem túl derűs; idén még nem köszönhattük egyetlen karcsú, tetszetős könyvét sem, tavaly és 1991-ben egy-egy volt. Helye lenne a gyermekkönyvtárak polcain az Ezerszínű Magyarország minden egyes kötetének, s kinek nem hiányzik a Bölcs Bagoly? (1988-ban jelentkezett utoljára tudós uhu emblémája.) Végezetül még egy szakterület: várunk hűségesen a Regék és mondák világát föltáró gyermek-ismeretterjesztő köteteknek – legalább az újraközléseire.

Keveset mondunk, ha csupán a művészi kivitel igényességében, a színes megoldásokat tartalmazó, az ötletes, az igényesen didaktikus kiadványok megjelenésében látjuk a változást. Szemléletváltás történt, új kiadói koncepció született, amelyet leglátványosabban a vallási tárgyú ismeretterjesztő művek megjelenítésében követhetünk nyomon. A „múltban” e szakterület reprezentáns kötetel alig-alig lelhetünk föl – bár a Magyar Rádió művelődéstörténelmi sorozata nyomán született A Biblia világa c. kötet (1981. RTV-Minerva), annak folytatása a Beszélgetések a Bibliáról (1984, RTV-Minerva), s a kitűnő kézikönyv, *Helmuth von Glasenapp* Az öt világvallás (1987, Gondolat) új és új, többedik kiadásainak a megjelenése valós igényekről beszélt. Olyan kötetek, amelyek a gyerekek számára közvetítették volna a Biblia világát, azt a gazdag művelődéstörténelmi hátteret,

amelyet a „Könyvek könyve” képvisel csak az 1980-as évek vége felé jelentettek meg a kiadók. Az elmúlt évek igényes kínálatából kiemeljük a *Bibliai Képeskönyvet* (1990. Corvina), mely ékes példája annak a ténynek is, hogy lehet kézikönyv értékű képeskönyveket megjelentetni, lehet bibliai helyszínekkel, történetileg igazolt tárgyak művészi felvételeivel ismereteket terjeszteni s egyben gyönyörködtetni. A közelmúlt teológiai tárgyú gyermekirodalmi anyagából kiemelkedik *Batchelor, M.: 365 történet a Bibliából gyermekeknek* (Láng, cop. 1989), a világhíressé vált angol gyermekbiblia ismét csak példázza, hogy a kisgyerekek számára kiadott bibliai tárgyú kötetek soha sem csupán vallási célt szolgálnak, bevezetést nyújtanak az emberi kultúra egyik alapművébe, egyúttal a világirodalom, világ-művelődéstörténet, történelem egyik legfontosabb „jelrendszerébe”, utalásvilágába. Külön örömet jelentenek azok a művek, amelyekben a vallás témaköre ünnepek, népi szokások összefonódó bemutatásával jelenik meg (*Ténagy Júlia: Nagy karácsonyi képeskönyve* (1990, Móra) és *Nagy húsvéti képeskönyve* (1990, Móra) képviseli igényesen ezt a műfajt, de a legfrissebb anyagból igényesen reprezentálja *Gyárfásné Kincses Edit Színes kalendáriuma* is, e hagyományápoló olvasókönyv (1993, Nemzeti Tankönyvkiadó).

Már e terület új szemléletű kiadványait vizsgálva is szembetűnő, hogy a legjobb értelemben vett népszerűsítő ismeretterjesztő művek mellett a hazai könyvkiínalattal néhány olyan művel gyarapodott, amelyek típusukat tekintve voltaképpen kézikönyvek, bár első kézbevételekor parádés képeskönyvekként örvendeztetik meg az olvasót. Ennek példáit a már említett Bibliai történelmi atlasz mellett a vallási tárgyú ismeretterjesztő kiadványok, a zoológia, a régészet, a történelem témájában megjelent számos kiadvány területén szép számban föllelhetjük: SH atlasz sorozat középiskolásoknak (Springer Hungarica, 1992. stb.). Az állatvilág enciklopédiája, Helikon számozott sorozata; *Kertész Iván* gazdag operakalauza (Aidától Zerlináig, Gondolat, 1988.), *Olvastam valahol...* (RTV-Minerva, 1988). Magyarország nemzeti atlasza (Kartográfiai Váll. 1989.); *Végh G.: Magyarország királyai és királynői; Schmith, P. J.: Földünk élete*, 1991. és *Aichele, D.: Mi virít itt?*, 1991. ; *A technika krónikája*, 1991. ; *Parker: Repülés*, 1991.

A megvalósítás szándékához mérten is töredékes gondolatsorok csupán impressziókat tudnak rögzíteni egy terület gondjairól és eredményeiről. A téma jellegéből következően igényli, hogy az érintett könyvkiadó(k) szakemberei, s a gyakorló gyerekkönyvtáros véleménye is elhangozzék. Hogyan látják ők a jelen tükrében a közeljövőt, hogyan a távolabbat? Egy dologban kell, hogy azonos nézetet valljunk: aki gyerek kezébe könyvet ad, legyen bár csupán kisfizetésű közalkalmazott – missziót töltött be minden korban, küldetést teljesít a jelenben is. Ez kötelezi arra, hogy szándékaiban mindenkor igényes legyen. Prekonceptiónk ez az állítás volt dolgozatunk írásakor, s koncepcióink is ennek a jegyében körvonalazhatók.

A jelenlegi helyzet még tudatosabb állományépítést követel a gyerekkönyvtárostól, alaposan ismernie kell állományai összetételét, tudnia kell, melyek azok a pontok, ahol hiányok vannak, s ilyen esetekben akkor is meg kell vennie az adott tudományterületet reprezentáló ismeretterjesztő kiadványt, ha az meglehetősen drága. Különösen figyelnie kell azokra a könyvekre, amelyek a gyermek enciklopédiák igényével jelentkeznek (ld. *Veronique Babin: Mini-enciklopédia*, Passage, 1990.).

Keveset tudunk arról, milyen megfontolások alapján döntenek a hazai gyermekkönyvek kiadói az újrakiadások sorsáról, miként jut el hozzánk egy-egy külföldi

mű, és miért éppen az a mű? Milyen mértékben tájékozottak és miként tájékozódnak a kiadók a gyermekolvasókat segítő könyvtárosok igényei felől? Az élő kapcsolat kézenfekvőnek látszik, s annak egyik csatornája lenne a desideráta-jegyzékek rendszeres eljuttatása a kiadókhoz. Az ügyesen, logikus keretek között, a lehető legkevesebb adminisztrációs, bürokratikus huza-vonával terhelt jegyzékben tételesen, címmel, szerzővel, kiadási évvel jelennének meg azok a hazai és külföldi ismeretterjesztő gyermekmunkák, amelyek újrakiadást igényelnek. Szép számmal akad ilyen. A jegyzék kiegészítendő.

A gyermek szépirodalom területén nagy nosztalgiahullámok indulnak el; több kiadó jelentkezik a 30-as, a 40-es évek sikerkönyveivel (*Schöpflin Aladár: Az ördögfiókák, Tamás István: A potyautas, Raggamby András: Kikszí stb.* szerepel a közeljövő ajánlatai között), s nagyon jól teszi. Tegyük meg ugyanezt a gyermek-ismeretterjesztő könyvek körében is! A KMK Gyűjteményépítési és Információs Osztálya a javasolt és elfogadása esetén minden évben rendszeresen kért desideráta-jegyzékek koordinációs munkáit, a kiadókhoz való eljuttatást, valamint a jegyzékek saját javaslatokkal történő kiegészítését mindenkor örömmel és készséggel vállalja.

Benkő Zsuzsa

Kéziratos hungarika-hagyatékok gyűjtése külföldön

Habent sua fata libelli – mondja a sokat idézett mondás: minden könyvnek megvan a története, akár nyomtatott, akár kézzel írott legyen az a könyv, hiszen Gutenberg előtt a kézzel írott kódexet hívták könyvnek. A könyvek, kéziratok története, sorsa, vagy – szaknyelven szólva – provenienciája, előtörténete, annyira hozzátartozik lényegi jegyeikhez, hogy a kézirat-katalógusok külön rovatot szentelnek a proveniencia megörökítésének.

A proveniencia a kézirat útja gyűjteménybe kerüléséig, amit nyomon lehet követni, de irányítani alig. Az ideális kéziratáró keres, kutató, regisztrál, katasztert állít fel, ám sokszor már a polcain hitt, sajátjának vélt kézirat siklik ki a markából az utolsó pillanatban. Mégis, hogyan gyűjtsünk kéziratot hungarika-hagyatékot külföldön? Állítsunk fel katasztereket vagy hagyatékunkat a véletlenre? A kéziratok útja kiszámíthatatlan, olykor irracionális, de azért a külföldi magyar források feltérképezése jól mutatja, hogy felbukkanásuk nagy biztonsággal köthető pl. a magyar emigráció egyes kirajzásainak főbb időpontjaihoz, külföldön működő magyar állami vagy emigráns szervezetek helyszíneire, horribile dictu: legkülönbözőbb megszállóink titkos vagy ma már kutatható archívumaihoz, Béctől Isztambulra át egészen Moszkváig. Hogy a kört tovább szűkítsük, a források természetes lelőhelyein kell kezdeni a gyűjtést, az illető ország közgyűjteményeiben, a helyi vagy nemzetközi antikvárius cégeknél, magángyűjtőknél, végül azoknál a magánszemélyeknél, akiknek természetes módon van birtokukban kézirat, mert saját tevékenységük révén saját maguk hozták azt létre, pl. írtak vagy leveleztek, vagy pedig örökölték.

A végsőkig leegyszerűsítve tehát háromféle kézirat-birtokost – szakszóval: possessort – különböztethetünk meg: gyűjtőket, kereskedőket és szerzőket, s előrebo-

csáthatjuk, hogy ez az utolsó csoport a legkeményebb dió az archivista számára, és nem elsősorban anyagi okok miatt. Mert ugye mondanom se kell, hogy a gyűjtéshez rengeteg és egyre több pénz kell és nem forint. Nos, a szerző nem pénzt akar, hanem örökkévalóságot – de erről majd később.

A kéziratok beszerzésének négy hagyományos módja van: vétel, ajándékozás, cseré és saját előállítás (ami itt másolást jelent, nem írást), s ha e négy módot összekapcsoljuk a három potenciális possessor-típussal, a következő helyzet rajzolódik ki. Közgyűjteménytől nem lehet vásárolni, csak másoltatni, esetleg cserélni. Másolat formájában ma bármit bárhonnán haza lehet hozatni: a mikrofilm, a xerox, a mikrofish és a CD üveggolyóként szünteti meg a távolságokat, s ez rögtön felveti a kérdést: szükség van-e a közgyűjtemények közti cserére? Múzeumok, könyvtárak csak a legritkább esetben válnak meg saját beleltározott és féltve őrzött anyaguktól, mégis van rá példa még saját praxisomból is.

Történelmi jelentőségű csereakció zajlott le 1982-ben az OSZK és a löweni Egyetemi Könyvtár között: egy ósnyomtatványért és néhány 18. századi németalföldi vonatkozású kéziratért megszereztük a Löweni Kódexet, az Ómagyar Mária-síralmat tartalmazó magyar nyelvemléket. A csereértéket nemzetközi szakértő-bizottság állapította meg mintegy 3 millió forintra becsült összegben. Az akció nagy port vert fel idehaza és külföldön, s utána több külföldi gyűjtemény próbálkozott nálunk hasonlóan becses magyar nyelvemlékkel – de mit kértek értük? A müncheni Staatsbibliothek felajánlotta pl. a Huszita Biblia középső részét tartalmazó ún. Münchener Kódexet azért a magyar gyűjtő hagyatékából felbukkant illusztrált Manesse-kéziratért, mely Walter von der Fogelweide új szövegvariánsát rögzíti, s ma már „Budapester Fragment” néven világhírűvé vált – nem adtuk, presztízsokokból. Legyünk csak mi híresek erről a szenzációs leletről, jöjjenek csak hozzánk a germanisztika tisztelt professzorai, ha tanulmányozni akarják, könyörögjenek csak nekünk német múzeumok, ha ki akarják állítani – mindez a mi nemzetközi tekintélyünket öregbíti. A Münchener Kódex maradjon csak Münchenben, ahol megőrződött, és ahol jó helyen van. Sokkal inkább fáj a szívünk a Huszita Biblia másik darabjért (a harmadik nálunk van!), mely igen rossz állapotban leledzik romániai őrzőhelyén.

Hasonló kezdeményezés történt a turini Állami Levéltár részéről, ahol – szalagjai nélkül – a Königsbergi Töredék bukkant fel a königsbergi/kalinyingrádi Egyetem Könyvtáranak a II. világháború alatt Turinba menekített anyagából. Tárgyalásaink azonban még mielőtt megindultak volna, hamvukba holtak, mert a lengyel fél által kért csereanyag a mi számunkra is fontos Báthory-vonatkozású lett volna. Sikerült viszont alkalmas csereanyagot becserkésznie *Csonka Tibornak* a varsói Irodalmi Múzeumban őrzött hagyatékáért, pontosabban a hagyaték magyar nyelvű levélanyagáért, benne olyan nevekkal, mint *Németh László*, *Illyés Gyula* és mások. Ezeket aztán *Andruskó Károly* jugoszláviai magyar grafikus lengyel ex-libriseiért kaptuk meg. Sokszorosított grafikát adtunk tehát, mint ahogy múzeumok között bevett szokás a grafikai anyag cseréje. A Szépművészeti Múzeum pl. rendszeresen cseréli 20. századi magyar művészek alkotásait nyugati kortárs klasszikusokra, ami nem a magyar művészet kiejárlását jelenti, hanem – épp csereértéke révén – népszerűsítését: hadd legyen, teszem azt, egy Rippl-grafika Párizsban, ha helyette az egyébként megfizethetetlen Picassóval gyarapodunk.

Közgyűjteményekről a magángyűjtőkre térve már ingoványosabb területen moz-

gunk. A magángyűjtők hobbyból vagy megszállottságból gyűjtenek, és a közgyűjteményekkel szemben van egy nagy előnyük: van pénzük. Sőt, annyi pénzük van, hogy eleve csere céljaira tudnak vásárolni. Ilyen pl. a Németországban élő *Kiss Ferenc*, aki épp most állította ki a Petőfi Irodalmi Múzeumban saját *József Attila*-anyagát, melyet jórészt modern magyar művészetért cserélt, s amelyet egyszer talán el fog adni valamelyik közgyűjteménynek – a kérdés csak az, mennyiért?

Ilyen továbbá a chicagói *Szathmáry Lajos*, a híres vendéglős, író és gyűjtő, aki megengedte nekem, mint a Széchényi Könyvtár munkatársának, hogy átnézzem gyűjteményét, de eladásban vagy cserében már nem volt érdekelve, pedig ő generózus ajándékozó is. A bostoni Egyetemi Könyvtárnak adományozott pl. egy jelentős Liszt-anyagot, mert lekötelezve érezte magát a városnak, s mert a Liszt-levelek dollárban kifejezett ellenértékét letudhatja az adóalapjából. Azt tanácsolta, érje el az OSZK a magyar, illetve az amerikai államon keresztül, hogy az emigráns magyarok magyar közgyűjtemény felé tett adományai ugyanúgy beleszámítsanak az adóalapjukba, mintha amerikai múzeumba adományoznának, s rögtön megindulna hazafelé az emigráns hagyatékok áramlása. A tanács bölcs, de megvalósíthatatlan. Egyelőre nem az amerikai adóhatóság, hanem a rendszerváltás az a tényező, aminek a hagyatékok fokozott méretű hazaáramlása betudható.

Az a tény önmagában, hogy Szathmáry beengedett a gyűjteményébe, kivételnek számít. A megszállott magángyűjtő visszavonul, minden külső érdeklődés elől elzárkózik, gyakorta az ismeretlenség homályában marad. Ha aukción kerül magángyűjtőkhöz valami, arról örökre lemondhatunk, mert az aukciós házak nem árulják el az új tulajdonos nevét. Éppen ezért fontos célja az OSZK-nak, hogy lehetőségeihez képest megakadályozza a nemzetközi kereskedelmi forgalomban felbukkanó hungaricumok magánkézbe kerülését. Ezzel már át is tértünk a második kéziratposszessor-csoportra, a kereskedőkre, akik általában nem is tulajdonosai az általuk forgalmazott kéziratoknak, csak közvetítői vagy bizományosai, akik jó felárral, a haszonért űzik foglalkozásukat.

Az ismert nagy antikváriuscégek rendszeresen megküldik nekünk komoly tudományos apparátussal és igénnyel összeállított katalógusait, melyeket átnulmányozunk, kiválasztjuk belőlük a minket érdeklődő tételeket, majd helyi megbízottunk révén megvásároljuk őket, vagy aukció esetén, a limit megadása mellett, licitáltatunk rájuk. Így szereztük meg a közelmúltban *Borisz Paszternák* és magyar fordítója levelezését, hogy egy példát említsek nagyobb, összefüggő irategyüttes megvételéről, de szólnunk kell ebben az összefüggésben egy kevésbé örvendetes esetről, *Bortnyik Sándor* hagyatékának a kicsempészéséről, amiről egy német cég árverési katalógusából szereztünk tudomást. A dologból ugyan rendőrségi ügy lett, ám lefűelni senkit sem sikerült, még orgazdaként sem. Az OSZK busás áron vásárolta meg az igen értékes anyag egy kisebb töredékét. A kéziratár is licitált a teljes kéziratosszámra, de Bortnyik és *Moholy-Nagy László* levelezését nem, csak Bortnyik párttagsági könyvét tudtuk megszerezni. Abszurd dráma. Az eset nemcsak azt jelzi, hogy a nemzetközi régiségkereskedelem és általában a műtárgyiac mennyire át van szöve a feketekereskedelem, a csempészet, a szervezett alvilág szálaival, hanem azt is – és az igazi tanulság belőle –, hogy a forint konvertibilissé válásával párhuzamosan végre kétirányú lesz a kéziratok áramlása. Az országból illegálisan kikerülő értékek mellett kereskedelmi forgalomban is megnő az országba bekerülő vagy visszakerülő műtárgyak, kéziratok száma. Valóban jelen lehetünk

majd a nemzetközi piacon, azzal a megszorítással, hogy a magányújtók konkurenciájával mi éppen úgy nem vehetjük fel a versenyt, mint a nyugati közgyűjtemények.

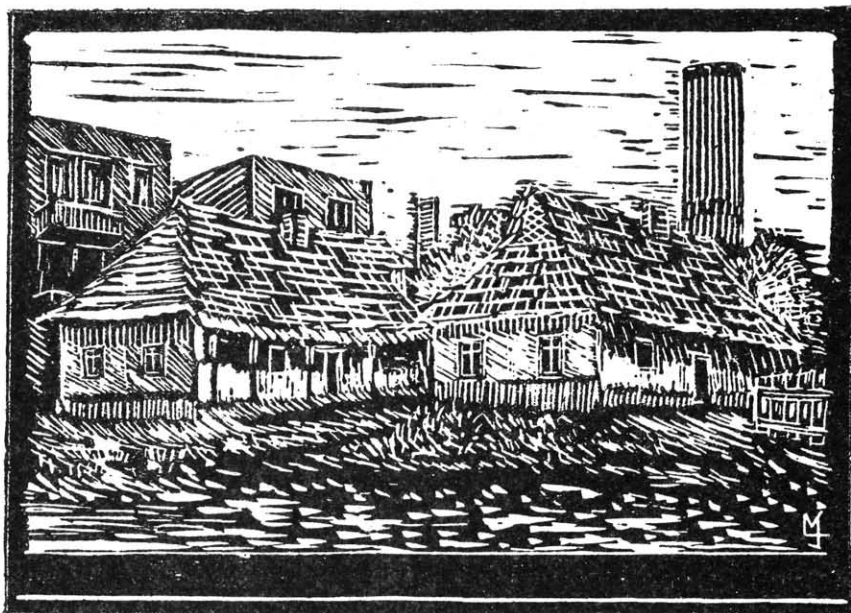
Térjünk rá az utolsó possessor-fajtára, melybe átfogó névvel a szerzőket csoportosítottuk. Szaknyelvi szóval fondképző személynek nevezzük a szerzőket, miután irataik gyűjteménybe kerültek. Mint mondtuk, szerzők azok a kézirat-tulajdonosok, akik saját tevékenységük produktumaként birtokolnak kéziratokat, mert pl. írók, mint *Márai* vagy *Zilahy*, akik saját műveik kéziratai mellett tetemes levélmennyiséget termelnek pályatársakkal, kiadókkal, olvasókkal folytatott relációikból, vagy pl. folyóirat-szerkesztők, mint a párizsi *Nagy Pál*, társadalmi szervezetek tisztségviselői, mint pl. *Kővágó József* a Magyar Bizottságé, vagy tudományos intézetek vezetői, mint *Heltai György* a brüsszeli *Nagy Imre Intézeté*, s ilyen irányú működésük következtében létrejött irategyüttesük egyiküknél tudatosan és tervszerűen, másikuknál csak véletlenül, de megőrződött.

Mi a sorsa ezeknek a kéziratoknak? Kezdjük a legrosszabbal: szerzőjük halála után vagy egyéb katasztrófa miatt szétszóródnak vagy megsemmisülnek. Ez történt pl. a berlini Magyar Intézet iratanyagával, mely a háborús veszteségek listájára került, s egészen 1987-ig azt hittük, végleg odaveszett. Azonban egy berlini személycserés út során felkerestem a Humboldt-Egyetem magyar tanszékét (mint ahogy általában megkeressük a magyar tanszékeket, ha olyan helyen járunk, ahol van, mert tőlük értékesebb információkat nyerhetünk, mint a szakirodalomból), és beszélgetésünk során *Kárpáti* professzor úr melleleg megemlítette, hogy vannak itt valami ócska papírok a folyósi szekrényben, de még soha senki nem nyúlt hozzájuk. Nosza, elfogott a vadászszenvedély, kinyitottuk a szekrényeket, és az egyik poros dossziét felütve egyszerre csak megpillantom *Németh László* ismerős írását, aztán *Szabó Lőrinc* levelét és másokét. Igaz, a levelek címzettje az a *Farkas Gyula* volt,

aki faji alapon írta meg a magyar irodalom történetét, de ez mit sem vont le az igazi nagy trouvaille értékéből. A levelezés mellett fontos gazdasági feljegyzésekre bukkantunk az Intézet ügyeivel foglalkozó dokumentációban. Mi legyen az iratokkal? Hazahozzuk őket? Jogszerűen jártunk volna el, mert az Intézetet a magyar állam tartotta fenn, Kárpáti professzorral azonban mégis úgy döntöttünk, az iratok maradjanak keletkezési helyükön, mi csak szakszerű rendezésüket és jegyzékelésüket végezzük el, idehaza pusztán jegyzéküket őrizzük. Így is történt. Egy munkatársunk a New Yorki Magyar Házban járt, a háború után létesült Magyar Bizottmány, majd az 56 után belőle alakuló Magyar Bizottság iratait kereste. Meg is találta őket, romos pincében, beládázva, megpenészedve. A Magyar Ház vezetősége úgy látta, nem állnak rendelkezésére anyagi eszközök az iratok fertőtlenítésére, restaurálására, rendezésére. Hazaküldték őket.

Ezekben az esetekben a szétszóródástól, a végleges fizikai megsemmisüléstől mentettük meg az iratokat, s az iratmentés feladatát minden esetben magunkra kell vállalnunk, amikor csal lehetőség adódik rá, pénzt és fáradságot nem kímélve. Minden esetben számítunk a magyar külképviseletek aktív közreműködésére az anyag biztonságos hazaszállításában. Az előbbiekhöz képest szerencsés az az eset, amikor a szerző még életében gondoskodik személyi irattára elhelyezéséről, maga tárgyal azzal az intézménnyel, ahol életművét jó helyen tudja. Számunkra persze az az optimum, ha ez az intézmény hazai, netán maga az OSZK, de a méltányosság kedvéért meg kell állapítanunk, nincs rossz helyen *Eckhardt Tibor* hagyatéka a Hoover Intézetben vagy *Kovács Imrée* a Columbián.

Hogy tehetnénk vonzóvá a nemzeti könyvtárat szerzők, későbbi fondképzők számára? Azt is kijelenthetnénk, hogy jó bornak nem kell cégér. S valóban az OSZK-nak van és mindig is volt akkora nimbusza, presztízse vagy tekintélye a külföldi magyarság előtt, hogy szinte úgy is gyarapodtunk, hogy a kisujjunkt se mozdítottuk. Igen jelentős gyarapodás köszönhető a közelmúltban elhunyt főigazgatónak, *Juhász Gyula* személyének, aki nemcsak nemzetközileg elismert történész volt, hanem a Magyarságkutató Intézet vezetése mellett számos olyan társadalmi szervezet elnökségében részt vett, melyek az emigrációval foglalkoznak, így a Magyarok Világszövetségében, az Anyanyelvi Konferencia védnökségében vagy akár a Magyar Nemzetnél, s mindez rendkívül ismertté tette nevét, az emigráció köreiből. Több iratanyag érkezett haza személyesen neki adresszáva – példaként csak a debreceni egyetem háborús kitelepítésére vonatkozó dokumentációt említem. Általában elmondható, hogy sokkal több múlik a személyes kapcsolatokon, mint gondolnánk. Az OSZK munkatársainak nem kell külön ajánlólevél, ha valahová bekopogtatnak, de el kell mennünk, tárgyalnunk kell és fel kell ajánlanunk szerzőinknek azt a lehetőséget, hogy az OSZK gyűjteményén keresztül személyük feltétlenül megőrződik a nemzet emlékezetében. Ez a mi legfőbb vonzerőnk, nem az a csekély anyagi ellenérték, amit forintban vagy valutában nyújtani tudunk. Meggondolandó viszont, hogy a rendelkezésünkre álló pénzüsszegeket sokkal jobban és eredményesebben hasznosíthatnánk, ha nem közvetlenül vásárlásra, hanem „bevásárlóutakra” költhetnénk, melyek során személyesen felkeressük szerzőinket, iratanyagukat a helyszínen felmérjük, esetleg a csomagolásnál is segítünk, és magunkra vállaljuk a hazaszállítás költségeit. Sok anyagot szereztünk már meg ezen a viszonylag alacsony áron. Hadd emeljem ki az egyiket, melynél a személyes kapcsolatok kis híján a visszájára fordultak. Az OSZK egyik munkatársa felkereste

Bóta Ernőt, a Párisi Magyar Egylet volt elnökét, s erre Bóta hazaküldte visszaemlékezéseit s apránként az Egylet iratait is postázta. Időközben Bóta elhunyt, munkatársunk pedig átkerült a Petőfi Irodalmi Múzeumba, s már mint a Múzeum képviselője kérte a további iratokat Bóta özvegyétől a Múzeum számára. Bótáné kétségbeesetten fordult hozzánk, s csak hosszadalmas levélváltással sikerült rendbehoznunk a dolgot. Bótáné mindössze annyit kért az egész anyagért, hogy küldjünk neki egy Párizs-Budapest-Párizs repülőjegyet.

Mindazonáltal a Széchényi Könyvtárnak van pénze vásárlásra. Egyetlen olyan esetet sem tudnék említeni, amikor pénz hiányában hiúsultak volna meg tárgyalásaink. Több esetben viszont az ajándékozó kötött ki nehezen teljesíthető feltételeket. Szabó Zoltán özvegye pl. azzal a megszorítással bocsátotta rendelkezésünkre férje hagyatékát, hogy azt még Franciaországban rendezzük és mikrofisre vetetjük. Ez önmagában nem is lett volna teljesíthetetlen, de Szabó Zsuzsa azt is kikötötte, hogy a munkát a hagyaték legjobb ismerője, Kenedi János végezze el. Kenedi nemcsak hogy nem állt az OSZK alkalmazásában, hanem a demokratikus ellenzék prominens alakjaként egyenesen vörös posztó volt a hatóságok szemében. 1987-et írtunk akkor és Juhász Gyulának nem kis bátorságába került, hogy Kenedi utaztatásáért kiálljon, sőt még a könyvtáron belül is nagy ellenállást kellett leküzdenie a szokatlan gyarapítási forma miatt. Szabó Zoltán hagyatéka hazatért és azóta egyre-másra jelennek meg az életműkiadás vaskos kötetei.

Végezetül egy különleges gyűjtési feladatról szólok, arról, amikor témára gyűjtünk. Két nagyobb téma adódott a közelmúltban, mindkettő összefügg a rendszerváltással. Az egyik a szociáldemokrácia emigráns iratanyagának az összegyűjtése, mely egy olyan hazai kutató kezdeményezésre indult el, aki jó kapcsolatot tart fenn Nyugaton élő szocdemekkel, Kéthly Anna közvetlen munkatársaival. Máris jelentős

szocdem-anyagunk állt össze, pedig alig hogy megkezdődött a gyűjtés. A másik nagy téma: 1956. A Magyar Forradalom Története Dokumentációs és Kutató Intézete nevű akadémiai kutatóhellyel kötött megállapodásunk értelmében a kéziratár három elkülönített fondjában közösen gyűjtünk 56-os forrásokat, melyek tulajdonjoga a könyvtaré lesz. Az intézet létének és kiterjedt szakmai kapcsolatainak köszönhetően rövid idő alatt nagyszámú kézirat és levéltári másolat érkezett haza 56-os fondjainkba, így a Columbián eddig zártan kezelt hatalmas oral history anyag, az 57 elején magyar menekültekkel készült mélyinterjú sorozat; a budapesti francia kultúrattasé, *Turbet-Delof* 56-os naplója; a híres Jelcin-dosszié és mások. Minden esélyünk megvan arra, hogy a kéziratárunk hamarosan 1956 történetének legjelentősebb forrásbázisa lesz.

Remélem, mindezekkel sikerült egyfelől felvázolnom azokat a feladatokat, amelyek az Országos Széchényi Könyvtárra hárulnak a külföldi kéziratok hungarica hagyatékok összegyűjtésében, és sikerült másfelől érzékeltetnem azt is, hogy ezeket a feladatokat a külföldi magyar tanszékeknek, magyar kultúrintézeteknek és külképviseleteknek is fel kell vállalniuk. A mese mindannyiunkról szól: arról a bizonyos virtuális Magyarországról.

Karsay Orsolya

A szabványosításról

A jól működő piacgazdaságokban alapvető követelmény a megfelelően működő műszaki szabályozási rendszer, amelynek meghatározó eszköze a szabvány. A hazánkban jelenleg funkcionáló műszaki szabályozási rendszer jelentősen eltér a fejlett nyugati országokétól.

Az 1993. január elsejétől létrejött egységes európai piac követelményeihez való alkalmazkodás megköveteli, hogy műszaki szabályozási rendszerünk feleljen meg az EK-tagországok által alkalmazott rendszernek.

Az elmúlt évtizedekben Magyarországon a műszaki szabályozás központi irányításos rendszere működött. Így az még ma is érvényben lévő 78/1988. sz. szabványosításról szóló MT rendelet a szabványok kötelező alkalmazását írja elő, továbbá az állami szabványkiadás kétszintű, amelynek értelmében az országos szabványokat a Magyar Szabványügyi Hivatal, az ágazati szabványokat pedig a minisztériumok léptetik hatályba.

Az EK-tagországaiban viszont a szabványok alkalmazása önkéntes, a szabványkiadás egyszintű, bár természetesen létezik szakmai szabványosítás, de az nem a nemzeti szabványosítás keretei között van.

Mivel Magyarország 1992-ben az EK társult tagja lett és reméljük, hogy idővel az EK tagjává válik, az erre való felkészülés érdekében szakítani kell a korábbi magyar szabványosítási gyakorlattal. Közeledni kell a nyugat-európai országok gyakorlatához, hiszen ez elősegíti az EK-hoz való csatlakozásunkat, ami a szabványosítás területén azt jelenti, hogy az Európai Szabványokat (EN), amelyeket az Európai Szabványügyi Bizottság (CEN) és az Európai Elektrotechnikai Szabványügyi Bizottság

(CENELEC) dolgoz ki, folyamatosan bevezetjük magyar nemzeti szabványként. Jelenleg könyvtári témájú EN szabvány nincs.

A fenti cél érdekében 1990. decemberében jóváhagyásra került a 3495/90. számú kormányhatározat, amely megszabja a nemzeti szabványosítás továbbfejlesztésének alapvető feladatait. A feladatok közül ezúttal kettőről szeretnék tájékoztatást adni, amelyből az elsöre vonatkozóan a szabványokat is gyűjtő könyvtáraknak már, gondolom, gyakorlati tapasztalatuk is van.

1993-ban megvalósult az egyszintű szabványkiadás (a könyvtári szabványok területén korábban is csak országos szabványok jelentek meg), de az iparban MSZ-05, -06 stb. azonosító jelzetű ágazati szabványok helyett napjainkban ME-05, -06 jelzettel nem szabványok, hanem műszaki előírások jelennek meg.

A másik amiről részletesebben szólni szeretnék – a kormányhatározatból kiemelve –, hogy a jövőben a szabványosítási tevékenység nemzeti szabványosítási műszaki bizottságok keretei között fog történni.

A műszaki bizottságok szervezésekor a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet Műszaki Bizottságait vettük alapul, és így az ISO/TC 46 Dokumentáció műszaki bizottság mintájára alakult meg 1991 júniusában a Magyar Könyvtári és Dokumentációs Szabványosítási Műszaki Bizottság (továbbiakban: Műszaki Bizottság), amely a könyvtári munka és a szakirodalmi tájékoztatás (dokumentáció, információ) területén folyó szabványosításban érdekelt intézmények és személyek együttműködési szervezete. A Műszaki Bizottság az elfogadott ideiglenes alapszabálya és jóváhagyott munkaterve alapján dolgozik. Az ideiglenes alapszabály meghatározza a Műszaki Bizottság célját és feladatait, működésének szabályait és a tagok kötelezettségeit és jogait. Az ideiglenes alapszabály a Magyar Szabványügyi Hivatal (továbbiakban: MSZH) Szabványügyi Intézetté/köztestületté történő átalakulásáig lesz érvényben. Majd az új szabványosítási törvény és a köztestületi alapszabályzat figyelembe vételével fog elkészülni a Műszaki Bizottságok végleges alapszabályzata.

Jelenleg Műszaki Bizottságunknak 24 tagja van (könyvtárak, egyesületek, felkért egyéni szakértők, akiknek szakmai és szabványosítási gyakorlata nélkülözhetetlen a bizottság munkájában). Meg kell azonban jegyezni, hogy a szervezőkor az MSZH felhívására elsősorban azok jelentkeztek, akik az elmúlt években is aktívan részt vettek az országos szabványosításban. A Műszaki Bizottság elnöke *Vajda Erik*, akinek közel 20 éves kiemelkedő szabványosítási tevékenysége közismert a szakmában. A Műszaki Bizottság titkársága az MSZH-ban működik, titkára e cikk írója. A Műszaki Bizottság ideiglenes alapszabályának értelmében évente legalább egyszer vagy (szükség szerint) többször ülésezik. Ilyenkor a tagok tájékoztatásul megkapják a jelenleg érvényes nemzetközi könyvtári szabványok és tervezetek jegyzékét, és tájékoztatjuk őket a két ülés között megjelent új nemzetközi és magyar szabványokról, valamint beszámolunk a folyamatban lévő szabványosítási munkákról. Igény szerint sor kerülhet egyéni szakértők meghívására, egy-egy ülésén való részvételére, például ilyen volt az ETO további sorsának megbeszélése, ahol *Horváth Zoltánné* az OSZK munkatársa és dr. *Babiczy Béla* tanár úr adott tájékoztatást az ETO-ról. A legutóbbi ülésen, 1993 júniusában az 1994-96. évi könyvtári szabványosítási tervet beszéltük meg.

Az új szabványosítási koncepciónak megfelelően a könyvtári szabványosítás a jövőben alapvetően kétirányú, egyrészt a nemzetközi és az európai szabványokat

fogjuk honosítani teljes megegyezéssel, vegyes azonosító jelzettel pl.: MSZ ISO és az ISO azonosító számának meghagyásával, ami azt jelenti, hogy a magyar szabvány műszaki tartalma teljesen megegyezik a nemzetközi szabványéval. Másrészt pedig, ami talán még nehezebb feladat, 1993-ban megkezdjük – ahogy azt a lap olvasói már tapasztalhatták felhívásunk alapján – a bibliográfiai leírási szabványok korszerűségi felülvizsgálatát. E felülvizsgálat során igyekszünk a leírási szabványok hiányzó előírásait pótolni az egyes szabványok közötti párhuzamosságokat és/vagy el-
lentmondásokat felszámolni, illetve a szabványon belüli ismétléseket elhagyni, s nem utolsó sorban tesszük mindezt az új ISEBD előírások figyelembe vételével, illetve azok szerkezetének átvételével.

A Műszaki Bizottság egyes tagjai tagdíjjal is támogatják munkánkat. Ezért ők külön szolgáltatásokat kapnak, pl. megkapják hozzászólásra a nemzetközi szabvány-tervezeteket.

A Műszaki Bizottság ideiglenes alapszabálya értelmében a Műszaki Bizottság tagja lehet bármely jogi személy, testület vagy magánszemély, ha a Műszaki Bizottság alapszabályát magára nézve kötelezőnek elfogadja, és a tagsághoz a bizottság többsége hozzájárul. Ezért ezúton is kérem, hogy aki szeretne részt venni a szabványosítás nem mindig könnyű, de hasznos munkájában csatlakozzon hozzánk.

A Műszaki Bizottság eddigi munkájának tapasztalatai azt mutatják, hogy a szabványosítás jelen és jövőbeni feladatainak megbeszélése, a kölcsönös információ-csere, az együttgondolkodás, a problémák megoldására való közös erőfeszítés mindenképpen a szabványosítás hatékonyságát szolgálják.

Kuruc Imréné

In memoriam dr. Hiller István (1934–1993)

Sopronban, 1993. november 18-án nagy részvét mellett helyeztük örök nyugalomra dr. Hiller Istvánt, a győri Széchenyi István Főiskola könyvtárának igazgatóját. Ezzel beteljesedett Gerencsér Miklós írónak a Mezei műhelyek című művében leírt mondata befejező része: „Még a temető is ideköti” – Sopronhoz.

Itt született 1934. április 25-én, köztestviselői családban. A középiskola elvégzése után tanulmányait az Idegen Nyelvek Főiskoláján, Budapesten folytatta. Ennek befejezésével gyakorlati idejét az Állami Könyvterjesztő Vállalatnál töltötte. Az Erdészeti és Faipari

Egyetem szolgálatába lépett 1957. október 1-jén, mint könyvtári előadó, majd tudományos munkatárs. A könyvtár igazgatójává 1967-ben nevezték ki, dr. Imre József utódjaként. Főigazgatói címet kapott 1977-ben. Közben szakmai ismereteit is bővítette: 1962-ben okleveles könyvtáros, 1964-ben okleveles erdőmérnök képesítést szerzett, majd 1968-ban egyetemi műszaki doktori fokozatot szerzett. Főigazgatói beosztásában 1992 augusztusáig dolgozott, amikor a főigazgatói beosztás további folytatására beadott pályázata nem kapta meg a szükséges többségű szavazatot.

Akkor is és ma is értetlenül állott a könyvtárosi szakma ezen döntés előtt, hiszen mindenki előtt ismert volt Hiller István munkássága, amelynek során kezdeményezte és irányította a soproni EFE új központi könyvtárának felépítését, ennek keretében a selmeci Műemlék Könyvtár kialakítását, a könyvtár tudományos szakkönyvtárrá fejlesztését, az Erdészeti Múzeum létrehozását és az EFE könyvtári levéltár kialakítását. A sort még folytatni tudnám a nemzetközi kapcsolatok fejlesztésében kifejtett tevékenységével és a Sopronra vonatkozó helytörténeti kutatásokkal. Erre utalva megemlékezésül ajánlom Gerencsér Miklós előbb említett Mezei műhelyek című munkáját, amelyben helyet kapott dr. Fidelius Hiller István soproni tevékenységének méltó összefoglalása. Mint Gerencsér írja: „Teljes néven dr. Fidelius Stefanus Hiller, azaz a hűséges dr. Hiller István. Előnévvel

én ruháztam fel. Önkényesen, de megbocsátható kényszerűségből. Találnom kellett valami hiteles jelzót, hogy elindulhassak megkeresni ennek az embernek a lényegét, akit nem lehet állóképbe merevíteni, noha sorsának gyökérzete helyhez kötött – Sopron televény talaja táplálja becsvágyát, gondolkodó és cselekvő vitalitását”.

Ezt a vitalitását a soproni kudarc sem tudta elvenni. Szűkebb baráti körben folytatott beszélgetések során, gyakran önmarcangolóan próbálta keresni az okokat, amelyek azt a döntést előidéztek, amelynek következtében kényszerült búcsút mondani Sopronnak. Ezen beszélgetések során nagy hálával említette dr. Szekeres Tamás, a Széchenyi István Főiskola főigazgatójának nevét, aki az ügyről tudomást szerezve Győrbe hívta őt a főiskolai könyvtár vezetőjére. Itt újult erővel látott munkához, aktívan bekapcsolódva a főiskola szellemi életébe és kereste az alkalmat arra is; hogy a város szellemi vérkeringésébe is bekapcsolódjék. Rövid győri mű-

ködése alatt máris alkalma nyílt arra, hogy könyvtárépítészeti tapasztalatait felhasználva, kidolgozza a felépítendő új főiskolai könyvtár programvázlatát. A 8000 m²-es könyvtár európai színvonalon fogja biztosítani a hallgatók és a város lakóinak tudományos könyvtári szolgáltatások iránti igényeinek kielégítését. Ennek egyik részeként elvállalta a Főiskola Tudományos Közleményeinek főszerkesztését és a jól szervezett team munkája nyomán ez évben meg is jelent új köntösben, hosszabb szünet után a 402 oldalas kiadvány. Tudunk azonban arról is, hogy továbbra is foglalkozott az idegenbe kényszerült Peéry Rezső soproni irodalomtörténész életművének összegyűjtésével is. Mindezt olyan fizikai megterhelés mellett végezte, hogy naponta utazott Győrbe és onnan vissza Sopronba.

A halálát megelőző napokban Bécsben együtt vettünk részt azon a tudományos konferencián, amelyet dr. Magda Strebl, a Nemzeti Könyvtár főigazgatója, és dr. Ferdinánd Baumgartner,

az Egyetemi Könyvtár igazgatója nyugdíjba vonulása alkalmából rendezett az Osztrák Könyvtárosok Egyesülete (VÖB). Külföldi ismerőseinek nagy lelkesedéssel beszélt győri terveiről, azok megvalósításáról. Hazaérkezésünk után

egy nappal azonban elragadta őt közülünk a halál, zaklatott szíve felmondta a szolgálatot. Emlékét számos tudományos közleménye és mi, barátai és ismerősei fogjuk megőrizni.

Mezei György

Beszélgetés a 85 éves Tombor Tiborral

A magyar könyvtárosok élő „nagy öregjei” közé sorol dr. Tombor Tibor, aki 1994. január 14-ével töltötte be 85. évét. Személyét az idősebbek jól ismerték, hiszen a könyvtárépítésben és az állományvédelem (könyvhigiéniá) terén kifejtett alkotásaival nemcsak itthon, hanem külföldön is hírnevet szerzett. A fiatalabbakat pedig a 70, illetve 80 éves korában vele készült interjúm (Könyvtáros 1980/1. és 1989/3. sz.) tájékoztatta sokoldalú munkáságáról. Első kérdésem tehát csak az lehet: mi történt veled az elmúlt öt évben?

– Utolsó alkalommal utaltam arra, hogy rövidesen befejezem *Il Veneto, l’Ungheria e l’Adriatico* (A Veneto, Magyarország és az Adriai tenger) c. olasz nyelven írt munkámat, melyben hazánknak a Velencei Köztársasággal való ezeréves kapcsolatával foglalkoztam, vagyis bemutattam harcunkat Dalmáciáért és a tengerért. A nyolcvanas években ugyanis az olaszok felfigyeltek a Közép-Európában már jelentkező változásokra és annak bizonyítására, hogy a lagúnák városa, Velence Itália keleti kapuja, tanúsággal szolgált a város történelmét összegző írásom, ami több évtizedes kutatásaim alapján készült.

– *Hogyan szereztél munkád számára olasz kiadót?*

– A könyv megírását dr. Carlo Bernini, a Regione del Veneto elnöke szorgalmazta. Ő szerezte a kiadót, egy-

ben fedezte a kiadással járó nem csekély költségeket.

– *Ugyan mibe került a könyv kiadása?*

– A velencei Marsilio kiadó vállalatnál a 317 oldalas mű, 5000 példányban 80 000 USA dollárba került.

– *Nem járt bonyodalmakkal egy olyan könyv szerkesztése, ahol a szerző távol él Velencétől, a megjelenés helyétől?*

– Nem, mert 1989 nyarán, amikor a Velence közelében fekvő Caorleben nyaraltunk, a kiadó átvette tőlem a kéziratot. Szeptember elején pedig már

arról értesített, hogy a szedés kész, elküldte a vasútjegyet és gondoskodtak szállásomról. Érkezésemkor a Regione protokoll osztály főnöke egy hosszúkás borítékban jó néhány százezer lírát adott át a napi kiadásaim fedezésére. A modern nyomda igen gyorsan dolgozott, mire elkészültem a hasábkorrektúrával, már hozták is a betördelt oldalak korrektúráját. Október elejére minden rám váró munkát befejeztem és hazatértem.

– *Az előbb, a nyaralásnál többes számot használtál?*

– Tudatosan, mert barátaim nem kis csodálkozására, sőt egyesek megdöbbenésére 80 évesen, 1989. április 2-án megnősültem. Akkor már ötödik éve voltam özvegy, lassan depressziós kezdtem lenni. Kértem a jó Istent, küldjön valakit az életembe, s akkor szinte csodával határos körülmények között ismertem meg D. Rignáth Editet. Ő is özvegységben élt, édesanyja Zemplén Győző műegyetemi tanár, nagyhírű fizikusunknak volt a felesége, férje halála után férjhez ment Rignáth Béla főjegyzőhöz. Feleségem féltestvére volt Zemplén Jolán fizikus, akit viszont Mátrai László barátom vett el. Ha még élne sógorok lennének. A Bartók Béla úti ötszobás lakásomat elcseréltem egy kétszobásra a Tétényi úti kórház mögötti Mohai közben. Könyvtáram jelentős részét a családban szétosztottam, magamnak így is többezer kötet maradt az új kis lakásban. Itt dolgozom általában csütörtöktől szombatig, egyébként feleségem Szentkirályi utcai otthonában lakunk.

– *Térjünk vissza a Venetóról szóló könyvedre. Mi lett a sorsa megjelenése után?*

– Velencében 1990. április 2-án mutatták be ünnepélyes keretek között. Az újságok, tv-állomások, a rádió gazdagon méltatták könyvet és egész tevé-

kenységemet. A Velencében működő dalmát akadémia, az „Accademia San Giorgio e Trifone”, valamint a velencei történettudományi akadémia tiszteletbeli tagjának választott.

– *Nem indiszkréció, csupán kíváncsiságból érdeklődöm az iránt, anyagiilag mit jelentett számodra egy ilyen könyv?*

– Szerzői tiszteletdíjat nem kértem, mert úgy véltem, hogy a sok, néha hetekig tartó meghívás, vendégül látás, bőségesen kárpótol. Feleségemmel a régió vendégei voltunk 1989-től 1993 nyaráig minden évben.

– *A könyvírás mellett úgy tudom előadásokat is tartottál.*

– Igen, többek között Mestreben, Coneglianóban, Vittorio Venetóban tartottam előadásokat magyar irodalmi kérdésekről és az elmúlt években bekövetkezett hazai változásokról. Sajnos azok, akik kulturális munkámat szervezték, mind meghaltak, így a

magyar–olasz kapcsolatok körüli miszsióim lassan véget ér. Hattyúdalként Remete Szent Pálról írok egy nagyobb tanulmányt. Az Itáliában végzett kutatásaim alapján azonban egy ideig még itthon vetem a magokat. Például 1993 decemberében a Szent István Társulatban tartottam előadást Boldog Csák Mórról, a nagy magyar domonkosról. Tavasszal meg bemutatom Boldog Magyar Márkot, akit Magyarországon nem ismernek, holott Conegliano második védőszentje Beato Marco Ongaro néven.

– *Melyek a további terveid?*

– Egyre inkább hazai témák felé fordulok egykori élményeim, tapasztalataim és gondosan őrzött naplóm, jegyzeteim felhasználásával. Mint a doni harctérre kiküldött haditudósító megír-

tam Horthy István lezuhanásának hiteles történetét. Két tanulmányom jelent meg a *Hadtörténelmi Közleményekben* a „Keleti Front” című tábori újság történetéről. E folyóiratban jelenik meg a közeljövőben a vezérkar főnöke 6. osztálya sajtóértekezleteinek jegyzőkönyvsorozata (1943–44.) kommentárokkal. Nyomdakész állapotban vár kiadóra „Magyarország a bombák záporában” című könyvem, melyben a HM légoltalmi csoportfőnökség sajtóelőadójaként az 1944. évi stratégiai bombázásokat egykori dokumentumok alapján írom le. A közelmúltban jelent meg folytatásokban „Emlékezés a Pesti Hírlapos Márai Sándorra” című írásom a *Pest megyei Hírlapban*. Ebben újságírói múltamból barátságunkat és együttműködésünket summázom. Sok más írásom is megjelent, így könyvtárosi vonatkozású is az *OSZK Híradójában*.

– *Most is dolgozol nagyobb munkán?*

– Igen, de ez már a teljes befelé fordulást jelenti. Önéletrajzomon dolgozom, mely látkép és keresztmetszet hosszú, élményekkel telített életemről. Rengeteg feljegyzés, jegyzet, okmány rendezetten várja, hogy sorra kerüljön. Már 1918-nál tartok, írom, amíg fogni tudom a tollat, le tudom ütni írógépem billentyűit. Hiszek abban, hogy ha írásomat nem tudom befejezni, a töredék is hasznos lesz sorsom, nemzedékem útjának leírásával, viharos századunk közel kilenc évtizedének jobb megismeréséhez.

– *Őszintén kívánjuk, hogy befejezzed e munkát és folytassad alkotásaidat. Ehhez adjon a 85 éves Tombor Tibornak a jó Isten erőt, egészségét.*

Dr. Móra László

Inkurrens állomány az iskolai könyvtárakban

A közoktatási rendszer képzési szintjeinek átalakulása, az új iskolaszervezeti megoldások megjelenése, a szakmai profilváltás, a tartalmi korszerűsítést szolgáló alternatív pedagógiai programok szélesebb körű terjedése, a Nemzeti Alaptanterv, az új értékelési és vizsgarendszer várható megjelenése mélyreható változásokat jelentenek az iskolák, ezen belül az iskolai könyvtárak életében.

A fenti tényezők összhatásaként módosul az iskolai könyvtár pedagógiai arculata. Következésképpen újra kell gondolni a médiatár megváltozott cél- és funkciórendszerét, gyűjtőkörét, állománygyarapítását, szolgáltatásait, könyvtárpedagógiai elképzeléseit, vagyis az iskolai könyvtárügy összes fontos területét. A megváltozott körülményekhez igazodó középtávú fejlesztési stratégiát kell kialakítani, amely harmonikusan illeszkedik az adott intézmény pedagógiai programjához, nevelési-oktatási elképzeléseihez, helyi tantervéhez. E minőségi változások alapvetően érintik az iskolai könyvtár állományát, ezért halaszthatatlanul szükséges egy kellőképpen átgondolt teljes körű állományapasztás, mely számos iskolában évtizedekig részben szubjektív, másrészt objektív okok miatt nem valósul(hatott)t meg. Míg a közművelődési, tudományos és szakkönyvtárakban jól felkészült apparátus áll rendelkezésre az állománygondozást illetően, addig az iskolai könyvtárak zömében szakértelemhiány és nagyfokú szakmai bizonytalanság miatt ezt a területet teljesen elhanyagolták. Az évek során nagymér-

tékben felgyülemlett politikailag, szakmailag, tartalmilag avult, inkurrens dokumentumok kivonása a könyvtári állományból ma már nem tűr halasztást. Természetesen más kérdés, hogy – egy teljes körű állományrevízió után – hány használható dokumentum maradna némi iskolában? Az iskolai könyvtárak állományának rendszeres tartalmi, minőségi felülvizsgálata azért is szükséges, mert a túlhaladott, időszerűtlen dokumentumok akadályozzák a könyvtár rendeltetészerű használatát, feladatainak ellátását és nagymértékben rontják pedagógiai hatékonyságát. Korszerűtlen állománnyal nem lehet igényes könyv- és könyvtárhasználatra, olvasásirányításra, ízlésformálásra és önművelésre nevelni. Túlhaladott információs bázisra lehetetlen profi pedagógiai-módszertani kultúrát felépíteni. Avult dokumentumok arányaiban is torzítják és hamis képet adnak az állomány összetételéről.

Az iskolai könyvtárakban az alábbi állományrészek felülvizsgálata kívánatos:

1. *Ismeretközlő irodalom.* A témakörhöz tartozó tartalmilag avult, tudományos szempontból túlhaladott dokumentumok kivonása elengedhetetlen. Inkurrens dokumentumnak tekinthető minden olyan ismeretközlő, tudományos mű, melynek javított, átdolgozott, bővített kiadása megjelent.

2. *Szépirodalom.* Időszerűtlenné vált, gyenge színvonalú, ún. mozgalmi témájú lektűr gyermek- és ifjúsági irodalomtól kell megtisztítani az állományt.

3. *Kézikönyvtári állomány.* A tájé-

koztató apparátus meghatározó része, ezért fontos tényként tudomásul kell venni minden iskolai könyvtárosnak, hogy avult kézikönyvek (lexikonok, szótárak, enciklopédiák, adattárak, névtárak stb.) ténybeli, bibliográfiai adat-szolgáltatásra, irodalomkutatásra, téma-figyelésre alkalmatlanok. A könyvtár hitelességét többek közt a kézikönyvtári állomány minőségi színvonala adja.

4. *Pedagógiai, módszertani szakirodalom.* Az iskolai nevelő-oktató munka szempontjából kiemelten fontos e témakör gondos átfésülése, melybe célszerű bevonni az iskola gyakorló pedagógusait is. Revideálandó dokumentumok köre: A pedagógiai technológia által eddig meghonosított és az iskolai könyvtárban megtalálható nyomtatott taneszközök, tankönyvek, munkafüzetek, útmutatók, oktatási segédletek, oktató-csomagok, térképek, táblázatok, szöveg- és feladatgyűjtemények, továbbá inkurrens lemezek, diák, hangkazetták, filmek stb.

5. *Időszaki kiadványok.* E területen az elmúlt években változások történtek, számos régi kiadvány megszűnt és sok új keletkezett. Ki kell vonni az állományból az 1990 előtt megjelent – elsősorban mozgalmi jellegű – ifjúsági és felnőtt periodikumokat. Az iskolai könyvtárakban az elmúlt évtizedek alatt tömegével halmozódtak fel világnézetileg, politikailag avult, idejétmúlt dokumentumok, ezektől is meg kell tisztítani az állományt. Különösen fontos a társadalomtudományok (történelem, vallásfilozófia, filozófia, szociológia) revideálása. Ki kell vonni az állományból azokat a főlőpéldányokat, melyekhez az iskolák ajándékozás vagy indokolatlanul nagy példányszámban történő, ún. kampányszerű beszerzések útján jutottak, és irántuk a kereslet csökkent, vagy a pedagógiai profilváltás miatt már nem tartoznak az adott intézmény gyűjtőkörébe, ezért fölöslegessé váltak. Fontos leszögezni, hogy semmilyen szubjektív ragaszkodás miatt nem tarthatunk a könyvtár polcain téves, túlhaladott, korszerűtlen ismereteket tartalmazó dokumentumokat. Ugyanakkor figyelni kell arra, hogy különösen a régebbi alapítású iskolákban számos értékes, ún. kultúrtörténeti unikumnak számító dokumentum is található, melyek selejtezése szigorúan tilos (lásd: e dokumentumok megőrzésére, kezelésére vonatkozó rendeleteket, utasításokat!), mivel nagy részük védett. Tulajdonképpen minden 1950 előtt megjelent dokumentumra vonatkozik a selejtezési tilalom. Ha az iskola rendelkezik ilyen értékes könyvekkel, létüket az OSZK-nak vagy az OPKM-nek be kell jelenteni. Az ilyen jellegű anyagot különgyűjteményként és prézens állományként kell kezelni. Selejtezési tilalom vonatkozik a helytörténeti kiadványokra, iskolatörténeti dokumentumokra (fényképek, újságkivágatok, tanári és

tanulói pályázatok, dolgozatok, egyéb kéziratok), az iskolai élet egyes mozzanatait megőrkítő audovizuális és modern elektronikai ismerethordozókra, továbbá az irattári anyagokra.

*

Végezetül fontos leszögezni, hogy

csak a rendszeres és folyamatos állománygondozás (kivonás és gyarapítás) hozhatja meg azt a kívánatos elvárást, hogy az iskolai könyvtárak a nevelő- oktató munka hatékony segítői, kiszolgálói és az oktatási intézmények szellemi bázisai legyenek. (Elhangzott az MKE 1993. évi győri vándorgyűlésén.)

Homor Tivadar

Hirdessen a

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS ban

**Egész oldalas hirdetés 25 000,
fél oldalas hirdetés 12 500,
negyed oldalas
hirdetés 6250 Forint + 25% ÁFA**

**Kiemelt helyen
– a borító 2. és 3. oldalán –
elhelyezett
egész oldalas hirdetésekért
csak 30 000 Forint + 25% ÁFA
díjat kell fizetni
Esztétikus tervezés
és kivitelezés!**

A KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS ban

hirdessen

Az 1993. évi frankfurti könyvkiállítás és vásár után...

A földkerekség könyvkultúrájának reprezentatív megjelenítésére törekvő frankfurti kavalkád ezúttal is döbbenetet váltott ki az érdeklődők tíz- és százezreiből: könyvkereskedőkből, írókból, művészekből, könyvtárosokból, kultúrpolitikusokból egyaránt. Az újabb, a II. világháborút követő vásárok sorában a mostani (1993. október 6–11.) a 45. sorszámot viselte. Az első összefüggő kiállítást 1949-ben tartották a Pál templomban, ahol még csak 200-an jöttek össze, kizárólagosan német könyvforgalmazók. A 45. kiállításon – becslések szerint – közel 100 országból mintegy 8000 kiadó hozta el újdonságait, több mint 300 ezer könyvet, melyből az első kiadású könyvek (címek) száma meghaladta a 100 ezret. – A vásár egyik „Bulletin”-je visszautal arra, hogy adatok bizonyossága szerint 1240-ben már volt itt könyvvásár (a kéziratoság korában); 1608-ból származó feljegyzés pedig önálló könyvtucáról tesz említést. Volt hát idő Frankfurtban megtanulni a könyvkiadást művészetét – modern kifejezéssel élve: menedzsmentjét. A 17 hatalmas pavilon látnivalóinak elemzésére egy rövid írás keretében nem lehet vállalkozni, helyette néhány jellegzetesség felsorolásával próbálok ízelítőt adni az érdeklődők számára.

Először talán a műfajok megoszlásáról kell szót ejteni, amelyet több szempont szerint szükséges felidézni. Egyfelől él, kell még a könyv. Még mindig nem igazolódott McLuhan könyvpusztító, könyvpusztító víziója (Gutenberg Galaxy, 1962). Ugyanakkor az 1.2. sz. csarnok elnevezéséből, „Elektronic Publishing” kitűnik, hogy az elektronizált ismerethordozók térhódítása rohamosan tör előre. A lassan már hagyományosnak mondható CD-ROM-ok mellett lenyűgöző változatosságot és szépséget mutattak föl a színes multimédiák. Világhírű képtárak remekműveit (Mona Lisát is) és teljes koncerteket (pl. Pavarottival) kínált a Philips. Rengeteg elektronikus újdonságot mutattak be a németek és az angolok. Más szempont szerint feltűnően sok tájékoztatói segédlet, azaz kézikönyv volt a tetszetős polcokon; itt szinte verseny volt a könyvformátum és a CD-ROM között. Sok volt a tankönyv és az ifjúsági irodalom. Az ismert, mai vezető tudományok mellett különösen feltűnő volt a környezetvédelem és a természetgyógyászat sokszínű megjelenése.

A magyar könyvkiadás reprezentánsai

A több mint 500 éves magyar könyvkiadás (Hess András: *Chronica Hungarorum*, Buda, 1473.) régebben és újabban alapított kiállítói színesen, változatosan, kellő színvonalon képviselték hazánk könyvkultúráját. Megelégedéssel szemlélhettük, hogy számos régi patinás kiadó rangja nem halványodott. Mindig zsúfolt volt az Akadémiai Kiadó standja. Szembetűnően kínálta pl. a Magyar Nagylexikon I. köte-

tének közelgő megjelenését (azóta már a könyvesboltokban van). Vonzották a látogatók tömegeit a Kossuth Kiadó jeles művei, pl. Etnikumok enciklopédiája; Filozófiai kislexikon; A világ országai; A világ fővárosai stb. Eleganciát sugárzott az 1984-ben alakult Századvég Kiadó. Felsorakoztatta – többek közt – Pilinszky János, Lengyel László, Csukás István műveit és bátran kítűnt Illyés Gyula: Puszták népe új kiadásával (az 1. kiad. 1935-ben). Ott volt a kiállításon a Dabasi Nyomda, a Iuventus Kft., a Fabula Könyvkiadó Kft., a Helikon, a Móra Ferenc Kiadó stb. Összesen több mint két tucat magyar kiadót számoltam.

Idehaza mostanában sok a panasz a magyar könyvkiadásra. A korábbi húsz-egynéhány kiadóval szemben a jelenben 400-nál több bejegyzett vállalkozás és megszámlálhatatlan egyéni (szerzői) kiadás is szaporítja a zsúfolt, zajos piacot. Frankfurti tapasztalataink alapján mégis megállapíthatjuk, hogy a magyar könyvkiadás tisztos nívón illeszkedik a világ könyvkiadásának áramlataiba.

A fejlődő országok egy részének igen gyors előretörése talán már nem is számít meglepetésnek. Azért mégis csodálatot keltett, hogy pl. Tajvant 50, Indiát 31 kiállító képviselte. Afrika 30 önálló kiállítással jelent meg. Számos olyan ország kiadványait vehettük kézbe, ahonnan mi alig, vagy egyáltalán nem vásárolunk könyvet, pl. Indonézia, Kína, Hongkong, Dél-Korea, Singapur, Zambia, Ghana, Botswana, Zimbabwe, Marokkó, Libanon, Paraguay, Kuba stb. Arra is ráláttunk, hogy a fejlődő országok közül azokat, akik önállóan még nem tudtak megjelenni, nagy tapasztalattal rendelkező ügynökségek képviselték.

Impozánsan rukkolt ki az orosz könyvkiadás. Amellett, hogy az ország nagyságrendjéhez méltóan jelent meg, feltűnt két jelenség: igen sok női szerzőt vontattak fel; a férfiak között pedig eddig ismeretlen neveket találtunk, akik korábban nem jutottak kiadókhöz, másik részük pedig fiatal, kezdő író. Az állítást igazolandó, női szerzők: Tatjana Tolsztaja, Ludmilla Petrusevszkaja (világhírűek), Nina Sadur, Szvetlana Vasziljeva, Marina Palej, Galina Scserbakova, Nina Iskrenko, Ludmilla Ulizkaja; férfiak: Vladimir Sorokin, Andrej Platonov, Leonyid Latynin, Viktor Pelevin, Alekszej Slapovszki, Alekszander Teresov, Valerij Ronshin, Oleg

Jermakov stb. A szerzők közül kitűnt egy családragénnyel Petruszevszkaja: Vremja noc (német fordításban: Meine Zeit ist die Nacht), melyet 1992-ben először a Novij Mir hasábjain tett közzé, azóta számos országban lefordították és kiadták.

Az orosz könyves pavilonok magas értékét, a múlthoz mérve talán egy kicsit beárnyékolta az a realitás, hogy immár önállóan jelentek meg litván, észt és ukrán kiadók is.

Illik és szükséges külön szólni vendéglátónkról, a *Springer Kiadóról*. Először is büszkeséggel tölthet el bennünket, hogy az újabb kiadványaikban az impresszum- adatok sorában a Kiadó a következőképpen van megjelenítve: „Springer Verlag Berlin, Heidelberg, New York, London, Paris, Tokyo, Hongkong, Barcelona, Budapest”. A kiadót 1842-ben létesítették (Julius Springernek még ma is él egyik dédunokája, dr. Konrad F. Springer, a vállalat egyik tulajdonosa, másik kettő mellett), amely kiadó 150 éves jubileumi évfordulójáig, 1992-ig több mint 17 ezer tudományos könyvet adott ki. A mostani kiállítás évében 1500 új könyvvel, több mint 300 saját folyóirattal és 154 CD-ROM-mal tovább gazdagítja érdemes múltját. A kifejezetten tudományos rangon megjelenő művek: kézikönyvek, monográfiák és sok-sok tankönyv. A főbb tudományterületek: orvostudomány, gyógyszerészet, biológia, matematika, fizika, kémia, mérnöki tudományok, csillagászat, számítástechnika, földtudományok, közgazdaságtudomány, jogtudomány és pszichológia.

A hazai tudományos könyvtárak közül számosan régi vevői a Springernek, hiszen tőle szereztük be a Gmelin (1911-től) és a Beilstein (1918-tól) vegyészeti kézikönyveket. Újabban, 1991 májusa óta a céggel tovább erősödött a kommunikáció, amikor is a fővárosban (Wesselényi u. 28.) iroda-, ill. üzletházat állítottak a hazai könyvtárak és egyéni vásárlók szolgálatára. Az *Árky István* professzor vezette igen lelkes üzleti csoport nemcsak eladni akar, hanem magyar szerzők felkutatásán is fáradozik. Sajnálkoznak azon, hogy csekély a magyar érdeklődés a rendkívül gazdag tankönyv-kollekció iránt, holott tudnának jó könyveket ajánlani fordításra, különösen a felsőoktatás számára.

A kiadónak ezúton is köszönetét nyilvánítja az a kis könyvtáros csoport, amelyet meghívtak Frankfurtba: Erdeiné Törőcsik Katalin Debrecen, Kenézy Könyvtár; Gomba Szabolcsné Debrecen, KLTEK; Lehoczki Katalin, Bp., BMEK; Omakel Béláné Bp., KFKI; Virágos Márta Debrecen, DOTEK; Zallár Andor Szeged, SOTEK és e sorok írója

Zsidai József

Vezet-e út Európába?

Többnyelvű írásbeliség – út Európába címmel rendezett konferenciát október elején a Magyar Olvasástársaság és a Budapesti Tanítóképző Főiskola. A tanácskozás, melyen külföldi vendégek és előadók, s az amerikai People to People program küldöttsége is részt vett, a Kiss János altábornagy utcában zajlott le.

Nagyszentpéteri Géza, a tanítóképző főigazgatója üdvözölte a közel kétszáz vendéget, mondván, hogy a többnyelvű oktatás célja nemes és kívánatos: hogy a népek

békében, megértésben éljenek egymás mellett. Szavai után *Nagy Attila*, a társrendező szervezet elnöke a kisebbségi létről elmélkedett. Mit jelent kisebbséghez tartozni? Hátrányos, néha szándékosan megnehezített helyzetet, visszaszorítottságot. De számos példa igazolja – például az erdélyi irodalom –, hogy „Teher alatt nő a palma”. Gondoljunk *Áprily Lajos* hasonlatára a gyöngyöt termő, kikínlódó kagylóról...

Az egész tanácskozás mottója lehetne az, amit István királytól idézett: „Az egynyelvű nép gyöngé.” Vissza kell hódítani történelmünket – szögezte le, s azokat a példákat emelte ki múltunkból, amelyek bizonyítják, hogy a magyarság békében akart mindig élni szomszédaival, s lehetőségei szerint segítette őket. Erre néhány példa: 1491-ben, a Mátyás király halála utáni évben az első cirillbetűs könyvet egy Thurzó pénzén nyomtatták Krakkóban. Közismert a tordai országgyűlés határozata a vallási türelemről, az azonban már kevésbé köztudott, hogy János Zsigmond erdélyi fejedelem 1567-ben intézkedett arról, hogy a papok román nyelven prédikáljanak híveiknek az addigi ószláv helyett, s hogy *Pázmány Péter* bíboros a német és a szlovák nyelvű oktatás kérdéseivel is foglalkozott.

A vendéglátók nevében *Adamikné Jászó Anna*, a rendezvény „háziasszonya” üdvözölte a külföldi vendégeket és az említett delegáció tagjait. Az utóbbiak nevében *Deborah R. Dillon-O'Brien* delegációvezető ismertette a három fős küldöttség célját. Elmondta, hogy az 1956-ban létrehozott Eisenhower-Alapítvány támogatásával jöttek, s programjuk, mint azt elnevezése (People to People = Nép a néphez) is kifejezi, az, hogy „az állampolgárok, mint nagykövetek” segítsék a népek közeledését egymáshoz, főleg a nyelv- és olvasásitanítás segítségével, jószolgálati küldöttségekkel stb.

A plenáris ülés előadásainak sorát *Kiss Gy. Csaba*, a Közép-Európa (volt Magyarországutató) Intézet igazgatója nyitotta meg. Előbb a kisebbség terminus definícióját adta. Korábban elsősorban vallási és etnikai, századunkban a nemzeti kisebbségről esik egyre több szó. Intézete „névadóját” a német és a szláv nyelvterület közötti térségként határozta meg.

Ebben az övezetben állam és nemzet nem esik egybe. A nemzet nyelvi és kulturális egység (ezért beszélhetünk szerb nemzetéről is). Ezután az előadó a nemzeti kisebbségek statisztikai, földrajzi, identitásbeli tipológiáját ismertette, majd legfőbb sajátosságait említette: hogy erős a nemzetudata, politikai közösséggé szerveződési igénye (az RMDSZ, a Bulgáriai Törökök Pártja stb. is ezt jelzi); valamint – sajnálatosan – két nacionalizmus kereszttüzébe kerülhet. Az előadás megalapozta a két nap eszmeeseréjét, azt érzékeltette, hogy *mi van*, a továbbiak ezt figyelembe véve arról szóltak, hogy *mit kell tennünk*... (Ide kívánczok egy Radnóti-idézet: „Éld e rossz világot, és mindig tudd, hogy mit kell tenned érte, hogy más legyen”).

A tanácskozás ezután három angol nyelvű előadással folytatódott. *Valerie A. Anderson* (USA) a tanárok és a nemzetiségi diákok olvasási stratégiájának alakításában létrejött együttműködésről beszélt. *Koos Hawinkels* (Hollandia) Az irodalom mindig interkulturális címmel tartott gondolatébresztő tájékoztatót, majd *Lilia Ratcheva-Stratieva* (Bulgária) olvasta fel írását A tolerancia tanítása a gyermekkönyvek segítségével címmel. Arra adott ötleteket, hogy hogyan lehet a Micimackót, A legyek urát és több, magyarul is megjelent ifjúsági és gyermekkönyvet hasznosítani a címben megfogalmazott cél érdekében.

A plenáris előadások sorát *Szabó László Tamás* oktatáskutató zárta, aki a nemzeti

kisebbségek számára az európai iskolarendszerek nyújtotta (igen változatos, sokszínű) lehetőségeket ismertette. Példa lehetne számunkra is Finnország, ahol a 300 ezer főnyi svéd lakos teljes kétnyelvűséget élvez tanulmányai során (az egyetemi felvételeknél még pozitív diszkriminációt is, hiszen felvételi kontingenst határoztak meg számukra). A szóhasználatukon is meglátszik a teljes egyenjogúság: *egyik és másik* nyelvről beszélnek... Már korántsem ilyen kedvező a Svédországban élő finnek helyzete. Ők anyanyelvüket fakultációként, egy tárgyként választhatják. A teljes kétnyelvű oktatás lehetősége hiányzik számukra, s még a stockholmi finn magángimnázium is nehézségekkel küzd.

Délután két magyar és egy angol nyelvű szekcióüléssel folytatódott a konferencia. E sorok írója előbb *Borbáth Erzsébet* – férje által felolvasott – előadását hallgatta. A csíkszeredai József Attila általános iskola igazgatója, magyar szakos tanár arról írt, hogy 1990 óta – hogy az otthoni, egyre szűkülő lehetőségeiket pótolja – csángó gyerekeket tanít magyar nyelvre. (1955–60 között megszüntették ott a magyar nyelven tanító iskolákat. Azóta a helyzet változatlan. S a papok is csak románul miséznek...)

Lovász Gabriella Adamik Tamásnéval közös Ablaknyitogató II. című tankönyvét ismertette, mellyel azt sugallja, hogy hazaszeretetünk csak akkor lehet mély, őszinte és megalapozott, ha láttuk, ismerjük a nagyvilágot is...

Fátyol Mihály, egy cigány ifjúsági szervezet elnöke kisebbsége hátrányos kulturális helyzetét ismertette. A nép 35-40%-a beszél – és csak beszél – anyanyelvét, amely idegen nyelvnek minősül az országban, s a cigányokon kívül senki nem beszél! Se itthon, se máshol a világban nincs lehetőségük, hogy anyanyelven tanulhassanak. A nyelv csak családon belül hagyományozódik – s az sem mindegy, hogy mi-

ilyen kulturális színvonalon, milyen szókinccsel –; az írásbeliség megteremtésére, tankönyvírásra csak kísérletek vannak (ez utóbbival *Choli Daróczi József* foglalkozik). A cigány értelmiség és pedagógus gárda nagyobb számú képzése lenne fontos és sürgető feladat. Az előadó 32 végzett pedagógusról tud, s közülük csak 5 tanít! Átmeneti megoldásnak kínálkoznék szerinte az, ha a pedagógusok mellett cigány asszisztens törekedhetne a szó- és kulturális kincs átadására, gyarapítására.

Gereben Ferenc folytatódó olvasáskutatásairól beszélt. *Lőrincz Judittal*, Nagy Attilával és *Vidra Szabó Ferenc*ccel közös, a Magyar olvasáskultúra határon innen és túl című kötetben megfogalmazott tanulságokhoz most újabb helyszíneken, Kárpátalján és Burgenlandban, szörvényban lakó, magukat magyarnak vallók körében szerzett tapasztalatok társulnak. A felmérték fele anyanyelvén végezhetette tanulmányait, 10%-uk csak idegen nyelven. Az átlagot árnyalja, ha tudjuk, hogy a csak nyolc osztályt végzettek 90%-a tanult magyarul, a felsőfokú végzettségűeknek pedig csak 14%-a. Tehát szakképzetlen munkaerő mindenki lehet anyanyelvén, értelmiségivé, szakképzetté csak kis töredék!

A konferencia második napja is plenáris üléssel kezdődött. Előbb *Petőfi S. János*, Olaszországban tanító egyetemi tanár, majd mondanivalójához kapcsolódva *Benkes Zsuzsa* magyartanár, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium főtanácsosa tartott előadást.

A professzor a szövegolvasásról és -értelmezésről szólt, elsősorban saját, illetve *Roger Van de Velde* belga és *Johan Galtung* norvég tudós kutatásai alapján. Szerinte az a jó (irodalmi) szöveg, amely hiányos, s ezzel követeli meg olvasója aktív közreműködését. Vannak közvetlen jelentést hordozó, illetve szimbolikus szövegek, ezek azonban nem különülnek el egymástól. A „Minden ajtó be van zárva” mást jelent délután 5-kor egy irodában és mást költői szövegbe ágyazottan. Szólt az előadó a Galtung meghatározta szövegtípusokról: a tényekből kiinduló, ahhoz ragaszkodó *saxon*, az általánosításhoz vezető *teuton*, az elegánsan fogalmazott *frankofon* és a *nippon* típusról, melyek elsősorban a humán tudományok szövegeire vonatkozathatók. (Ezek közül az előadó az első kettő kombinációját helyesli, szerintünk azonban a megfogalmazás eleganciája is fontos követelmény. Az esszé népszerűsége is ebből ered.)

Benkes Zsuzsa tanári gyakorlatából idézte fel a Cloze-típusú kreatív-produktív nyelvtanítást, mely az Egyesült Államokban született az idegen- és anyanyelvi szövegek megértésének mérésére. A módszer lényege, hogy az irodalmi és egyéb szövegekből kihagynak szavakat, szókapcsolatokat, s a tanulóknak kell pótolni azt (azokat). A pótlások egymáshoz, s az eredeti szövegrészhez viszonyításából jóízű beszélgetések kerekedtek, s ezt a gyerekek nagyon élvezték. (Mellékesen e módszer növeli szókincsüket, a szinonimák megismerésével. S ha vers volt a kiindulás, rím-, ritmusérzéküket is növeli, s verset elemezni is megtanulnak, játszva. S ez nem kevés!)

A két plenáris előadás után ismét szekciókra oszlottunk. Előbb a *Gósy Mária* elnökletével tanácskozó II. szekció két előadását hallgattam meg. *Katona Nóra* az angol nyelvtanulás és -tanítás Tolnai-féle heurisztikus (rávezető, kitaláló) módszerét ismertette. Ennek lényege a „csináld, mutasd, mondd!”-késztetés, eszköze pedig a mindenki tanulását segítő, de elsősorban a hátrányos helyzetűek számára hasznos képi információ, az ún. programfalak alkalmazása.

A másik előadást *Vassné Kovács Emőke* a hadarásról tartotta. Előbb ő is de-

finícióval szolgált hallgatóinak. A hadarás nem az igen gyors beszéd – az csak egyik eleme, ismertetője – további jellemzői: a szótagkihagyás, a monotonia (a hang magassága, ereje és a hangsúly sem változik). A hadarásnak sok közös tünete van a dyslexiával – s az írásban és az olvasásban is jelentkeznek. Rokonvonást mutat a pöszeséggel is, csak míg ott állandó egyes hangok hibás kiejtése, itt csak időleges, esetenkénti. A hangfelvétellel és írásvetítéssel is illusztrált előadás legfeltűnőbb megállapítása, hogy a hadarás az ösztönzési zavarból eredő állandó rohanás, de nem jelent gyorsabb haladást, mert a görcsös szünetek időtartama a normálisnak a kétszere-se! S emiatt kapkod és ideges a hadaró, hogy megpróbálja behozni a lemaradást...

Az I. szekcióban *Kiss Barbara* elnökletével folytatódott az eszmecsere. Előbb kollégánk, *Urosevics Daniló* a hazai szerb nemzetiségi tanulók olvasási szokásairól, a nemzetiségi könyvek, könyvtárak hozzáférhetőségéről szólt. Majd az oktatás egyre szűkülő lehetőségeiről (sokhelyütt lehetetlenségéről) beszélt a Ratio educationistól napjainkig. Utána *Szivek Éva*, a dombóvári Illyés Gyula Gimnázium és Egészségügyi Szakközépiskola könyvtárostánára a helyi könyvtári munka eredményeiről számolt be, rendezvényeiről, s a munkájukat hátráltató nehézségekről. (Beszédes tény, hogy a 22 ezer kötetes könyvtár állományának „frissen tartására”, folyamatos építésére évente mindössze 20 ezer forint jut!) Utána *Fóris-Ferenczi Rita* a magyar anyanyelvi oktatás egyre romló romániai lehetőségeiről, s a kisebbségi lét erkölcspróbáló vonásairól szólt – amelyet nem mindenki képes megállni... Nagy Attila bevezető gondolataira válaszolva állította, hogy nemcsak palma nő a teher alatt...

Ezután még két előadás hangzott el a szekcióban. *Báthori Anna Zsuzsanna* negyedik olvasókönyvét ismertette, utána *Halász Péter* kassai kollégánk az általa szerkesztett kétnyelvű hetilap (Udolie Bodvy = Bódvavölgye) eddigi két évfolyamáról szólt.

*

A címben feltett kérdésre – a konferencia tanulságaival gazdagodva – próbálok meg válaszolni. Egyetlen, királyi út nem vezet Európába sem. Csak utak vannak...

Számunkra az lehetne például a cigányok anyanyelvű (majd anyanyelvű) oktatásának megteremtése – közreműködésükkel. Ebben világelsők lehetnénk... További előrehaladást jelenthetne az áhított cél felé a hazai szerbek, s a többi nemzetiség anyanyelvű tanulásának biztosítása. Ha erre sincs pénz, meg lehetne oldani a problémát a „cseregyerekek” intézményének felélesztésével, kevés szervezőmunkával, jobb kapcsolatokkal. És így tovább!

Ha több úton indulunk el, eljuthatunk az Európán túli nagyvilágba is...

Arnóth Károly

Az I. pozsonyi nemzetközi könyvkiállítás: a BIBLIOTEKA

1993. november 12-e és 16-a között rendezték meg az első pozsonyi nemzetközi könyvkiállítást, a BIBLIOTEKA-t. Itthon sajnos semmiféle hírverése, propagandája nem volt az eseménynek. Jómagam is csak úgy értesültem róla, hogy jelenleg az ELTE Bölcsészkarán posztgraduális képzés keretében informatikát tanulok, és ebből kifolyólag gyakran felkeresem az OSZK KMK Szakkönyvtárát. Itt véletlenül a kezembe került egy izléses és részletes prospektus, mely felhívta a figyelmemet erre a rendezvényre. Miután alaposan áttanulmányoztam a három nyelvű (szlovák, angol és német) ismertetőt, úgy döntöttem, hogy felkeresem a kiállítást.

Az utazás kezdete nem várt izgalmakat hozott, mivel tervem szerint november 15-én utaztam volna. A vasutas sztrájk és a váratlan hatalmas havazás miatt egy nappal elhalasztottam a látogatást és csak 16-án utaztam el. Másnap három órás kényelmes és kellemes vonatút után értem az immár önálló Szlovákia fővárosába, Pozsonyba. Az esemény a Dom Umenia (Művészetek Háza)-ban került megrendezésre. Ez Pozsony főterén van, nem messze a PRIOR áruháztól. A főrendező az

INCHEBA vásárszervező részvénytársaság volt. Nagyon jelentősek az évente megrendezett vegyipari kiállításai. Társrendezőként közreműködött a Katar Marketing GmbH Düsseldorf, a Messe Frankfurt leányvállalata és a D és D Studio Bratislava. A könyvszakmai rendezvény a Dom Umenia két emeletét foglalta el, a földszinten nem volt kiállítás. A belépőjegy húsz, a katalógus harmincnyolc szlovák koronába került. Sajnos csak az utolsó kiállítási napra érkeztem és nagyon látszott már, hogy záróra van. Egyes cégek csomagoltak, mások már bezárták standjaikat.

Az esemény három szekcióra tagozódott: 1. Könyvek, 2. Időszaki kiadványok, 3. Könyvtári berendezések. Az első szekción belül: eredeti művek, mesekönyvek, ifjúsági irodalom, regények, szépirodalom, népszerű irodalom, műszaki könyvek, sokszorosított műszaki szövegek, illusztrált kiadványok, fotóalbumok, tudományos fantasztikus irodalom, idegenforgalmi kiadványok, nyelvkönyvek magazinok, társadalomtudományi és politikai folyóiratok, általános magazinok, gyermek és ifjúsági magazinok, női magazinok, népszerű magazinok, tudományos folyóiratok, hirdetési és reklámújságok. A harmadik

szekción belül könyvtári számítástechnika, könyvtári szoftver, könyvtári felszerelés, könyvtári bútor. Ami nem tartozott egyetlen szekcióhoz sem, azok a térképek voltak. Bőséges volt a kínálat belőlük. Hetvenhat almédia standon helyezték el a kiállítókat közel ezer négyzetméteren. Az üzletkötést külön tárgyaló boxok biztosították. Természetesen egy pavilon több kiadónak is helyet adott. Túlnyomórészt szlovák és cseh kiadók, illetve egyesületek uralták a teret, és ennek megfelelően a nyelvi színteret is. A teljesség igénye nélkül néhány szlovák, cseh és külföldi kiadó betűrendben felsorolva: Albatros, Alfa, Artia, British Council, Egmont, Encyclopædia Britannica, Freytag-Berndt, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Matica Slovenska, Obzor, Olympia, Smena, Tatan. A volt szocialista országok közül egyedül Magyarország állított ki. Az Akadémiai Kiadó önálló pavilonban mutatta be a könyv- és folyóirattermést.

A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülete hat kiadót képviselt, úgy mint: Cartographia, Hungaprint, Kossuth, Magvető, Officina Nova, Püski. Érdekes színfolt volt a The Federation of Islamic Organisations in Europe kiállítás. Az alábbi országokat képviselte: Katar, Szaúd Arábia, Jordánia, Egyesült Arab Emírátság. A hivatalos katalógusban nem szerepeltek. Arab és két nyelvű arab-angol kiadványokkal jelentkeztek. Bőséges prospektus- és szóróanyagokkal látták el az érdeklődőket. A nyelvi megoszlás az alábbi volt: túlnyomórészt szlovák és cseh, kevesebb német és még kevesebb angol. Az orosz, az olasz és a spanyol teljesen hiányzott. A könyvtári számítástechnikából említésre méltó a kassai ACOM cég LIBRIS nevű modul integrált könyvtári információs rendszere és a BIBLIS bibliográfiai információs

rendszer, mint a LIBRIS módosított változata. Több városban működnek már e rendszerek; így: Kassa, Bártfa, Poprád, Eperjes, Rozsnyó, Turócszentmárton, Igló, Nyitra stb. könyvtáraiban.

A könyv- és a könyvtáros szakma jövőjét illetően több előadás is elhangzott, melyből négyet szeretnék kiemelni, és ebből háromnak magyar vonatkozása is volt. A magyar, a cseh és a szlovák kiadók összejöttek, hogy az alábbi cím alatt egy fontos témát vitásan meg: „Az irodalom kiadása és terjesztése a piacgazdaság körülményei között”. Gerhard Silvestri bécsi tanácsos „Könyvtárak 2000-ben” címmel tartott előadást. Az Akadémiai Kiadó igazgatója, Zöld Ferenc a „Lexikon és az enciklopédia kiadás”-ról értekezett. Takács Nagy Klárának, az Akadémiai Kiadó irodalmi igazgatójának „Nemzetközi kooperációs tevékenység a könyv és folyóirat kiadásánál és terjesztésénél” c. előadása hangzott el.

*

Ez a kiállítás a kisebbek közé tartozott, mint első ilyen rendezvény az önálló Szlovákiában. Néhány év múlva ez az esemény is beléphet a nagy könyvszeregszemlék sorába. 1994-ben november 11. és 15. között lesz a második BIBLIOTEKA. Az előzetes jelentkezéshez szükséges a cég neve, cím, a képviselő személy neve, telefonszáma, telefaxszáma és a kiállító helyiségre igényelt m² szám. Az elszámolás svájci frankban történik. Az adatokat levélben az alábbi címre kell küldeni: INCHEBA a.s. Viedenská cesta 7 852 51 Bratislava – SR Telefon: 07/802 026 Telefax: 07/802 335. Remélhetőleg jövőre minél több magyar kiadó részvételével üdvözölhetjük a következő BIBLIOTEKA-t.

Hadrovics Gábor

Gondolatok Bényei Miklós: Hogyan tovább a helyismereti munkában című cikkéhez

A helyismereti munka, a helyismereti gyűjtemények az utóbbi időben kikerülnek a figyelem középpontjából, csend van körülöttük. Bizonyára mindenki teszi a dolgát. Nem lenne szükség tapasztalataink kicserélésére? Szükség van-e gyűjteményekre? Mi lehet a fejlődés útja a jövőben?

Bényei Miklós tanulmányában a helyismereti munka fontosságát a gyakorlat és az elmélet oldaláról egyaránt hangsúlyozta. Rámutatott, hogy a városi és községi könyvtárak helyismereti gyűjteményei az eddigieknél várhatóan nagyobb szerephez jutnak.

A nyíregyházi Móricz Zsigmond Könyvtár helyismereti gyűjteménye 1993 januárjától egy olyan számítógépes programmal dolgozik, amely valamennyi különgyűjtemény számára a jövő útját jelentheti. Erről, mint a programmal dolgozó egyik könyvtáros szeretnék szólni. A helyismereti munkában szerzett tapasztalataim a Bényei Miklós által leírtakat támasztják alá.

Nálunk is mindennaposak a közérdekű és praktikus kérdések. Annak ellenére, hogy az utóbbi időben számos címtár látott napvilágot (pl. *Nyíregyházi címtár*, 1993.), a gyors tájékoztatásnak mégsem válhatnak hasznos segédleteivé. Rossz a munkamódszerünk, még a nagy közintézmények tekintetében is szelektívek, az anyagi áldozatvállalás függvényei.

A *lokálpatriotizmus* megélnkülése tükröződik a címerkészítésekben. Az elmúlt negyven évben született sematikus címerek helyett a települések történelmi múltját, földrajzi fekvéséből adódó sajátosságait jobban kifejező, a heraldika szabályainak megfelelő tervek készülnek. Ezekkel kapcsolatban számos referenzs kérdést kell megoldanunk.

A települések többsége szeretne emlékművet állítani a háborúkban elesett, vagy a fogságban elhalt fiainak. Ezekhez éppen úgy gyűjtenek anyagot, mint a kárpótlási igényekhez. Az önkormányzatok áldozatvállalása és a személyes törekvések szerencsés találkozása nyomán az utóbbi időben számos monográfia készült el, pl. Királytelek, Napkor, Mátészalka. E munkák megírásához is nélkülözhetetlen segítséget nyújtanak a helyismereti gyűjtemények. Sajnálatos, hogy az adott település bibliográfiája egyik monográfiában sem kapott helyet.

Az előzőekben említett tájékoztatási kérdések többsége a rendszerváltás után került felszínre. A kutatók, olvasók elvárása ezekkel és más referenzs kérdéssel kapcsolatban is az, hogy elérhető közelségben legyen egy olyan gyűjtemény, ahol a válaszok rövid időn belül megtalálhatók, kutathatók. Ennek csak úgy felelhetünk meg, ha naprakész tájékoztatást tudunk adni. Az egyre növekvő visszakereséshez ma már elkerülhetetlen egy *számítógépes adatbázis*, amely adott megyére, sőt régióra is kiterjeszhető. Az adatok számítógépen való visszakeresése mellett a technikai eszközöknek különösen nagy jelentőségük van azokban a megyékben, ahol a tömegközlekedés és távközlés ma is rendkívül alacsony színvonalú. A megyei helyismereti

gyűjtemények Bényei Miklós által vázolt integráló szerepének betöltéséhez talán indítással szolgálhatnak a könyvtári egyesületek. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Könyvtárak Egyesülése ez év márciusában alakult meg a városi könyvtárak közreműködésével. (A megyei közgyűlés 2 millió forint céltámogatást juttatott az egyesülésnek, többek között a számítástechnikai és táv-adatátviteli eszközök beszerzésére.)

Ahhoz, hogy egy-egy kistélepülés, önkormányzat számára fontos részadatok szolgáltatását is elvégezhessük, a dokumentumokat ennek megfelelő szinten kell feltárunk. A szükséges könyvekkel, periodikákkal, s a másik fontos feltétellel, a számítógéppel megyénkben a volt megyei-városi, jelenleg városi könyvtár rendelkezik. A Nagy László könyvtárigazgató által szerkesztett, a gyűjtemény speciális igényeihez igazodó program segítségével tárjuk fel a gyűjteményes kötetekben, az országos és helyi folyóiratokban, heti- és napilapokban megjelenő tanulmányokat, cikkeket, könyvismertetéseket, színikritikákat, fotókat.

Mindannyian tudjuk, hogy a periodikák sajtófigyelése terén az elmúlt évek során nem történt változás. Mivel a könyvtárak a könyvekkel párhuzamosan a megvásárolt periodikák számát is csökkenteni kényszerültek, különösen hasznos lenne a sajtófigyelés központi megszervezése. Tapasztalataink a Médiafigyelő Kft.-vel szemben továbbra is negatívak. Figyeléseik alig mutatnak túl az országos és megyei napilapokon. A cikk kivágatokat xerox formájában, rendkívül magas áron küldik (1991-ben 80 ezer forintos előfizetési díjért). Az MNB Időszaki Kiadványok Bibliográfiája (pl. Magyar Pedagógiai Információ, Történeti Bibliográfia) számunkra későn jelenik meg, figyelési szempontjain sokszor kívül esünk.

Úgy gondolom, ezért is fontosak azok a törekvések, amelyek helyismereti gyűjteményeinkben és a könyvtári egyesülésen belül kialakulóban vannak. A megyei perio-

dikák más megyékre vonatkozó figyelése (a saját szempontok mellett) fénymásolatban való elküldése, minden helyismereti könyvtárosra elviselhető terhet róna. (Címfelvételek készítésére már korábban is voltak próbálkozások). A sajtófigyelés-feltárás-visszakeresés gépesítésével gyűjteményünkben hosszú éveken át gyűrüző probléma oldódott meg. Gépírói kapacitás hiányában a cikkek címeírásai nem válhattak valamennyi szempont szerint besorolhatóvá, s visszakereshetővé.

A könyvtárunk által előfizetett, továbbá a nyomdaktól kötelespéldányként érkező, mintegy 500 periodika *helyismereti szempontú* sajtófigyelését érkeztetésük után, váltott műszakban három könyvtáros végzi. (A rendszerhez a vidéki városi könyvtárak, majd helyi kiadványaik és helyi lapjuk adatátvitelével kapcsolódhatnak.) E megfigyeléssel párhuzamosan SDI szolgáltatást végzünk az önkormányzati vezetők (megyei és városi) által kért 44 témában, ugyanannak a lapnak egyszeri átnézésével. A címfelvétel klasszikus adatait (cím, alcím, szerző, forráshely, periodika címe, évfolyam, év – napilapoknál:hónap, nap, szám, pagina) a *tartalmi feltárás* elemei követik. A szerző tényleges neve, ha a forrásban más névváltozattal, esetleg álnéven szerepelt. Kereshető címszavak, abból a meg gondolásból, lesznek olvasók, akik ezeken keresztül szeretnének eljutni egy-egy cikkhez. Személynév (akikről szól a forrás). Hasonló módon funkcionálnak az objektumnévre, testületi és a földrajzi névre vonatkozó mezők. Az idő alatt a tárgyidőt rögzítjük, élve a korszakolás lehetőségével. A tartalmi feltárás kulcsfontosságú elemét a tárgyszavak alkotják. Munkánk kezdetén valamennyi dokumentumot csak úgynevezett szabad tárgyszavakkal láttunk el. (Némi fogódzót adott egy, az 1980-as években a helyismereti gyűjteményekhez készült descriptor jegyzék a rendszerváltás után felszínre került számtalan új fogalom nélkül.) A szabad tárgyszavak háromszori ismétlődés után kerülhetnek a kötött tárgyszavak közé. Ez a mező egy könyvtáros naponkénti normázásával alakul. Elgondolá-sunk, hogy a generikus fogalmakkal szemben a specifikusakat részesítjük előnyben (kivéve, ha a forrás egy átfogó, nagy témáról, pl. egészségügy, általában ír). Egy, a jövőben elkészítendő utalórendszer vezet majd el a specifikustól a generikus fogalmakhoz, és fordítva. A visszakeresés az itt felsorolt valamennyi szempontra, ún. személy-, testületi és objektumnév, topográfiai, kronológiai és tematikus megközelítésre történhet. A helyismereti könyvek, brosúrák cikkekhez hasonló tárgyszavazását az elektronikus katalógusban végezzük. A gépi feldolgozással párhuzamosan készítsünk egy szelektív, kurrens *helyismereti bibliográfiát*. A címfelvétel után rögtön jelöljük, ez kell-e majd bibliográfiánkhoz? (Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Szemle rovata). Egy-egy negyedév eltelte után a számítógép a program szerint (kronológiai szempont) rendezi az anyagot.

Számítógépes rendszerünkről elmondható a visszakeresés és az adatbevitel nincs egy személyhez kötve, nem kell egymás emlékezetére hagyatkoznunk. (Lehet, hogy csökkent a fontosságunk, a szerepünk?) Az egyszer már leírt adatok bármikor visszakereshetők. Vitathatatlanul nagy az adatbevivők, a tartalmi feltárást végzők és a normázó felelőssége, a dokumentum egyetlen lényeges jegye sem sikkadhat el. A tartalmi feltárás elemeinek, s közöttük a tárgyszavaknak a kiválasztása a könyvtárostól, annak felkészültségétől, lényegmegragadó képességétől függ. A referenz kérdések megoldása az előzőek helyességén, továbbá a pontos adatbevitelem múlik. (Mindenki névjegyével látja el munkáját.) Egy elírt folyóiratszám, lapszám megnehezíti a visszakeresést, az elgépelt adatok, legyen az tárgyszó, földrajzi név stb. lehetetlenné teszik azok megtalálását, a gép egyetlen hibával szemben sem elnéző. Az előzőek is

bizonyítják, a könyvtáros a számítógép mellett is nélkülözhetetlen. Egy olyan technikai eszköz birtokába jutottunk, amelynek nyomán munkánk lényegesen hatékonyabbá válik. A gép pillanatok alatt kiválogatja a megadott szempontokhoz tartozó címfelvételeket.

A *kötelepéldány szolgáltatás* jogi szabályozásának szükségességét mi is csak alátámaszthatjuk. Vajon kötelezi-e majd a határon túli nyomdákkal dolgozó helyi kiadókat (pl. Nyíregyházán a Gota Print), hogy megőrzésre küldjenek kiadványaikból egy-egy példányt. Nagy segítséget jelentenek a kiadók és szerzők tiszteletpéldányai, a könyvtárnak a kulturális intézményekkel kötött kiadványcsere egyezményei. A szerzeményezés mindennapi gondjait mi könyvtárosok annyiban enyhíthetjük, hogy a más megyékre vonatkozó, hozzánk érkező kiadványokat továbbítjuk vagy tájékoztatjuk arról kollégáinkat.

A *képzés, továbbképzés* helyzetének javításáért miért ne indíthatna a KMK vagy valamelyik könyvtárosképzéssel is foglalkozó főiskola egy speciális tanfolyamot helyismereti könyvtárosoknak. Kérdés, hogy a könyvtárak, könyvtárosok tudnák-e vállalni ennek a költségeit?

László Gézané

Magyar sajtóbibliográfia 1850–1867

Az 1705–1849. évek sajtóbibliográfiájának készül a folytatása az 1850–1867. évben, ugyancsak a történelmi Magyarország területén, valamennyi nyelven megjelent hírlapok és folyóiratok adatairól.

Rövid híradásom közlésére készített *Pogány Györgynek* (Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 1993. április 61–63. p.) a Baranya megye sajtóbibliográfiája (*Szerk. Surján Miklós*. Pécs. 1992. 488 p. *Pannónia Könyvek*) című kötet ismertetésében az a reménytelen kijelentése, hogy „a most még legfeljebb középkorú generáció... reménykedhet, hogy megéri” a sajtóbibliográfia 1850–1867. évben megjelent összeállításának kiadását.

Nem ennyire reménytelen a helyzet. Megjelenhet napjainkban csak – így említve az első kötetet – „biztató jelek”, után a második kötet. Az OSZK állományának feldolgozását már évekkel ezelőtt elvégeztem, csupán a lelő-

helyjegyzékeket kell felsorolni. Na, nagyon remélem, hogy *1994. év őszén kiadhatom kezemből* a nyomdakész kéziratomat, ezután már csak anyagi körülményektől függ a kötet megjelentetése.

Munkám szükségességét elismeri az OSZK vezetősége, támogatja a Magyar Könyvtárosok Egyesülete bibliográfiai szekciójának vezetősége azzal, hogy a nem budapesti könyvtárak vezetőit kérte, munkatársaiknak tegyék lehetővé, hogy az állományukról lelőhelyjegyzéket állítsanak össze. Itt, most, nagyon hálásan megköszönöm a kedves Munkatársaknak, az OSZK-ba már eddig elküldött jegyzékét, akiktől még nem kaptam nyilvántartást, kérem szépen összeállításukat küldjék el, segítsék a munkámat. Én a budapesti állomány felsorolását végeztem el. Szeretném kiemelni a lelőhelyjegyzék fontosságát; a kutatók, lakóhelyükhöz közeli könyvtárban találhatják meg a keresett periodikumot, a könyvtárak, a lelőhelyjegy-

zék ismeretében másolatokkal egészít-
hetik ki a hiányos állományukat, és még
egy fontos szempont, kíméljük a Nem-
zeti Könyvtár múlt századi kincseit, s
kultúránk bizonyítékait.

Teljességre törekedtem, a periodiku-
mok tárgyi, szakmai tartalmától függet-
lenül valamennyi cím adatait feltártam.
Irodalmi műfajok szerint feldolgozott
sajtóbibliográfia van már, *Lakatos Éva*:
Magyar irodalmi folyóiratok címmel
készült összeállítása, amely 1972. év
óta füzet sorozatban jelenik meg, napja-
inkban fejeződik be. Közli a folyóiratok
íróinak névsorát, de nem adja meg hol
keressük a kiadványt, nem ad lelőhely-
jegyzéket. Ugyancsak Lakatos Éva állí-
totta össze a színházi folyóiratok adata-
it, kötete sajtó alatt van. Mindkét mun-
ka 1944. évig tárja fel a folyóiratokat.

Megyei könyvtáraink összeállították
a megyéjükben kiadott hírlapok és fo-
lyóiratok bibliográfiáját, felsorolom:
1957. Somogy és Veszprém, 1962. Kom-
árom, 1964. Vas és Borsod-Abaúj-
Zemplén, 1965. Fejér, 1969. Szabolcs-
Szatmár, 1971. Győr, 1972. Heves,
1973. Hajdú-Bihar, 1974. Csongrád és

Békés, 1976. és 1981. Szolnok, 1977.
Pest megye, 1978. Zala, 1980. Tolna,
1982. Nógrád, 1986. Bács-Kiskun,
1992. Baranya. A lelőhelyjegyzék csak
egy-egy megyében megjelent, a megye
könyvtáraiban található periodikumok
adatait tartalmazza. A dicsérendő mun-
ka hátránya, hogy az adatok nyilvántar-
tásának módszere, a szerkesztés nem
egységes. Felhasználtam a megyei
összeállítások adatait egységes szem-
pont szerint, kiegészítve a budapesti
könyvtárakban megtalálható hírlapok és
folyóiratok lelőhelyjegyzékével.

A feldolgozás technikai rendszerezé-
se természetesen követi az előző kötet
használatánál megszokott módszert:
sajtóbibliográfiai címfelvétel, lelőhely-
jegyzék nyilvántartása, a mellékletek
címléírása lelőhelyjegyzékkel. Ugyan-
csak mutatók könnyítik meg a kötet
használatát, készül év, hely, szerkesztő,
kiadó, nyomdász mutató, a mellékletek
illusztrátorainak névsora. Készül sajtó-
történeti szakirodalom az egy-egy címre
és a több címre és évtizedre vonatkozó
adatokkal.

Busa Margit

Vizsgálódások, felismerések a Maros Megyei Könyvtárban II.

1988 júniusában egy újabb – nagy munkaigényű – vizsgálatot indítottunk. Bár alapvető célkitűzéseink közé tartozott az állomány állandó „frissen tartása”, s amellett, hogy minden hazai kiadónál megjelent szakkönyvet, a könyvelosztóba beérkezett minden külföldi kiadványt és az Országos Dokumentációs és Információs Intézet (INID=Institutul National de Informare si Documentare) bibliográfiai és tájékoztató jellegű kiadványainak bennünket érdeklő részét beszereztük, a selejtezést nem hanyagoltuk el. Ennek ellenére azt tapasztaltuk, hogy állományunk egy része nem forog.

1988 júniusa és 1989 januárja között kézbe vettünk minden egyes kötetet és kicédláztuk azokat, amelyeket az évek során egyszer sem, vagy csak egyszer kölcsönöztek. A cédulára rávezettük a szerzőt, címet, ETO számot, a kiadási évet és példányszámot. Azok elemzése segített választ adni arra a kérdésre, hogy a Műszaki Könyv részlegen mit nem olvasnak, mi nem forog.

A 29 215 kötetes állomány 3032 kötetét (2027) címet), az állomány 10%-át egyszer sem, 2750 kötetét (1436 címet), az állomány 9,4%-át csak egyszer vették igénybe az olvasók. Tehát 20% körül van állományunknak az a hányada, amely vagy értéktelen, érdektelen, elavult vagy nem találta meg az olvasóját, illetve az olvasó nem találta meg a (talán) keresett könyvet. Eklatáns példa: a Román Akadémiai Kiadó számos kötete nem vagy csak ritkán volt kölcsönözve.

A nem forgó könyvek nagy része az alkalmazott, műszaki tudományok és a mezőgazdaság köréből került ki (60%), a nem forgó természettudományos könyvek aránya 30%. Sok a nem kölcsönözött mezőgazdasági könyv (1309=937 cím). A műszaki könyvek közül nem forognak – érthető módon – a bányászati szakkönyvek, nehezen magyarázható az építészet és a vegyipar egyes ágaival foglalkozó könyvek kicsi forgalma.

A természettudományi könyvek negatív ranglétráján a matematikakönyvek (433 példány) állnak az első helyen, a fizikakönyvek (335) példány a második és a biológiakönyvek (229 példány) a harmadik helyen.

Az évek szerinti megoszlás érdekes képet mutat. A kis forgalmú vagy egyáltalán nem forgó állomány 70%-a 1975 és 1988 között jelent meg és csak 28%-a 1975 előtt. Az 1986–88-ban megjelent könyvekből elég sokat (833 kötetet!) nem kértek még az olvasók. Tehát az új és a legújabb könyvek kevésbé forognak mint a régebbiek.

A kisforgalmú könyvek 91%-át román szerzők írták és csak 8%-ot tesznek ki az idegen nyelvből fordított kiadványok. Nyelv szerinti megoszlásban 94% a román nyelvű és 5% (195 kötet) az idegen nyelvű könyv.

Még sok szempontból vizsgáltuk a kis forgalmú könyvek listáját, de itt most nem térhetünk ki minden aspektusra. Végül következtetésünk az volt, hogy állományunk összetételét tekintve kiegyenlített, az egyes osztályok arányosan forognak, nincsenek

negatív „csúcok”. Mind a címek, mind a példányszámok szempontjából az egész állományhoz viszonyítva az ingadozás kicsi és arányos.

Ez a vizsgálat az idő folyamában egy pillanatnak megfelelő állapotot rögzített. S ez az állapot viszonylagos, egy ma nem olvasott könyvet holnap már kereshetnek. A könyvtárban a beszerzett könyvekben a változó társadalom változó igényei tükröződnek. Bizonyos szakmák, foglalkozások kihalnak, s velük megáll az állomány forgalma is. Sokszor az új területeknek nincs vagy csak nagyon kicsi a szakirodalma. Néha ismert szerzőknek sem keresik minden művét. A rosszul szakozott könyv szinte örökre, de mindenképpen hosszú időre kiesik a forgalomból. A könyv helye a szabadpolcon szintén nagyon befolyásolja a forgalmat. Az elavult témájú könyveket folyamatosan selejtezni kell, de a kiadási évtől függetlenül meg kell őriznünk a jó alapvető műveket.

Az eddig említett felméréseket, vizsgálatokat még az 1989-es fordulat előtt végeztük. 1991-ben jelent meg a kutatási jelentés arról a felmérésről, amelyet 1988–99-ben végeztek a Brailai, Krassószörény, Maros és Vaslui megyei könyvtárakban, s aminek célja az olvasás, az olvasóközönség és a könyvtár kapcsolatának vizsgálata volt. A felmérésben természetesen mi is részt vettünk. A 72 oldalas jelentést, amelyben már érződik az új idők szelleme, *Constantin Schifirnet* kutató, művelődésügyi minisztériumi igazgató tette közzé.

Az 1989-es változások lassan-lassan éreztetik hatásukat a Maros Megyei Könyvtárban is. Nem arra utalok, hogy talán ugrásszerűen bővült volna az állományunk, hogy elhalmoztak volna külföldi folyóiratokkal és könyvekkel, hogy gépesítették volna a különböző tevékenységeket (az egy xerox gépet leszámítva), hanem arra, hogy a tanügyből beszivárgott, főleg nyelvszakos kollégáink úgy döntöttek, jobb nekik, ha visszamennek a katedrára. Emiatt, és mert néhányan új hazát kerestek, néhányan privatizáltak s jó néhányan kihasználva a rövid ideig tartó lehetőséget, 50 évesen nyugdíjba vonultak, tíz hely megürült. Ezekre (4 középfokú és 6 főiskolai végzettséget kíván) a könyvtár vezetősége pályázatot hirdetett. Ez adott alkalmat arra, hogy vizsgálat tárgyává tegyük, ki akar ma könyvtáros lenni Marosvásárhelyen.

Dimitrie Poptamas igazgatóval közösen egy hosszabb dolgozatban válaszoltunk a kérdésre, s 1993 nyarán Bukarestben a *Biblioteca* c. szaklapunk alapításának 45. évfordulójára rendezett ünnepi ülészen jelentkeztünk a legutolsó felmérésünkkel. Az említett tíz könyvtárosi munkahelyre összesen 44-en jelentkeztek. Harminchatan középiskolai és nyolcan egyetemi végzettséggel.

Előljáróban meg kell említenem, hogy a Ceausescu-korszak utolsó évében már nem létezett sem közép- sem főiskolai szintű könyvtárosképzés. Csak az ún. „Továbbképző Központ” működött, ahol a bármilyen, de főleg filológiai végzettségű alkalmazottakat könyvtártudományra okították.

A jelentkezők között egy sem volt könyvtáros, mind a nyolc főiskolai végzettségű jelentkező mérnök (gépész, elektrotechnikus, geológus stb.) volt. a középiskolai végzettségűek többsége a munkanélküliek népes hadából verbuválódott, voltak olyanok is, akik még nem dolgoztak vagy a fizikai munkát kívánták „szellemi” munkával felcserélni.

A vizsgáztató bizottságot két nappal a vizsga előtt jelölte ki az igazgató, akkor közösen döntöttük el a versenyvizsga feltételeit: írás- és szóbeli, az előbbi kizáró jellegű. A bizottság öt tagja az írásbeli előtt egy órával ült össze, és minden tagja 2–2

szak-, illetve általános műveltségi kérdést javasolt. Ebből állta össze a vizsgalap, amit sokszorosítottunk, s végzettségtől függetlenül minden jelentkező megkapott. Emellett az egyetemi végzettségűek a választott nyelvből (angol, német, francia) könyvtárosi szakszöveget fordítottak románra, míg az érettségizettek román tollbamondást kaptak. Magyar nyelvű tudást nem kívántak a jelentkezőktől, s így a vizsgakérdések között sem szerepelt (!).

A vizsgázók majd 70%-a nem érte el az átmenő 7-es osztályzatot a vizsgalap kitöltése után. (70 pontot a lehetséges 100-ból.)

Az általános műveltségi kérdéseknél nem volt észrevehető a végzettségbeli különbség. Pl. összesen csak egy középvégzettségű versenyző tudta megnevezni a világ- és a román irodalom tíz legkiemelkedőbb, legismertebbek közé tartozó regényének a szerzőjét.

A jelentkezőknek fel kellett volna sorolniuk legalább 10 kézikönyvet. A kétnyelvű szótárakon kívül felsorolhattak volna bármilyen enciklopédiát, lexikont, szakszótárat, de csak egy-egy versenyző volt képes mintegy nyolc kézikönyvet megnevezni, és a 44 versenyzőből nyolcan (közülük két mérnök) egyet sem.

Jobbak voltak a válaszok akkor, amikor a jelentősebb romániai kiadókat kellett megnevezni, de ez esetben is volt egy-egy könyvtári munkakörre vágyó jelentkező, aki egy kiadót sem ismert. Nyolcan nem tudtak semmit felsorolni arra a helyismereti jellegű kérdésre, hogy „Milyen forrásmunkákban találunk információkat Marosvásárhelyre vonatkozólag?”

Az előre kijelölt szakbibliográfiában foglaltakat főleg az egyetemet végzettek tanulmányozták és sajátították el jobban. Igen jól választottak, amikor az alapvető könyvtári nyilvántartásokat, katalógusokat, a raktározási lehetőségeket kellett felsorolni. Azt, hogy milyen esetekben selejtezzünk, már kevesen tudták megmondani és meglepő módon csak kilencen tudták 12 szerző nevét hibátlanul betűrendbe sorolni.

A fordítások, illetve a tollbamondás javított valamennyit az elég siralmas, hetes alatti jegyeken, így 3 helyett 5 egyetemi végzett és 5 helyett 9 középiskolai végzettségű versenyzővel beszélgethetett el a vizsgáztató-válogató bizottság.

A baráti hangú beszélgetés fő célja az volt, hogy próbáljunk olyan leendő könyvtárosokat választani, akik értelmesek, kulturáltak, közvetlenek, barátságosak, és akik valóban vonzalmat éreznek e munkához. Akik szeretik a könyvet és remélhetőleg vonzódnak ahhoz a nagyszámú, más-más világot jelentő emberhez, akik együttesen az olvasóközönséget alkotják, amely nap mint nap elárasztja a könyvtárat.

Végül kiválasztottuk a tíz leendő új kollégát. Talán ketten igazán könyvtárosokká válnak, a többiek is addig, amíg nem kapnak valami jobbat.

A rendszerváltás óta újraindult (több egyetemen is) a felső fokú könyvtárosképzés, remélhetőleg lassan-lassan megoldódik majd a szakképzett utánpótlás.

*

Az előzőekben leírt felmérés-próbálkozásaimat nem nevezhetem olvasás-szociológiai kutatásoknak, hisz minden különösebb szociológiai felkészültség nélkül, minden apparátust nélkülözve, csupán a könyvtárosi kíváncsiság és az élet szülte őket.

A nyugdíj előtti években még egyszer újra próbálkozom kedvenc munkaköröm – a bibliográfiai tájékoztató osztályon – valami hasznosat végezni, az eljövendő új, jól képzett kollégákra bízva az olvasáskutatás gyötrelmeit és gyönyöreit.

Fülöp Mária

A Bódvavölgye mint kétnyelvű regionális lap

A *Bódvavölgye* (szlovákul Údolie Bodvy) Szlovákiában, Szepsiben megjelenő kétnyelvű regionális folyóirat. Kéthetente jelenik meg A4-es formátumban, 8 oldalon.

A lap elődjét *Litkey Menyhért* (1866–1952) tornaújfalusi kántortanító alapította 1905-ben *Bódvavölgy* címen. Az alapító 1908-ig vezette az akkori hetilapot, amely teljes egészében magyarul jelent meg A3-as formátumban.

A lap szerkesztősége, kiadója és nyomdája is Tornán volt. 1908-tól 1914-ig, a folyóirat megszűnéséig,

Mattasovszky Gyula (1874–1945) tornai gyógyszerész volt Litkey utóda a szerkesztői székben.

A másik előd már kétnyelvű lap volt, igaz ez csupán havonta jelent meg (A5-ös formátumban) – „*Moldavský me – sacník*” (*Szepsi Havilap*) címen 1988 májustól 1990 decemberéig Szepsiben (Moldava bad Bodvou).

Talán még ide számíthatjuk = az előzmények közé) a helyi egyházak hosszabb-rövidebb ideig megjelenő értesítőit, lapjait. Ilyen volt például a római katolikus plébánia által a 20.

század elején megjelentetett „*Szepsii Kath. Egyházi Tudósító*”. Ez havonta jelent meg ugyancsak magyar nyelven.

1945 után magyar nyelvű regionális lap sokáig nem jelent meg. Az 1990 óta havonta Kassán napvilágot látó *Keleti Napló* nagyobb (több megyényi) társágot céloz meg.

A felújított Bódvavölgye 1992-ben a 0-ik és a 92/1-es számmal jelentkezett. Lapunkkal szeretnénk megszólítani a környék lakosságát Perénytől a Szoroskőig, Mecenzéftől a magyar határig (esetleg azon túl is). Az aktuális témákon kívül leginkább a vidék történelmével és néprajzával foglalkozunk. Arra törekszünk, hogy ha nem is szó szerint, de mondanivalójában az egyes cikkeket mindkét nyelven közöljük. Ezzel az szeretnénk elérni, hogy az együttélő két nép kapcsolata egymást megismerve javuljon.

A Bódvavölgyét maroknyi kis csapat szerkeszti a szabadidejében, és a kassai Thália Színházban nyomtatják. A példányszám ez ideig alacsony (500), mivel a legnagyobb gondjaink a terjesztés

területén jelentkeztek. (A lap ára 3 szlovák korona, de a lapterjesztő vállalat közel az egész összeget elkérné a terjesztésért, így csupán a helyi polgármesterekre és magánterjesztőkre, újság-árusokra vagyunk utalva.)

Mind a szlovák, mind a magyar újságolvasó leginkább a saját nemzetbeli történelmi személyiségeket ismeri. Ezért a lap feladatának tartjuk, hogy kölcsönösen bemutassuk a másik nép nagyjait, leginkább azokat, akiknek valami köze van régióinkhoz. Ezt a célt szolgálta például a „Kinek a nevét viselik utcáink” c. rovat. Fontos szerep jut a „Múltunk emlékei” c. rovatnak is. Ez utóbbiban megpróbálunk bemutatni néhány régi helyi fényképet és dokumentumot, fellapozzuk a hozzáférhető régi monográfiákat és újságokat.

A mi vidékünkön már nagyon régóta békességben megfér egymás mellett több nemzet és etnikum – magyarok, szlovákok, németek, rutének, zsidók, cigányok. A lakosság között nem akadnak nagyobb ellentétek. A békés együttélés érdekében kölcsönösen ismernünk kell egymás kultúráját és problémáit. Az elmúlt hetvenöt év alatt, mióta felbomlott a közös ország, a volt monarchia, sok változáson ment át az iskolarendszer. Napjainkban az iskolázottság és a vegyesházasságok révén is sokan vannak, akik egyaránt bírják mind a szlovák, mind a magyar nyelvet. (Bár a szlovákok ritkábban tanulnak meg magyarul.) Új kétnyelvű gimnáziumok léptek a régiiek helyére (mert a szlovák-magyar viszonylatban már akkor is jelentkeztek ilyen rétegek, igaz, akkor, 1918 előtt inkább a szlovákság köréből került ki a kétnyelvű réget, mára a helyzet fordított lett). A hétköznapiok egyértelműen bizonyítják, hogy a kétnyelvűség nem kárára, hanem inkább hasznára válik a két nemzet kölcsönös viszonyának.

Igen, lehet különlapokat, lehet egymással szembenálló versengő lapokat is szerkeszteni, de abban az esetben féltő, hogy inkább termőtalajra találnak az uszító hangok és háttérbe szorulnak a közös érdekek.

Nem ideális képet akarok itt lefesteni. A kétnyelvű lap ma is és a Bódvavölgyében is találkozunk bizonyos ellenkezéssel. Vannak, akik úgy érzik, hogy a másnyelvű cikkel a sajátjuk elől veszik el a helyet, vannak, akik megsértődnek, gyanakodnak, ha egy-egy cikk csupán az egyik nyelven jelenik meg. Bizalmatlanok: ki tudja mit tartalmaz az a lefordíthatatlan cikk. Ugyanakkor azok, akik mind a két nyelvet egyaránt beszélnek, szeretnék, ha a szlovák és a magyar szöveg kiegészítené egymást. Voltak próbálkozásaink, hogy egyazon témát más-más szerzővel írtunk meg szlovákul és magyarul. Ilyenek voltak például a szepsi harangszentelésről szóló írások. Sajnos ennek a módszernek a legnagyobb akadálya a szűk szerkesztői körben és a munkatársak alacsony létszámában keresendő. Bizonyára nagyobb sikerrel járna egy hivatásos szerkesztői gárda, melynek több tere és ideje jutna erre.

A rendszerváltás után Szlovákiában is elszaporodtak a különféle regionális lapok. Egyaránt találunk példát tisztán magyar, tisztán szlovák, de kétnyelvű lapokra is. Akadnak járások, ahol egymás mellett él két különálló magyar, illetve szlovák folyóirat. A kétnyelvű lapok közül talán a „*Tornalja és vidéké*”-t említeném, amely a Bódvavölgyénél korábban startolt, és mi sokban hasznosítottuk az ő tapasztalataikat.

Az, hogy a fent említett példák közül mely vidéken melyik megoldás a leghasznosabb, nagyban függ a terület lakosságának nemzetiség szerinti megoszlásától. Ezért engedjék meg, hogy a

legutóbbi, 1991-es népszámlálás adataival is foglalkozzam.

Kinek is szól hát a Bódvavölgye mint kétnyelvű regionális folyóirat? A megcélzott községek: Szepsi, Torna, Somodi, Bodoló (mára már Szepsi része), Makranc, Csécs, Mecenzéf, Poproc, Jászó, Rudnok, Debrőd, Ág, Falucska, Szádelő, Udvarnoki, Tornavendégi, Tornaújfalu, Horváti, Görgő, Szádalmas, Körtvélyes, Gabloncs, Zsarnó, Péder, Reste, Buzita, Szeszta, Komárom, Perény (Him, Alsó- és Felsőlánc) Nagyida és Pány.

Szepsinek Bodolóval együtt a népszámlálás szerint 1991-ben 8802 lakosa volt, ebből 4198 szlovák, 4323 magyar, 169 cigány, 61 cseh, a többi ukrán, rutén, német stb.

Jászómindszent, azaz Poproc 2788 lakost mutatott ki, ebből 2742 szlovák, 20 magyar, a többi cseh, ukrán, rutén.

Mecenzéfen 3870-en élnek, ebből 2710 szlovák, 374 cigány, 80 magyar, 675 német és így tovább. Tornán 2738

lakos van, közülük 1787 magyar, 902 szlovák, 21 cseh... Jászón 2393 a lakosok száma, ebből 1814 szlovák, 463 magyar, a többi nemzet vegyesen képviselteti magát. Restén 407-en élnek, ebből 379 magyar, 28 szlovák.

A felsorolt példákban is jól látható, hogy a Bódvavölgyében egyaránt találunk községeket, magyar többségű falvakat és teljesen vegyes lakosságú helységeket is. Ez a háttér szinte már az első pillantásra is sugallja egy kétnyelvű regionális lap létjogosultságát. (Talán még a német – mánta és a cigány lakosság is figyelmet érdemelne. Próbálkoztunk is egyik számunkban egy német cikk közlésével.) De ha nem is tudunk a vidék összes lakosához anyanyelvén szólni, mégis szeretnénk a kisebb népcsoportok kultúráját és szokásait is bemutatni. Talán éppen ez a sokrétűség az okozója, hogy a lap biztos háttere még nem egészen alakult ki.

A Bódvavölgyének, mint regionális lapnak a jövője több tényezőtől függ. Az első sajnos mindig az anyagi fedezet lesz, a pénz kérdése. Rögtön utána az olvasóink hozzáállása és érdeklődése következik.

Úgy gondoljuk, hogy a jövőben helyes lenne az európai gondolat jegyében szorosabban együttműködni a határmenti magyar községekkel. Maga a Bódva folyó völgye amúgy is összeköt

bennünket, és talán a regionális folyóiratok is joggal tarthatnak számot a lakosság érdeklődésére a határ mindkét oldalán. Ez nemcsak a már kész lapok vagy cikkek cseréjére vonatkozik, hanem elképzelhető közös, tematikus számok kiadása is.

A Bódvavölgye fő célja, hogy az olyan híreket, ismereteket közöljék, amelyek nem férnek el az országos lapokban, illetve azok koncepciójában. Lapunknak az utóbbi időben hiánypótló feladata is van, hiszen mára már a Kassa-vidéki járásnak nincs egyetlen közeleti lapja sem a Bódvavölgyén kívül. Nem titkolt célunk, hogy elősegítsük a valamikori szepsi járás újra-élesztését is. A közigazgatási területek, a járások és megyék határainak újrajelölése, éppen ezekben a hónapokban van napirenden Szlovákiában. Nekünk, a Bódvavölgy lakóinak sem közömbös, hogy a természet alkotta határinon belül önállóan avagy feldarabolva, vagy más nagyobb területi egység csatolt, megtúrt részeként fogunk-e élni.

A Bódvavölgye a régió minden lakosának lapja kíván lenni a kölcsönös megértés jegyében. Lapunk kiadója a Szepsi Városi Hivatal. A szerkesztőség címe: Iskola utca 2. (Školská ulica), 045 01 Moldava nad Bodvou (Szepsi), Szlovákia.

Halász Péter

A Könyv, Könyvtár, Könyvtáros első, 1992-es decemberi számának Beköszöntőjéből idézünk: „A szerkesztőbizottság mindenkori elnökét – meghatározott időtartamra – a bizottság tagjai választják maguk közül”. A meghatározott időtartam az első választás idején egy évre szólt. Az egy év letelt. **Poprády Géza** átadta helyét **Tóthné Környei Mártának**, a szerkesztőbizottság eddigi tagjának, az OPKM főigazgató-helyettesének.

Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz

Budapest, 1993. december 12.

31. szám

Hiller István – 1993. november 11-én, életének 59. évében váratlanul elhunyt dr. Hiller István. Temetése 1993. november 18-án volt a soproni Szent Mihály temetőben. Mindannyian, akik tevékenysége során szakmai baráti kapcsolatba kerültek vele, s különösen a Kisalföldi Könyvtárosok és Könyvtárak Egyesülete tagjai megrendülten álltak sírja körül, s nem felejtik el Hiller Pistának azt, amit a hazai könyvtárügyért tett.

Vándorgyűlés 1994, Kőrmend – Elnökünk Ottovay László elnökségi taggal együtt Kőrmendre látogatott a vándorgyűlés előkészületeinek megindítása érdekében. Itt találkozott a helyi szervező bizottsággal (elnöke Papp Gyula, a kőrmendi Városi Könyvtár igazgatója, tagjai a megye könyvtárainak képviselői, a Vas Megyei Szervezet vezetői), és a jelek szerint jó sínekre rakták a vándorgyűlést. Erről az MKE tanácsa is meggyőződhetett, meghallgatva 1993. december 1-jei ülésén a beszámolókat. 1994. január 13-án pedig már a szakterületi szervezetek ülnek össze a szekcióprogramok megbeszélésére. A vándorgyűlés központi témája: történetiség és könyvtár. A plenáris ülés előadóit most keresi az elnökség. A tagságot már most arra kéri a helyi szervezők, hogy időben jelentkezzenek a vándorgyűlésre, időben fizesse be a befizetendőket, s lelkiismeretesen tartson be minden határidőt.

Tisztújítás 1994 – A tanács 1993. december 1-jén nagyjából az 1993. 30. számú Hírlevélben közöltek szerint hagyta jóvá a választási előkészületeket és menetrendet. Kisebbségi módosításokat a választási ügyrendi szabályokban eszközölt. Az ügyrendi szabályzathoz a titkárságon és a szervezetek elnökeinél és titkárainál férhetnek hozzá a tagok. Amit fontos tudni: minden egyéni és testületi tag jelölési-ajánlási joggal rendelkezik. Ráadásul a testületi tagok ajánlása a jelölt-listára való felvétel szempontjából 5 egyéni tagéval egyenlő. Kíváncsi, hogy minél több egyesületi tag éljen a jelölési jogával először 1994. április 30-áig, majd – ha nem merítette ki minden jelölési lehetőségét (pl. csak 5 elnökségi tagra tett javaslatot hét helyett, vagy az elnök személyére egyelőre nem tett javaslatot), 1994. szeptember 30-áig. A jelölést az ún. JELÖLŐ LAP-on lehet megtenni, amelyet a szervezetektől vagy a titkárságtól lehet igényelni, s szükség szerint sokszorosítani is szabad (természetesen mint űrlapot!). Fontos, hogy az egyéni tagok és a testületi tagok írják rá a jelölő lapra az 1993-as vagy az 1994-es tagsági igazolványuk számát. E nélkül ugyanis a jelölés nem vehető figyelembe. További információkért szíveskedjenek vagy a szervezetekhez vagy a titkársághoz fordulni.

Országgyűlési választások 1994 – Föltételezhető, hogy akárcsak 1990-ben, jövőre is igénybe kívánják venni az országgyűlési választásokon induló pártok a könyvtárak tereit programjaik megismertetésére. Ezért az elnökség felkérte az MKE etikai bizottságát, dolgozzon ki ajánlást arra vonatkozóan, milyen alapon és milyen feltételekkel bocsássák rendelkezésre a könyvtárak helyiségeit ilyen célokra. Az ajánlást – mihelyt elkészül – a titkárság megküldi a szervezeteknek, s minden valószínűség szerint a 3K februári száma is le fogja hozni.

– Az MKE elnöksége egyébként javasolja a 3K szerkesztőségének, hogy kíséreljen meg egy interjúszöveget közzétenni a parlamenti pártok könyvtárpolitikai elképzeléseiről.

Közoktatáspolitikai Tanács – Az MKE és szekciója (Könyvtárostánárok Szervezete) is azok között a társadalmi szervezetek között szerepelt, amelyek megválasztották a Közoktatáspolitikai Tanácsban a rájuk eső képviselőket. Sajnos, jelöltünk, Balogh Mihály – bár szép számmal kapott szavazatokat, – nem került be a testületbe. Ennek ellenére reméljük, hogy az iskolai könyvtárügy a továbbiakban is ugyanazt a törődést fogja kapni az oktatáspolitikai részéről, mint ami az utóbbi időszakban megnyilvánult. S akkor nem lesz semmi hiba.

Holokauszt 1944 – Az MKE elnöksége javasolja a szervezeteknek és testületi tagjainak, hogy a holokauszt 50. évfordulója alkalmából rendezzenek kiállítást azoknak a szerzőknek a műveiből, akiknek könyveit a m. kir. minisztérium 10.800/1944. M. E. számú rendelete tiltó listára helyezte.

Alapkötetétel Kecskeméten – Megindult az első nagy könyvtári beruházás a rendszerváltás után! A Katona József Megyei Könyvtár idestova húsz éve tervezett új épülete a megvalósulás útjára lépett! Az egész szakma ígéretes, nagy ünnepén számos érdeklődő hallgatta meg Kötörő Miklósnak, a Bács-Kiskun Megyei Közgyűlés elnökének ünnepi beszédét, s asszisztált az alapkötetelési okmány felolvasásához, elhelyezéséhez és megoldásához. Talán nem az MKE Hírlevele az illetékes fórum az eseményről hírt adni, de az öröm megtöretti velünk a szabályokat. Reméljük, részletes beszámolót, s az építkezésről folyamatosan tájékoztatásokat olvashatunk majd a 3K-ban.

Szakmai nyílt napok – Az MKE elnöksége 1993. december 9-i ülésén úgy határozott, hogy 1994 folyamán néhány szakmai nyílt napot rendez, amelyre minden tagot szívesen lát. Egyelőre három téma merült fel: a KMK helye és szerepe a magyar könyvtárügyben; a magyar szakirodalmi információs politika koncepciója és rendszerterve (az MKE tanácsa javaslata alapján); a könyvtárosképzés és továbbképzés koncepciója.

ETO-konferencia – Az Országos Széchényi Könyvtár és az MKE elnöksége – különböző szakmai csoportok és könyvtárak kezdeményezésére 1993. november 26-án országos osztályozási értekezletet rendezett az OSZK-ban. A bevezető előadást Rónai Tamás tartotta. A jelenlevők javaslatokat tettek az ETO folyamatos karbantartására és a karbantartott ETO korszerű hordozón a könyvtárakhoz való eljuttatására. Várjuk a részletes beszámolót a rendezvényről, még inkább az ETO folyamatos szolgáltatását. A konferencia előkészítésében és lebonyolításában közreműködő tagtársainknak köszönetünket fejezzük ki, elsősorban Horváth Zoltánnak.

Szakmai programok támogatása – Az elnökség 10 000 forintnyi támogatást szavazott meg a Kisalföldi Könyvtárosok és Könyvtárak Egyesülete számára – még az 1993-as keretből – egy könyvtári videóprogram elkészítésére. Kíváncsian várjuk az eredményt!

Minisztériumi támogatás – Az elnökség az idén is benyújtotta a Művelődési és Közoktatási Minisztériumból várt anyagi támogatás iránti igényét. Reméljük, indokaink alapján el is nyerjük. Mindenesetre a titkárság már felhívta a szervezetek figyelmét, hogy 1994. február 15-éig adják be szakmai programjaikhoz szükséges anyagiakra vonatkozó kéréseiket a titkárságra. Egyesületi tagjaink programjavaslatokkal forduljanak minél előbb a szervezetekhez! Még egy: a tanács állásfoglalása szerint a szervezetek számára a titkárság csak akkor utalhatja majdan át a támogatási összeget, ha a szervezet már elszámolt az 1993-as pénzekekről és elkészítette legalább a tervezetét szervezeti és működési szabályzatának.

Pécsi és Baranyai Szervezet – Társadalomtudományi Szekció – A két szervezet 1993. december 8-án Pécsen, a Művészetek Házában közösen rendezte meg a Gulyás Pál emlékülést, amelyen a résztvevők Kóczy György (Gulyás Pál könyvtártörténeti és szervezői munkássága), Sonnevend Péter (Jegyzetek a könyvtárpolitikus Gulyás Pál tevékenységéhez) és Viczián János (Magyar írók élete és munkái) előadását hallgatták meg. Az emlékülést Sóron László nyitotta meg, az előadásokat követő időszerű könyvtárszakmai és könyvtárügyi kérdésekről szóló szakmai fórumot Poprády Géza vezette le.

Féjér Megyei Szervezet – Az FMSZ – az MTA Veszprémi Akadémiai Bizottsága Könyvtártudományi Munkabizottságával és a Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtárral együtt – könyvtártörténeti konferenciát rendezett 1993. december 6-án a Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár elődje, a városi könyvtár megalapításának 100 éves évfordulója alkalmából. A konferencián Tóth Gyula, Murányi Lajos, Komlósi József, Kéglí Ferenc, Voit Krisztina és Hegedűs Éva tartott előadást. Ez alkalomból Kéglí Ferenc dedikálta a „100 éves könyvtár Székesfehérváron” c. könyvét.

Hajdú-Bihar Megyei Szervezet – A HBMSZ gyors egymásutánban két rendezvényt is tartott. 1993. november 22-én Horváth Tibort látta vendégül, aki az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum tevékenységéről és szolgáltatásairól adott tájékoztatót, 1993. december 9-én pedig Kovács Emőke és Kovács Katalin tartott előadást „Telekunyó” címmel (ld. a KMK vonatkozó kiadványát) a regionális tájékoztató állomásokról és a közhasznú információs szolgáltatásról. Ez utóbbi alkalmából a NESHEN GmbH termékbemutatóját is megtekinthették a résztvevők; öntapadós, átlátszó, műanyag fóliák, filmolux tasakok, textilszövetek, csíkok, feldolgozó berendezések, kasírozókészülékek szerepeltek a bemutatott áruk között.

Heves Megyei Szervezet – A HMSZ 1993. november 4-én szakmai fórumot tartott a következő címmel: a központi szolgáltatások és a helyi könyvtárak. A tanácskozást dr. Jakab István, a Megyei Közgyűlés elnöke nyitotta meg, majd az OSZK, az OPKM, az OMgK, az OMIKK és a FSZEK vezetői számoltak be az általuk nyújtott központi szolgáltatásokról. A téma időszerűsége miatt a rendezvényt a Közkönyvtári Egylet és több megyei szervezet, illetve megyei könyvtár is támogatta.

Mezőgazdasági Könyvtáros Szekció – Faxon érkezett az MKSZ meghívója: 1993. december 13-án, Luca napján tartja soron következő összejövetelét, amelynek napirendjén az év végi beszámoló mellett az 1994. évi tervek szerepelnek, valamint

egy kis kellemes, kötetlen, karácsony előtti eszmecsere szerepel. A színhely: a Mezőgazdasági Múzeum gótikus terme a Vajdahunyad várban.

Műszaki Könyvtáros Szekció – Megkaptuk az MKSZ 1993. novemberi Híradóját, s benne egy meghívót az 1993. november 25-i rendezvényre (a számítógépes adatcsere-formátumok, előadó Vajda Erik), egy másik meghívót az ETO-konferenciára, amelyet az MKSZ gépesítési és osztályozási csoportja kezdeményezett és szervezett (ld. híradásunkat a Hírlevél más pontján), egy beszámolót az 1993. október 28-i rendezvényről, amelyet az OSZK-ban az MKSZ és a KOPINT-DATORG Könyvtári Együttműködési Köre közösen szervezett a Typotex Elektronikus Kiadó Kft., a kereskedelmi forgalomban kapható magyar könyvek nyilvántartását célzó számítógépes rendszerének bemutatására és a Baker and Taylor cég CD-ROM-os adatbázisával való megismerkedésre, s egy előzetes tájékoztatást az – azóta már lezajlott – fórumról, amelyet az MKSZ Budapesti Műszaki Egyetem Könyvtárával és Tájékoztatási Központjával közösen szervezett az időszaki kiadványokkal foglalkozó könyvtárosok számára. – Az MKSZ megküldte tagjainak az általa szervezett számítógépes tanfolyamra szóló jelentkezési felhívást is. Figyelem: csak azon kollégák jelentkezését fogadják el, akiknek nincs tagdíjhátralékuk! – Az MKSZ gazdasági felelőse 1993. szeptember 1-jétől Fenyves Márta.

Olvasószolgálati Szekció – Érdekes és tartalmas rendezvényt tartott az OSZ 1993. december 10-én a Petőfi Irodalmi Múzeumban abból az alkalomból, hogy 20 éve alakult meg a szekció, illetve elődje, az Ifjúsági Szekció. A visszapillantások és élménybeszámolók mellett röviden két aktuális kérdéssel is foglalkoztak: könyvtár és etika, könyvtár és vállalkozás. Aki a részletek után érdeklődik, az kérje el az OSZ vezetőségétől az alkalomra megjelenített, Visszatekintő c. újságlapot. Reméljük, a 3K-ban is olvashatunk majd a rendezvényről. Az OSZ egyike az MKE legrégebbi szervezeteinek (talán harmadikként alakult), de ma fiatalabb, mint valaha.

Társadalomtudományi Szekció – A TSZ körlevelet intézett tagságához. A körlevélben mellékelte a Gulyás Pál emlékülésre szóló meghívót is. A tagság figyelmét felhívta a tagsági díj befizetésére. Jelezte, hogy a szekció vezetősége hamarosan áttekinti a főbb szervezési tennivalókat, különös tekintettel a titkár (Ortutayné Léces Melinda) és a gazdasági felelős (Kégli Ferenc) lemondására, az elnök (Sonnevend Péter) munkahelyének megváltozására (a pécsi Egyetemi Könyvtár főigazgatói székét foglalja el közelesen), s az 1994-ben esedékes tisztújításra.

Hazai szaklapok szomszéd országokba – 1993 folyamán az Illyés Alapítvány nagylelkű támogatásával a szomszéd országokban működő magyar könyvtárosokhoz sikerült szép számban eljuttatni a vezető hazai könyvtári szakfolyóiratokat, így a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, a Könyvtári Figyelő és a Tudományos és Műszaki Tájékoztatás című lapot, 1994-re az érdekelt szerkesztőségek az MKE-vel egyetemben ismét pályázatot nyújtottak be. Reméljük, jövőre is számíthatunk a megértő segítségre. Kiss Jenő (Sepsiszentgyörgy, az MKE Könyvtári Szakosztálya) és Weiss Márta (Érsekújvár, Járasi Könyvtár) és Lőrincz Lívia (Beregszász, Járasi Könyvtár) arról számolt be, hogy igen nagy hasznot húztak határon túli kollégáink ezen kiadványok közleményeiből.

Holland-magyar szimpozion – Rosszul mondom: ez már nem holland-magyar rendezvény, hanem immár nemzetközivé bővült. Csupán 55 résztvevő érkezik Hollandiából, 35-en Angliából, Dániából, Finnországból, Németországból, Luxemburgból, Norvégiából és Spanyolországból jönnek. Magyar részről is igen nagy az

érdeklődés; lehet, hogy a szervező bizottságnak limitálnia kell a részvételt. Előnyben mindenesetre a könyvtárosképző intézmények hallgatói részesülnek.

Dán ösztöndíjak – A dán Kulturális Minisztérium nagylelkű alapot létesített a kelet- és közép-európai, valamint a balti államok könyvtárosai számára. Ezen országok könyvtárosai – különösen a fiatal szakemberek – pályázatot nyújthatnak be rövidebb-hosszabb tanulmányútra dán könyvtárakba. A pályázás módjáról, a különféle tudnivalókról részletesebb tájékoztatást a titkárságtól lehet kérni. Javasoljuk, minél több tagtársunk éljen ezzel az egyedülálló lehetőséggel! Kérjük a tájékoztatót!

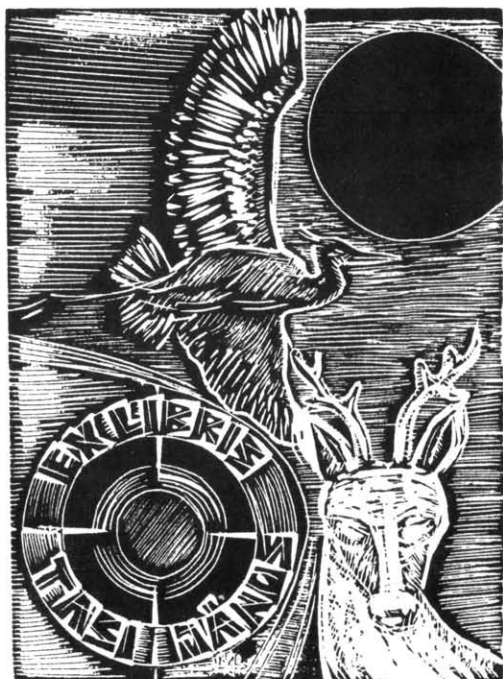
Angol könyvtárosok tanulmányútja – Az Association of Assistant Librarians (Group of the Library Association) eldöntötte, hogy 1994 folyamán Magyarországra indítja rendszeres évi tanulmányútját. Valószínűleg szeptember 10-én vagy 11-én érkeznek, s 18-án utaznak el. Az MKE vállalta szakmai programjuk megszervezését. Kérjük azokat a tagtársainkat és szervezeteinket, akik és amelyek készek közreműködni a tanulmányút sikeres lebonyolításában, jelentkezzenek Bányai Viola nemzetközi titkárnál (155–6967) OSZK. Erre annál is inkább szükség lenne, mivel az AAL igen nagy súlyt helyez a külföldi kollégákkal való személyes kapcsolatok kiépítésére, beleértve a kölcsönös, családi látogatásokat is.

Új testületi tagok – Az elnökség által kiküldött felhívásra számos könyvtár jelentkezett már eddig is az MKE testületi tagjaként, csatlakozva azokhoz az intézményekhez, amelyek már eddig is támogatták ilyen minőségben az MKE tevékenységét. Szívélyesen üdvözljük őket köreinkben, számítunk további nagylelkű segítségükre, s arra biztatjuk őket, éljenek az alapszabály adta jogokkal és lehetőségekkel. Első lépésként ne feledkezzenek el arról, hogy megtegyék javaslatukat az MKE 1994-es tisztújítása kapcsán. – Az MKE elnöksége egyébként az 1993. december 9-én tartott ülésen úgy foglalt állást, hogy a könyvtárak „természetben” is leróhatják tagdíjukat; ha a szervezet igazolja, hogy valamely könyvtártól vagy más intézménytől nyert anyagi támogatás (teremhasználat, postázás stb.) értéke meghaladja a 10 000 forintot egy évben, az illető könyvtár a szervezet javaslatára testületi tagi státust nyerhet az adott évre.

Ismét változás a Hírlevél terjesztésében – Most, hogy a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* c. lapunk megerősödni és konszolidálódni látszik, éltünk a szerkesztőség ajánlataival, s Hírlevelünk szövegét nem külön lapon mellékeljük a 3K-hoz, hanem mintegy rovatként közöljük benne. (Ugyanúgy, mint a Tudományos és Műszaki Tájékoztatásban). A szervezetektől beérkezett igények alapján azonban a jövőben is önállóan is kiadjuk a Hírlevelet azok számára, akik valami okból kifolyólag nem férnek hozzá a 3K-hoz.

Karácsony és Újév – Az MKE minden egyéni és testületi tagjának kellemes karácsonyi ünnepeket és boldog új évet kíván az elnökség. A jövő évi programok már alakulnak, most már csak akarat, erő, no meg egy kis pénzmag szükséges végrehajtásukhoz.

Trojan Marian Jozef
grafikáiból

